

”Vahvan kansallisen puolustuskyvyn ja Nato-jäsenyyden yhdistelmä olisi uskottava turvalisuusratkaisu” – Nato-Suomi turvallisuuden tuottajana

Katarina Putilin

Pro gradu-tutkielma

Politiikkatieteet, kansainväliset suhteet

Lapin yliopisto

Kevät 2024

Lapin yliopisto

Tiedekunta: Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: ”Vahvan kansallisen puolustuskyvyn ja Nato-jäsenyyden yhdistelmä olisi uskottava turvallisuusratkaisu” – Nato-Suomi turvallisuuden tuottajana

Tekijä: Katarina Putilin

Koulutusohjelma/oppiaine: Poliittikatieteet, kansainväliset suhteet

Työn laji: Pro gradu -tutkielma _x_ Licensiaatintutkimus ____

Sivumäärä ja liitteiden lukumäärä: 99

Vuosi: 2024

Tiivistelmä: Tässä pro gradu-tutkielmassa tarkastelen Suomen liittymistä sotilasliitto Natoon. Tutkielmassa perehdyn siihen, millaisia turvallisuuden muotoja Nato-Suomessa tulee tulevaisuudessa olemaan. Tutkielmallani annan oman panokseni keskusteluun siitä, millainen Nato-maa Suomesta tulee. Vastaan tutkimuskysymykseeni, millaista turvallisuutta Nato-Suomen ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikka sisältää?

Aineistoni on hallituksen esitys eduskunnalle Pohjois-Atlantin sopimuksen sekä Pohjois-Atlantin liiton, kansallisten edustajien ja kansainvälisen henkilöstön asemasta tehdyn sopimuksen hyväksymiseksi ja voimaansaattamiseksi. Lähestyn aineistoani laadullisen sisällönanalyysin kautta. Tutkielman teoreettinen viitekehys rakentuu turvallisuustutkimuksen sekä turvallistamisen teorian ympärille.

Tutkimuksessani muodostin kaksi tulosta, liittoutuminen ja militarisaatio. Liittoutuminen on suurin ulko-, turvallisuus- sekä puolustuspoliittinen linjanmuutos Suomen tähänastisessa historiassa. Liittoutumisessa keskeistä on sotilaallisen liittoutumisen korostaminen, yhteisten arvojen korostaminen liittolaisen kanssa ja maan lainsäädännön sopeuttaminen Pohjois-Atlantin sopimuksen ja liiton aiempaan toimintaan sekä sitoutuminen noudattamaan Pohjois-Atlantin sopimuksen artikloja.

Toinen tulokseni on militarisaatio. Nato-Suomen ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikka sisältää militaristista turvallisuutta, jolla tarkoitetaan yhteiskunnan ja sen turvallisuuden militarisoitumista. Militarisaatio näkyy yhteiskunnassa sen vaikutuksella talouteen, kansalaisten ajatuksiin ja mielipiteisiin sekä valmiudella muokata kansallista lainsäädäntöä. Militarisaatio vaikuttaa siihen, miten turvallisuudesta puhutaan yhteiskunnan eri sektoreilla ja näkyy esimerkiksi muuttuneena suhtautumisena joukkotuhonta-aseisiin.

Avainsanat: Nato, Pohjois-Atlantin liitto, Pohjois-Atlantin sopimus, ulkopolitiikka, turvallisuuspolitiikka, puolustuspolitiikka, militarisaatio, turvallisuus, liittoutuminen, kansainväliset suhteet, turvallisuustutkimus, militarismitutkimus

x Tutkielma ei sisällä muita kuin tekijän/tekijöiden omia henkilötietoja.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	4
2 SUOMEN ULKOPOLITIikka JA NATO	7
2.1 Suomen ulkopoliittisen linjan kehitys ja taustat	7
2.2 NATO	10
2.3 Suomi ja NATO	15
3 TEOREETTINEN VIITEKEHYS.....	22
3.1 Turvallisuus ja perinteinen turvallisuustutkimus	22
3.2 Turvallistamisteoria	29
4 AINEISTO, MENETELMÄ JA ANALYYSI.....	33
4.1 Aineisto	33
4.2 Tutkielman menetelmälliset ratkaisut	36
5 LIITTOUTUMINEN	39
5.1 Liittoutumattomuudesta liittoutumiseen	39
5.2 Sotilaallinen liittoutuminen.....	45
5.3 Liittoutuminen ja kansallinen lainsäädäntö	53
6 MILITARISAATIO	65
6.1 Suomen militarisoituminen.....	65
6.2 Militarisaatio ja talous	71
6.3 Ydinaseet militarisaation välineenä	77
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	87
LÄHTEET	92

1 JOHDANTO

”Jälkimaailma, seiso täällä omalla pohjallasi äläkä luota vieraan apuun”.

Augustin Ehrenswardin Suomenlinnan Kuninkaanporttiin hakkauttamat sanat, 1753.

Helmikuun 24. päivänä vuonna 2022 Venäjä hyökkäsi Ukrainaan. Tämä käynnisti Suomessa, sekä Ruotsissa, pohdinnan niiden omasta turvallisuusasemasta. Muutaman kuukauden sisällä sodan alkamisesta, molemmat maat hakivat Pohjois-Atlantin liiton eli Naton jäsenyyttä. Suomen päätös oli historiallinen. Suomesta tuli sotilasliitto Naton täysivaltainen jäsen 4. huhtikuuta 2023.

Valtioneuvoston antama Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko määrittelee Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan painopisteet sekä tavoitteet. Niitä toteuttamalla valtioneuvosto vahvistaa Suomen turvallisuutta ja edistää sen hyvinvointia. Valtioneuvoston selonteko luonnehtii Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa ”vakaaksi” ja ”ennustettavaksi”. Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikka perustuu sen mukaan ”hyviin kahdenvälisiin suhteisiin, yhteistoimintaan ja vaikuttamiseen Euroopan unionissa sekä sääntöpohjaiseen kansainväliseen järjestelmään ja kansainväliseen oikeuteen nojaavaan monenkeskiseen yhteistyöhön” (VNS 4/2020, 6).

Selonteon mukaan ”Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan päämääränä on vahvistaa Suomen kansainvälistä asemaa, turvata valtion itsenäisyys ja alueellinen koskemattomuus, vahvistaa Suomen turvallisuutta ja hyvinvointia sekä ylläpitää yhteiskunnan toimivuutta.” Tärkeäksi tavoitteeksi Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikassa kerrotaan se, että aseellisten konfliktien, yhteiskunnan toimintakykyä vaarantavien tilanteiden sekä sotilaalliset konfliktit pystytään estämään. Tämä tapahtuu erilaisten kansallisten toimien sekä kansainvälisen yhteistyön avulla. Selonteon mukaan Suomi ei voisi jättäytyä turvallisuutta uhkaavissa tilanteissa ulkopuoliseksi. (VNS 4/2020, 6.)

Selonteossa keskeiseksi arvopohjaksi listataan ”ihmisoikeuksien, oikeusvaltioperiaatteen, demokratian, rauhan, vapauden, yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistäminen kaikessa kansainvälisessä toiminnassa.” Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan sanotaan olevan ”ihmisoikeusperustaista, mikä tarkoittaa ihmisoikeusvaikutusten arviointia kaikessa ulko- ja turvallisuuspoliittisessa toiminnassa.” Selonteon sanoin ”Suomi tuottaa turvallisuutta, vastaa

globaaleihin haasteisiin ja toimii turvallisen ja oikeudenmukaisen maailman puolesta tarkastellen turvallisuutta laajasta näkökulmasta.” Kansainvälisen yhteistyön tavoitteena on rauhan ja ihmisoikeuksien turvaaminen. (VNS 4/2020, 6.)

Sotilasliitto Natoon liittyminen on ollut tapetilla ainakin yli vuosikymmenen. Tutkielmasani keskityn Suomen Natoon liittymisprosessiin ja aion keskittyä tarkastelemaan Suomen ulko- ja turvallisuus- sekä puolustuspolitiikan sisältämää turvallisuutta. Mistä keskustellaan, kun keskustellaan ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikasta? Mitä nostetaan ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikan agendalle? Tutkielmassani haluan perehtyä siihen, millaista Suomen ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikka tulee olemaan Nato-jäsenyyden myötä. Aion tutkia sitä, minkälaista turvallisuuspoliittista merkityskamppailua, merkityksenantoa sekä erilaisia käsityksiä tuodaan esiin ja käydään Natoon liittymisen ja sen prosessin yhteydessä. Miten Suomen maantieteellinen sijainti, ulkopoliittiset suhteet, arvot ja tavoitteet ovat vaikuttaneet Suomen harjoittamaan politiikkaan? Minkälaisia muutoksia arvoihin ja poliittikkoihin voidaan ajatella tapahtuvan? Laajemmin tutkielmallani haluan antaa oman panokseni keskusteluun siitä, millainen Nato-maa Suomesta voisi tulevaisuudessa muodostua. Tutkimuskysymykseni on millaista turvallisuutta Nato-Suomen ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikka sisältää?

Tutkielmani rakentuu seuraavalla tavalla. Luvussa 2 taustoitan Suomen ulkopoliitiikkaa ja Natoa. Luvun tarkoituksena on tarjota katsaus Suomen ulkopoliitiikan linjoihin, kehitykseen sekä taustoihin, jolloin on helpompi ymmärtää se historiallinen ja yhteiskunnallinen konteksti, josta tässä tutkielmassa keskustellaan. Kerron myös Natosta organisaationa ja sen tärkeimmistä tehtävistä. Luvussa 2 käsitellään myös Natoa tutkimuskirjallisuuden kautta ja perehdytään siihen, mitä ja miten suomalaisessa tieteellisessä tutkimuksessa on aiemmin kirjoitettu Natosta.

Kolmannessa luvussa esittelen teoreettisen viitekehýkseni. Teoreettinen viitekehýkseni rakentuu turvallisuustutkimuksen ja turvallistamisen ympärille. Keskityn avaamaan turvallisuuden käsitettä tarkemmin sekä esittelen turvallisuustutkimuksen erilaisia koulukuntia. Turvallisuustutkimus jakautuu useaan eri koulukuntaan. Kolmannessa luvussa esittelen tarkemmin perinteisen ja uuden turvallisuustutkimuksen. Turvallistamisen teoria on keskeinen teoria tutkielmassani. Esittelen tämän käsitteen ja sidon sen tutkielmani aihepiiriin. Tutkielmassa osoitan myös sen, miten turvallistamista toteutetaan suomalaisessa yhteiskunnassa tänä päivänä.

Neljännessä luvussa pureudun tutkielmani aineistoon, menetelmään sekä analyysiin. Aineistoni on hallituksen esitys eduskunnalle Pohjois-Atlantin sopimuksen sekä Pohjois-Atlantin liiton, kansallisten edustajien ja kansainvälisen henkilöstön asemasta tehdyn sopimuksen hyväksymiseksi ja voimaansaattamiseksi. Kerron tarkemmin aineistostani ja miksi olen valinnut juuri sen tutkielmani varten. Menetelmäkseni olen valinnut laadullisen sisällönanalyysin. Avaan neljännessä luvussa tarkemmin tätä menetelmää sekä miten olen soveltanut sitä analyysissäni. Esittelen myös analyysikysymykseni.

Viides ja kuudes luku ovat tutkielmani tuloslukuja, joissa esittelen keskeiset tulokset, jotka olen muodostanut aineiston analyysin pohjalta. Nämä luvut on otsikoitu liittoutuminen sekä militarisaatio. Näissä luvuissa pureudun tarkemmin tuloksiini ja esittelen ne yksityiskohtaisesti. Tämän jälkeen luvussa 7 esittelen johtopäätökset, jonka jälkeen olen listannut lähteeni.

2 SUOMEN ULKOPOLITIikka JA NATO

2.1 Suomen ulkopoliittisen linjan kehitys ja taustat

Toisessa maailmansodassa Suomi taisteli ja säilytti itsenäisyytensä, mutta joutui maksamaan raskaat sotakorvaukset Neuvostoliitolle ja solmimaan sen kanssa YYA-sopimuksen, eli sopimuksen ystävydestä, yhteistoiminnasta ja avunannosta. Sopimuksen ydinsisältö edellytti, että Suomi ottaa ulko- ja turvallisuuspolitiikassaan huomioon Neuvostoliiton turvallisuustressit. Varmistaakseen, että Suomi noudattaa sopimusta kriisitilanteessa, Moskova yritti tiiviisti holhota sekä Suomen sisä- että ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa. (Karvinen & Puustola 2015, 215.)

Tämän vastapainoksi Suomi kehitti puolueettomuuspolitiikan, joka tunnetaan myös Paasikiven-Kekkosen-linjana. Kun puhutaan Paasikiven linjasta, sillä tarkoitetaan ulkopoliitiikkaa Paasikiven johdolla harjoitettuna. Tämä politiikka kuitenkin jakoi mielipiteitä ja ensisijaiseksi erimielisyydeksi muodostui 1950-luvun lopulla tämän politiikan jatkuvuus. Paasikiven politiikkaa luonnehdittiin poikkeusolojen sanelemaksi ja näin ollen tilapäiseksi. Paasikivi-seura argumentoi, että ”Paasikiven ulkopoliitiikan perimmäisenä tavoitteena oli poistaa vuoden 1944 välirauhan tuoma poikkeustila ja palauttaa Suomelle täydet suvereenit oikeudet.” Tämän edellytyksenä katsottiin olevan rauhansopimus liittoutuneiden kanssa ja sopimuksen ehtojen täyttäminen. Tosiasiallisesti Paasikiven linja ulottui pidemmälle vuoden 1947 Pariisin rauhansopimuksen sisältäessä määräyksiä, jotka rajoittivat Suomen turvallisuuspolitiikkaa ja sisäistä ilmaisuvapautta. Näistä määräyksistä Suomi pääsi irtautumaan vasta Neuvostoliiton hajoamisen ja kylmän sodan päättymisen jälkeen. (Paasikivi-seura.)

Rauhansopimuksella Suomen sisäpolitiikka tosiasiallisesti sidottiin ulkopoliitiikkaan kylmän sodan aikana. Sopimus varmisti, että maanalaisena toiminut kommunistinen puolue sai vapauden toimia ja samanaikaisesti kielsi propagandan, joka oli suunnattu liittoutuneita kohtaan. Ulkopoliitiikka, joka nojasi rauhansopimukseen, pakotti Suomen pysymään sivussa kylmän sodan vaiheista, jotka liittyivät suurvaltojen erimielisyyksiin ja aikakaudelle leimallisesta ideologisesta vastakkainasettelusta. Suomen kansainvälinen asema ja maine perustui siis lähes viiden vuosikymmenen ajan toisen maailmansodan voittajien sanelemiin sopimuksen ehtoihin. Paasikivi-seura on kuitenkin argumentoinut, että ”kyse ei kuitenkaan ollut alistumisesta vaan välttämättömyyden kääntämisestä hyveeksi.” (Paasikivi-seura.)

Toisen maailmansodan lopulla liittoutuneiden neuvotteluissa päätettiin Suomen asema kansainvälisesti, jolloin Neuvostoliitto edusti liittoutuneiden intressejä Suomessa. Suomesta tuli

ainoa Jaltan julistuksen tarkoittama maa, johon julistuksen periaatteita käytännössä sovellettiin. Suomi itse koitti pysyä näiden raamien sisällä kylmän sodan ajan. Käytännönläheisten suhteiden rakentaminen Neuvostoliiton kanssa ajateltiin olevan tärkeää, ja näiden tulisi perustua keskinäiseen luottamukseen. Paasikiven pohjimmaisena ajatuksena vaikuttaisi olleen se, että tämä luottamus saavutettaisiin vain tunnustamalla Neuvostoliiton legitiimit intressit turvallisuuteen liittyen. Oletuksena oli, että Neuvostoliiton intressit Suomen suuntaan olisivat rajallisia ja puolustukseen liittyviä ja hän tulkitsi historiaa tämän ajatuksen kautta. 1948 esitettyyn YYA-sopimukseen suostuminen Suomen ja Neuvostoliiton välillä nähtiin toteutuvan juuri näitä ajatuksia. Paasikivi suhtautui pessimistisesti suurvaltojen lupauksiin ja takuisiin kansainvälisten suhteiden pyörteissä, eikä YYA-sopimuksessa hänen mielestään todeutu mitään, joka ei muutenkin tulisi tapahtumaan. (Paasikivi-seura.)

Puolueettomuuspolitiikan tarkoituksena viime kädessä oli pitää Suomi mahdollisten kriisien ulkopuolella ja välttää sotilaallinen yhteistyö Neuvostoliiton kanssa. Turvallisuuspolitiikan ohella Moskova pyrki rajoittamaan Suomen länsisuhteita, mutta Suomi kykeni ylläpitämään taloudelliset ja kulttuurisuhteet länsivaltojen kanssa. Neuvostoliiton etujen huomioiminen ja itsenäisen päätöksenteon varmistaminen muodostivat Suomen toimintalinjan. Siihen sisältyvä kilpailu YYA-sopimuksen ja puolueettomuuspolitiikan ensisijaisuudesta varjosti Suomen idänsuhteita läpi kylmän sodan vuosien. Vaikka Neuvostoliitto ei pitänyt Suomen puolueettomuuspolitiikasta ja oli voimansa tunnossa, se ei koskaan pakottanut Suomea luopumaan omasta itsenäisestä turvallisuuspoliittisesta päätöksenteosta. Tämä pidättyvyys perustui Moskovassa vallinneeseen käsitykseen, että itsenäinen Suomi oli osa Pohjolan tasapainoa, johon kuuluivat lisäksi Ruotsin puolueettomuus ja Norjan ja Tanskan Nato-jäsenyyksiinsä liittämät ydinase- ja tukikohtavaraukset. (Karvinen & Puistola 2015, 216.)

Suomalainen historiantutkimus oli vuosikymmenten kuluessa puinut melkoisen perusteellisesti sotien syyt ja seuraukset. Kun sitten 1990-luvulla Jeltsin lopulta tunnusti Neuvostoliiton aloittaneen talvisodan, voitiin ehkä todeta, että menneisyyden hallinta Suomessa oli sotien osalta ollut tuloksellista. Kylmän sodan aikaisen idänpolitiikan suhteen keskustelu jatkuu. Vielä ei olla lähelläkään yhteisymmärrystä siitä, kuinka paljon myötämieltä Neuvostoliiton pyrkimyksiä kohtaan oli kulloinkin ollut sopivaa tai perusteltua. Kylmä sota päättyi jo ennen Neuvostoliiton romahdusta, eikä romahdusta Suomessa koettu kahleiden katkeamisena. Suomen holhous oli päättynyt jo Mihail Gorbatšovin uudistuspolitiikan myötä. Päällimmäinen tuntemus itänaapurin kehityksestä oli kaaoksen pelko. Se hallitsi pitkään valtionjohdon

suhtautumista muun muassa Baltian maiden itsenäistymispyrkimyksiin. (Karvinen & Puistola 2015, 216–217.)

Kun uudesta Venäjästä oli tullut Suomen itänaapuri, YYA-sopimuksen tilalle solmittiin vuoden 1992 alussa uusi sopimus, jollaisia oli ja on muiden muassa useilla Nato-mailla Venäjän kanssa. Venäjän suhteutumisessa Suomeen holhoamisen korvasi asiaankuuluva tasavertaisuus. (Karvinen & Puistola 2015, 217.) Kyseinen sopimus sisälsi kuitenkin 4. artiklassa molempinpuoliset negatiiviset turvatakuut. Näin ollen, vaikka YYA-sopimus oli lakkautettu, ei tosiasiallisesti päästy institutionalisoidusta naapuruudesta ja tunnustuksellisesta ystävyydestä eroon. Sopimus oli omiaan tunnustamaan Venäjän hegemonian edelleen ja ylläpiti Suomen johdossa tarvetta teatraaliseen käytökseen. Tätä kutsuttiin jälkisuomettumiseksi. (Salomaa 2022, 58.)

Kun Venäjän kehitys erityisesti 1990-luvulla oli epävakaa, Suomi panosti suhteiden kehittämiseen aktiivisella kanssakäymisellä. Kun Neuvostoliiton luomat kahleet olivat poistuneet, Suomi liittyi heti keväällä 1992 Itävallan ja Ruotsin joukkoon ja haki Euroopan Unionin jäsenyyttä. Se toteutui vuoden 1995 alussa. Jäsenyys vahvisti Suomen poliittisen, taloudellisen ja yhteiskunnallisen kuulumuuden länsimaiden joukkoon. Jäsenyydellä oli kaksi erityistä merkitystä Suomelle. Euroopan Unionin suhteet Venäjään nähtiin vakaana, lisäksi Venäjän horjuvaan kehitykseen sisältyi vaaroja, joiden torjumisessa unionin jäsenyys nähtiin tärkeänä tekijänä. Ilman sotilaallista ulottuvuuttakin unionin arvioitiin vahvistavan Suomen turvallisuutta. Suomen kylmän sodan aikana harjoittaman puolueettomuuspolitiikan ytimessä oli kansainvälinen sillanrakennuspolitiikka. Sen symboli ja näkyvin tulos oli ETYK, joka näytteli merkittävää osaa kylmän sodan päättämisessä. (Karvinen & Puistola 2015, 217.) Salomaa kuitenkin argumentoi, että myöntyvyyspolitiikkaa noudatettiin Mauno Koiviston jälkeen myös Martti Ahtisaaren ja Tarja Halosen aikana, vaikka siihen ei silloin olisi ollut tarvetta, ja ilmiö sai Euroopassa ja Amerikassa kutsumanimen “suomettuminen”. Suomettuneisuus ei valtiollisena ilmiönä ollut mikään sattuman oikku, vaan vuodesta 1972 harjoitettu tietoinen valinta. Suomella oli silloin vireillä kolme suurta ulkopoliittista hanketta: Saksojen tunnustaminen ilman, että ETYK-hanke vaurioituisi, EEC-vapaakauppasopimus ja itse ETYK. (Salomaa 2022, 58–59.)

Suomi osallistui aktiivisesti sotilaalliseen kriisinhallintatoimintaan kylmän sodan jälkeisessä Euroopassa, jossa esiintyi paikallisia ja alueellisia konflikteja, erityisesti Länsi-Balkanilla.

Näin se solmi aktiiviset kumppanuussuhteet Naton kanssa. Suomen politiikkaa kylmän sodan jälkeen on usein tulkittu kääntymiseksi länteen. Se ei kuitenkaan ole oikea kuva. Suomi oli kaiken aikaa ollut osa länttä, vaikkakin idänsuhteiden asettamissa rajoissa. EU-jäsenyyden myötä puolueettomuuspolitiikka menetti perinteisessä mielessä merkityksensä. Suomi on kuitenkin pitäytynyt sotilaallisesti liittoutumattomana ja yksi suuri syy siihen on ollut pyrkimys pitää suhteet Venäjän kanssa vakaina. (Karvinen & Puistola 2015, 218.)

Sotahistorian dosentti Markku Salomaa vertaa Venäjää ja Natsi-Saksaa toisiinsa teoksessaan *NATO-Suomi: Ukrainan sota käänsi Suomen 10 viikossa*. Teoksessa esitellään erityisesti Euroopan sotahistoriaa. Salomaa esittää teoksessaan, kuinka Venäjän toiminnalla 2000-luvulla on todistettavasti selkeä yhteys sen aiempaan toimintaan natsi-Saksan kanssa toisessa maailmansodassa 1900-luvulla. Salomaa osoittaa myös taitavasti sen, miltä poliitikot ovat aiemmin sulkeneet silmänsä: Nato-jäsenyyden tarpeellisuuden. Venäjän taktiikka, operaatio-oppi ja strategia on ollut nähtävissä jo kauan. Suomettuminen on kuitenkin ollut niin syvää ja laajaa, ettei poliittisesti Nato-jäsenyyden hakemiseen olla päädytty. (Salomaa 2022.) Venäjän uhkauksien alla ja sodan uhan kasvaessa tuore Nato-tiedustelu kertoi puolustusliiton vastustuksen pudonneen ennätysellisen alas, jotka olivat odotettuja muutoksia paineen alla. Suomalaiset olivat ja ovat ulkopoliittisesti viisaita ja muistavat menneisyytensä. Kokonaisuudessaan kansan mielipiteen arvioitiin olevan liikkeessä tammikuussa 2022, mutta siihen kuinka paljon, pystyi Venäjä vaikuttamaan aloittamalla sodan. Varautuminen nähtiin oleellisena. (Aaltola 2022, 121.)

2.2 NATO

Pohjois-Atlantin liitto on kansainvälinen järjestö, johon kuuluu Yhdysvallat, Kanada ja 28 eurooppalaista valtiota. Sen tärkein tehtävä on varmistaa sen jäsenten turvallisuus poliittisin ja sotilaallisin keinoin. Pohjois-Atlantin liitto Nato (englanniksi North Atlantic Treaty Organization, josta tulee lyhenne Nato) on perustettu Pohjois-Atlantin sopimuksella, joka allekirjoitettiin vuonna 1949 Washingtonissa. Naton periaatteet on kirjattu Pohjois-Atlantin sopimukseen (joskus puhutaan myös Washingtonin sopimuksesta), jossa jäsenmaat ”vahvistavat ajavansa YK:n peruskirjan päämääriä ja tahtovansa elää rauhassa kaikkien kansojen ja hallitusten kanssa.” Pohjois-Atlantin sopimus toteaa, että Naton toiminta perustuu kesäkuussa 1945 allekirjoitetun YK:n peruskirjan (SopS 1/1956) periaatteille ”kansainvälisen rauhan, turvallisuuden ja oikeuden ylläpitämisestä.” Pohjois-Atlantin sopimus sanoo Naton edistävän ”vapautta, demokraattisia periaatteita ja oikeusvaltiota”. (HE 315/2022, 5.)

Hallituksen esityksen mukaan ”Nato tarkoitettiin monenkeskiseksi puolustusliitoksi, jolla on keskeinen rooli transatlanttisen ja eurooppalaisen turvallisuuden ja vakauden edistäjänä.” Naton voidaan sanoa olleen Yhdysvaltojen sekä länteen kuuluvan Euroopan reaktio Neuvostoliiton muodostamaan sotilaalliseen uhkaan. Toisen maailmansodan jälkeen nähtiin, että Naton avulla Yhdysvallat saatiin sidottua Euroopan turvallisuuteen ja näin myös integroitiin Saksan liittotasavalta osaksi kansainvälistä sotilaallista rakennetta. Naton avulla varmistettiin, ettei näiden maiden puolustus rakennu vain kansallisista lähtökohdista. Kylmän sodan päättymisen ja Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen turvallisuusympäristössä tapahtui suuri muutos. Silloin Naton yhteisen puolustuksen investoinnit vähenivät ja sen joukkoja supistettiin huomattavasti, jollain Nato loi laajan verkoston rauhankumppanuusmaiden kanssa ja laajensi toimintaansa jäsenvaltioiden alueen ulkopuolella tapahtuvaan kriisinhallintaan: ”Naton rauhankumppanuusohjelma (Partnership for Peace, PfP) perustettiin vuonna 1994. Naton operatiivisen toiminnan painopiste siirtyi Balkanin kriisinhallintaoperaatioiden myötä muihin kuin Pohjois-Atlantin sopimuksen 5 artiklan mukaisiin yhteisen puolustuksen tehtäviin. Vuonna 1997 allekirjoitettiin Naton ja Venäjän suhteiden perustamisasiakirja ja perustettiin Naton ja Venäjän pysyvä yhteisneuvosto (Permanent Joint Council, PJC) helpottamaan turvallisuuskysymyksiin liittyvää säännöllistä konsultointia ja ajatustenvaihtoa sekä kehittämään monialaista käytännön yhteistyötä. Vuonna 2002 perustettu Nato-Venäjä neuvosto korvasi PJC:n.” Venäjän liitettävä Krimin niemimaa itseensä laittomasti vuonna 2014, Naton toimintaa kuvaa jälleen yhteinen puolustus: ”Kriisinhallintaan ja uusiin, laajempiin turvallisuusuhkiin liittyvät tehtävät ovat keskeinen osa järjestön toimintaa. Turvatakuut ja jäsenvaltioiden keskinäinen solidaarisuus ovat kuitenkin edelleen Naton toiminnan ydin.” (HE 315/2022, 5–7.)

Nato on ainutlaatuinen siinä mielessä, että vastaavanlaisia mekanismeja yhteisen puolustuksen toimeenpanemiseen ei ole toisella kansainvälisellä järjestöllä:

”Naton kyky toimeenpanna yhteinen puolustus perustuu integroituun sotilaalliseen komentorakenteeseen, yhteiseen puolustus suunnitteluprosessiin, operatiivisiin suunnitelmiin ja yhteisiin harjoituksiin. Aseellisen voimankäytön ennaltaehkäisemiseksi Nato pyrkii nostamaan hyökkäyksen kynnyksen mahdollisimman korkealle ja tähän sisältyy myös Naton ydinasepelote, joka perustuu viime kädessä Yhdysvaltojen ydinaseisiin. Pohjois-Atlantin sopimuksen 1. artiklassa todetaan, että osapuolet sitoutuvat pidättäytymään kansainvälisissä

suhteissaan kaikesta voimankäytöllä uhkaamisesta tai voimankäytöstä, joka on ristiriidassa YK:n periaatteiden kanssa.” (HE 315/2022, 5.)

Pohjois-Atlantin sopimuksen 3., 4. ja 5. artikla luovat pohjan Naton toiminnalle vastata erilaisiin turvallisuushaasteisiin ja -uhkiin:

”Pohjois-Atlantin sopimuksen 3. artikla velvoittaa jäsenmaat pitämään yllä ja kehittämään omaa puolustustaan. Natolla ei ole omia operatiivisia sotilasjoukkoja, vaan jäsenmaat luovuttavat niitä erillisin päätöksin sotilasliiton käyttöön tiettyjä ja tarkoin määriteltäviä tehtäviä varten. Naton jäsenvaltiot ylläpitävät ja kehittävät yhdessä ja erikseen kansallista ja yhteistä kykyään puolustautua aseellista hyökkäystä vastaan 3 artiklan mukaisesti. Naton yhteinen puolustus-suunnitteluprosessi ja resilienssin eli kriisinsietokyvyn rakentaminen pohjautuvat 3 artiklaan. Kukin Naton jäsenvaltio voi 4 artiklan mukaan pyytää keskinäisiä neuvotteluja katsoessaan alueellisen koskemattomuutensa, poliittisen riippumattomuutensa tai turvallisuutensa olevan uhattuna. Sopimuksen 5 artikla koskee yhteistä puolustusta. Naton jäsenvaltiot ovat Pohjois-Atlantin sopimuksen 5 artiklan mukaisesti sitoutuneet yhteiseen puolustukseen. Artiklan mukaan aseellinen hyökkäys yhtä tai useampaa jäsenvaltiota kohtaan katsotaan hyökkäykseksi kaikkia Naton jäsenvaltioita kohtaan.” (HE 315/2022, 6.)

Natossa päätöksenteossa jokaisella jäsenvaltiolla on yhtäläinen mahdollisuus tulla kuulluksi:

”Naton päätöksenteko tapahtuu jäsenvaltioiden konsensuksella, joka tarkoittaa, että asia katsotaan päätetyksi, kun yksikään Naton jäsenvaltio ei aktiivisesti vastusta päätöksentekoa. Päätöksenteon konsensus on pitkäaikainen ja vakiintunut käytäntö Natossa, ja se on mahdollistanut sen, että Nato on pystynyt mukauttamaan toimintaansa ilman tarvetta muuttaa Pohjois-Atlantin sopimusta. Pohjois-Atlantin sopimuksen 9. artiklalla perustettu Pohjois-Atlantin neuvosto (North Atlantic Council, NAC, Naton neuvosto) on Naton ylin päättävä toimielin. Neuvosto koostuu vakituksessa kokoonpanossaan jäsenvaltioiden pysyvistä edustajista, jotka edustavat maitaan suurlähettilästasolla. Naton neuvosto kokoontuu normaalisti useita kertoja viikossa. Neuvoston puheenjohtajana toimii Naton pääsihteeri. Neuvoston työtä tukevat ja sen päätöksentekoa valmistelevat Naton neuvoston alaiset komiteat Naton päämajassa Brysselissä.” (HE 315/2022, 21–22.)

Naton tärkein asiakirja on Pohjois-Atlantin sopimuksen jälkeen Naton strateginen konsepti, joka on hyväksytty noin vuosikymmenen välein, eli vuosina 1991, 1999, 2010 ja 2022. Kyseessä on poliittisesti sitova asiakirja, jonka hyväksymisestä päätetään konsensuksella Naton huippukokouksissa. Konseptin sisältönä on liittokunnan näkemys järjestön toiminnasta yhteisen puolustuksen takaajana, kuvaus Naton arvomaailmasta sekä arvio liittokunnan strategisesta ympäristöstä. Strategisessa konseptissa myös analysoidaan liittokunnan tulevaisuudennäkymiä poliittisella ja sotilaallisella tasolla, analysoidaan sotilaallista kehitystä sekä annetaan määritelmät Naton toiminnan tärkeimmille painopisteille. (HE 315/2022, 12)

Vuosina 1949–1991 Naton strategisia konsepteja luonnehtivat pääasiassa puolustus ja pelote, vaikka vuoropuheluun ja liennytykseen (détente) kiinnitettiinkin yhä enemmän huomiota kahden viimeisen vuosikymmenen aikana. Strategisia konsepteja oli neljä, ja niihin liittyi asiakirjoja, joissa esiteltiin sotilaallisia toimenpiteitä strategisen konseptin toteuttamiseksi. (Nato 2022.)

Vuodesta 1991 alkaen Nato omaksui laajemman lähestymistavan, jossa yhteistyö ja turvallisuus täydensivät pelotteen ja puolustuksen peruskäsitteitä. Syyskuun 11. päivän terroriiskujen jälkeen vuonna 2001 Nato alkoi kiinnittää entistä enemmän huomiota terrorismin torjuntaan, joukkotuhoaseiden leviämiseen, hybridisodankäyntiin sekä kehittyvään teknologiaan. Liitto sitoutti joukkoja myös euroatlanttisen alueen ulkopuolelle Afganistaniin 20 vuodeksi. Tänä kylmän sodan jälkeisenä aikana julkaistiin kolme ei-salaiseksi luokiteltua strategista konseptia, vuosina 1991, 1999 ja 2010, joita täydennettiin salassa pidettävillä sotilaallisilla asiakirjoilla. (Nato 2022.)

Vuoden 1991 strateginen konsepti erosi merkittävästi sitä edeltävistä strategisista konsepteista. Ensinnäkin se oli julkisuuteen saatettu asiakirja, joka ei pyrkinyt aiheuttamaan vastakkainasetteluita. Toiseksi siinä pyrittiin parantamaan ja laajentamaan koko Euroopan turvallisuutta kumppanuuden ja yhteistyön avulla entisten kilpailijoiden kanssa, vaikka sen perustavoitteena olikin säilyttää jäsenten turvallisuus kollektiivisen puolustuksen kautta. Se myös vähensi ydinasevoimien käytön minimitasolle, joka riitti rauhan ja vakauden säilyttämiseen. Vuoden 1991 strategisen konseptin liiteasiakirja oli - ja on edelleen - salainen. (Nato 2022.)

Vuonna 1999 liittoutuneiden johtajat hyväksyivät uuden strategisen konseptin, jossa jäsenet sitoutuivat yhteiseen puolustukseen sekä rauhaan ja vakauteen laajemmalla euroatlanttisella

alueella. Se perustui turvallisuuden laajaan määritelmään, jossa tunnustettiin poliittisten, taloudellisten, sosiaalisten ja ympäristötekijöiden merkitys puolustusulottuvuuden lisäksi. Siinä yksilöitiin kylmän sodan päättymisen jälkeen esiin tulleet uudet riskit, joita olivat muun muassa terrorismi, etniset konfliktit, ihmisoikeusloukkaukset, poliittinen epävakaus, taloudellinen epävakaus sekä ydinaseiden, biologisten ja kemiallisten aseiden ja niiden leviäminen. (Nato 2022.)

2010 Nato hyväksyi uuden strategisen konseptin, joka keskittyi ”kokonaisvaltaiseen kriisinhallintaan”. Sen mukaan nykyaikaiset kriisit tai aseelliset selkkaukset eivät ole ratkaistavissa pelkästään sotilaallisin keinoin. Doktriini painotti kokonaisvaltaisuutta eli poliittisten, siviilikriisinhallinnan ja sotilaallisten resurssien käyttöä koordinoitusti tilanteen vaatimalla tavalla. Keskittyminen tähän kuitenkin heikensi Naton kykyä hoitaa päätehtäväänsä eli yhteistä puolustusta (Karvinen & Puistola 2015, 30). Natoa ei voi kuitenkaan liikaa arvostella tästä toiminnasta. 2010-luvulla aseistariisunta ja kokonaisvaltainen kriisinhallinta olivat kovassa nosteessa. Tähän kuitenkin tuli muutos 2020-luvulle siirryttäessä ja Ukrainan sodan syttyä.

Naton jäsenmaiden johtajat hyväksyivät Madridin huippukokouksessa 29. kesäkuuta 2022 uuden strategisen konseptin, jossa määritellään Naton painopisteet, ydintehtävät ja lähestymistavat seuraavalle vuosikymmenelle. Vuoden 2022 strategisessa konseptissa kuvataan Naton turvallisuusympäristö, vahvistetaan sen arvot ja selostetaan Naton keskeinen tavoite eli liittoutuneiden kollektiivisen puolustuksen varmistaminen. Lisäksi siinä määritellään Naton kolme ydintehtävää: pelote ja puolustus, kriisinehkäisy ja -hallinta sekä yhteistyövarainen turvallisuus. (Nato 2022.)

Naton ydintehtävät ovat pysyneet lähes samoina verrattuna aiempaan vuoden 2010 konseptiin, ja käytännöllisesti katsoen yhteinen puolustus ja sen tärkeys on noussut verrattaessa edelliseen strategiseen konseptiin. Tätä kehityssuuntaa edelleen tukee Venäjän aloittama laitton hyökkäyssota Ukrainassa:

”Strategisessa konseptissa todetaan, että hyökkäyksen mahdollisuutta liittolaisten suvereniteettia ja alueellista koskemattomuutta vastaan ei voida sulkea pois. Konsepti määrittää Venäjän ja terrorismin kaikissa ilmenemismuodoissaan Naton pääuhiksi. Venäjä on kuvattu merkittävimmäksi ja suoraksi uhaksi liittolaisten turvallisuudelle sekä euroatlanttisen alueen rauhalle ja vakaudelle.

Terrorismi kaikissa sen ilmenemismuodoissaan todetaan suorimmaksi epäsymmetriseksi uhaksi jäsenvaltioiden kansalaisten turvallisuudelle ja uhaksi kansainväliselle vakaudelle ja hyvinvoinnille. Kiinan todetaan haastavan liittolaisten intressit, turvallisuuden ja arvot.” (HE 315/2022, 12–13.)

2.3 Suomi ja NATO

Suomen ja Euroopan turvallisuus- ja toimintaympäristö muuttui täysin, kun Venäjä hyökkäsi Ukrainaan 24.2.2022. Konflikti on kuitenkin käytännössä jatkumoa vuonna 2014 alkaneelle sotilaalliselle konfliktille, jonka seurauksena Venäjä valtasi Ukrainalle kuuluneen Krimin niemimaan. Ennen hyökkäyksen aloittamista vuonna 2022 Venäjä oli jo toteuttanut erilaisia toimia, jotka viestivät jonkinlaisesta vihamielisyydestä ja halustaan aloittaa konflikti Ukrainan kanssa. Venäjä oli jo aiemmin siirtänyt joukkojaan lähemmäs Ukrainan rajaa ja pitänyt suuria sotaharjoituksia (Hämäläinen et al. 2022). Putin piti myös ennen hyökkäyksen alkua televisioidun puheen, jossa hän tunnusti Itä-Ukrainan separatistialueiden Luhanskin ja Donetskin itsenäisyyden, ja allekirjoitti asiakirjoja, joilla solmittiin lisäksi Donetskin ja Luhanskin kanssa YYA-sopimukset, jotka koskevat ystävyyttä, yhteistyötä ja avunantoa (MTV 2022).

Venäjän aloitettua laittoman hyökkäyssodan Ukrainassa Suomi pakotettiin toimimaan:

”Muuttunut turvallisuusympäristö edellytti turvallisuuspoliittista uudelleenarviointia, joka käynnistettiin tasavallan presidentin ja valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittisen ministerivaliokunnan kokouksessa 27.2.2022. Tasavallan presidentin ja valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittisen ministerivaliokunnan kokous käsitteli 12.4.2022 ajankohtaisselontekoa turvallisuusympäristön muutoksesta. Valtioneuvosto antoi eduskunnalle ajankohtaisselonteon turvallisuusympäristön muutoksesta (VNS 1/2022 vp) 13.4.2022. Selonteossa arvioitiin Venäjän hyökkäyksen aiheuttamaa ulko- ja turvallisuuspoliittisen toimintaympäristön muutosta ja sen vaikutuksia Suomelle. Samoin arvioitiin muuttuneen turvallisuustilanteen vaikutuksia sekä Suomen kokonaisvaltaista varautumista talouden, kriisinsietokyvyn, huoltovarmuuden, sisäisen turvallisuuden, kyberturvallisuuden, hybridivaikuttamisen ja kriittiseen infrastruktuuriin kannalta kokonaisturvallisuuden mallin mukaisesti. Ajankohtaisselonteon jälkeen tasavallan presidentin ja valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliitti-

sen ministerivaliokunnan kokous käsitteli 15.5.2022 selontekoa Suomen liittymisestä Pohjois-Atlantin liittoon. Valtioneuvosto antoi eduskunnalle selonteon (VNS 3/2022 vp) samana päivänä. Tässä selonteossa kuvattiin perusteita Suomen Naton jäsenyydelle. Selonteossa valtioneuvosto esitti, että tasavallan presidentti päättää perustuslain 93 §:n 1 momentin nojalla, että Suomi hakee Pohjois-Atlantin liiton jäsenyyttä, kun eduskuntaa on kuultu. Eduskunta hyväksyi kirjelmässään selontekojen VNS 1/2022 vp ja VNS 3/2022 vp johdosta ulkoasiainvaliokunnan mietinnön mukaisen kannanoton, jonka mukaan eduskunta yhtyi valtioneuvoston kantaan, jonka mukaisesti Suomi hakee Pohjois-Atlantin liiton jäsenyyttä (EK 23/2022 vp, UaVM 5/2022 vp). Lisäksi kannanotossa edellytettiin, että eduskunta saa ajantasaisesti tietoa jäsenyyshakemuksen käsitteilyn etenemisestä.” (HE 315/2022, 8–9.)

Valtioneuvoston esityksen perusteella 17. toukokuuta 2022 tasavallan presidentti teki päätöksen, että Suomi ilmoittaa Natolle kiinnostuksensa käydä keskustelut Natoon liittymisestä. Ulkoministeri allekirjoitti kirjeen, jolla osoitettiin Suomen kiinnostus liittyä sekä liittymiskeskusteluiden käynnistämisestä, ja joka toimitettiin Naton pääsihteerille. Nato itse käsitteli asian ja tekee päätöksen siitä, kutsutaanko Suomi keskustelemaan liittymisestä. Keskusteluissa tulee kattaa viisi osa-aluetta: poliittiset kysymykset, oikeudelliset kysymykset, resursikysymykset, tietoturvallisuuteen liittyvät kysymykset sekä puolustus- ja sotilaalliset kysymykset. (HE 315/2022, 9.) Seuraavana päivänä 18. toukokuuta Suomen kiinnostuksenosoitus annettiin Naton pääsihteerille ulkoministerin allekirjoittamalla kirjeellä.

Turkin presidentti Recep Tayyip Erdoğan oli toistuvasti tuonut esiin vastustavansa Suomen ja Ruotsin Nato-jäsenyyttä. Jotta Turkki hyväksyisi Suomen ja Ruotsin jäsenyydet, tulisi niiden suostua sen asettamiin erilaisiin kauppa- sekä turvallisuuspoliittisiin vaatimuksiin. Tosiasiallisesti Turkki halusi lähinnä vaikuttaa Yhdysvaltoihin. (Koskela 2022.) Turkki huomasi mahdollisuutensa edistää omia tavoitteitaan ja itselleen tärkeitä asioita, ja se otti tilanteesta kaiken hyödyn irti. Suomi ja Ruotsi kävivät Turkin kanssa keskusteluja suuren osan vuodesta 2022. Madridin Naton huippukokouksen yhteydessä 2022 Suomi, Ruotsi ja Turkki allekirjoittivat yhteisymmärrysasiakirjan, jolla Suomi ja Ruotsi vastasivat Turkin erilaisiin huoliin erityisesti sen sisäpoliittisen tilanteen osalta. Yhtenä suurimmista huolistaan Turkki näki, että Suomi ja Ruotsi tukivat sellaisia järjestöjä, jotka Turkki on määritellyt terroristiksi. Myös Unkari viivästytti Suomen Nato-jäsenyyden ratifiointia, jotta saisi edistettyä omia etujaan (Jokinen & Aholainen 2022).

29. kesäkuuta Nato kutsui Suomen liittymään sen jäseneksi Madridin huippukokouksen yhteydessä ja 4. heinäkuuta tasavallan presidentti päätti Suomen aiekirjeen toimittamisesta Natolle Pohjois-Atlantin sopimukseen liittymisestä ja Naton jäsenen velvollisuuksiin sitoutumisesta. 5.7.2022 Naton jäsenvaltiot allekirjoittivat Suomen liittymispöytäkirjan, jolla Suomesta tuli Naton tarkkailijajäsen. Natoon liittyminen edellytti lisäksi jäsenvaltioiden kansallisten menettelyjen mukaisen ratifioinnin, jonka jälkeen Naton pääsihteeri kutsuisi Suomen liittymään Pohjois-Atlantin sopimukseen. Liittymiskirjan tallettamalla Yhdysvalloille Suomen liittyminen tulisi voimaan. (HE 315/2022, 1.) 5. joulukuuta Valtioneuvosto antoi Natoon liittymistä koskevan hallituksen esityksen eduskunnalle (UM 2022). 1. maaliskuuta vuonna 2023 eduskunta hyväksyi hallituksen esityksen Suomen liittymisestä Natoon ja 23. maaliskuuta 2023 tasavallan presidentti päätti Suomen liittymisestä Natoon hyväksymällä Suomen liittymisen Pohjois-Atlantin sopimukseen. Samassa esittelyssä tasavallan presidentti päätti myös Ottawan sopimuksen eli Pohjois-Atlantin liiton, kansallisten edustajien ja kansainvälisen henkilöstön asemasta tehdyn sopimuksen allekirjoittamisesta ja ratifiointista. 30. maaliskuuta kaikki Naton jäsenvaltiot ovat ratifioineet Suomen liittymispöytäkirjan ja 4. huhtikuuta vuonna 2023 Suomesta tuli täysjäsen.

Vaikka Suomi liittyi Natoon vuonna 2023, on se tehnyt Naton kanssa kumppanuusyhteistyötä 9.5.1994 alkaen, jolloin Suomi allekirjoitti rauhankumppanuuteen tähtäävän kehysasiakirjan:

”Vuonna 1997 perustettiin Euroatlanttinen kumppanuusneuvosto (Euro-Atlantic Partnership Council, EAPC), joka perustettiin vuonna 1991 perustetun Pohjois-Atlantin yhteistyöneuvoston tilalle. EAPC toimii rauhankumppanuustoimintaa ohjaavana elimenä ja turvallisuuspoliittisten keskustelujen foorumina. Vuodesta 2014 saakka Suomi on osallistunut laajennettujen mahdollisuuksien kumppanuusyhteistyöhön. Vuodesta 2014 alkaen Suomi ja Ruotsi ovat olleet Naton läheisimpiä kumppaneita Itämeren alueen turvallisuutta koskevissa kysymyksissä. Tiiviistä kumppanuudesta on käytetty epävirallista nimitystä 30+2 eli 30 jäsenvaltiota sekä Suomi ja Ruotsi. Suomi on hyödyntänyt Naton tarjoamia kumppanuustyökaluja ja yhteistyöohjelmia Suomen puolustuksen vahvistamisessa. Suomi on osallistunut Naton vaativiin harjoituksiin ja kriisinhallintaan, millä on kehitetty Suomen omia suorituskykyjä ja yhteistoimintakykyä Naton jäsenvaltioiden kanssa. Suomen nykyinen kumppanuuteen perustuva yhteistyö on ollut tiivistä. Kumppanuusyhteistyö ei kuitenkaan ole sisältänyt

Pohjois-Atlantin sopimuksen mukaisia turvatakuita eikä velvoitteita. Kumppana Suomi ei ole osallistunut Naton päätöksentekoon.” (HE 315/2022, 6.)

Vahva poliittinen tahtotila puuttui pitkään sotilasliittoon liittymiselle. Puheenvuoroja Natoon liittymisestä on kuitenkin ollut kylmän sodan jälkeen useanlaisia, eikä keskustelu ole rajoittunut pelkkään juupas-eipäs-väittelyyn, jonkalaiseksi se on ehkä haluttu mieltää. Suomen ulko-, turvallisuus- sekä puolustuspolitiikkaa ja sen suhdetta sotilaalliseen liittoutumiseen, ja tarkemmin ottaen Natoon liittymiseen, on myös tarkemmin tutkittu vuosien varrella ja siitä on kirjoitettu paljon (ks. esimerkiksi: Forsberg & Vaahtoranta 2007, Giles & Eskola 2009, Särkkä 2019).

Giles ja Eskola käsittelevät argumentteja puolesta ja vastaan Suomen Nato-jäsenyyden hakemiselle. He laittavat Nato-jäsenyyden ja sen hakemisen sen kotimaiseen sekä alueelliseen kontekstiin, sekä vertaavat perusteluja kaikista suurimpaan tekijään Suomen turvallisuudessa: suhteeseen sen itäisen naapurin kanssa. Pohdintaa käydään erilaisten tapausperusteisen kappaleiden kautta, kuten itärajan ja Itämeren kontekstissa, mutta myös talouteen vaikuttavien tekijöiden kautta, kuten puuteollisuuden tullimaksujen kautta. Heidän mukaansa, mikäli Suomi liikkuu lisää Naton suuntaan, odotettavissa on jonkinlaisia reaktioita Venäjän suunnalta. Gilesin ja Eskolan mukaan Suomi on tehnyt parhaansa tehdäkseen ennalta ennustettavaa ulko- sekä turvallisuuspolitiikkaa. Sen pienen pienet askeleet Natoa kohti ovat olleet viisaita, eivätkä vain siksi, että suurimmalla osalla väestöstä on ollut varautunut asenne Natoa kohtaan, mutta myös sen vuoksi, että Suomi on halunnut säilyttää mahdollisimman hyvät suhteet Venäjän kanssa. On aina ollut päivänselvää, että nopeat ja äkilliset muutokset Suomen ulkopoliitikassa saisivat aikaan vahvan reaktion Venäjän puolelta. Venäjä-asiantuntija Crister Pursiainen ehdotti haastattelussa vuonna 2002, että Suomen kannattaisi alkaa vakuuttelemaan Venäjää siitä ajatuksesta, että Suomi liittyisi Natoon, ja että Suomen kannattaisi kehittää mahdollisimman hyviä ideoita “myydäkseen” idean Venäjälle, jotta liittymisestä sotilasliittoon tulisi joku päivä mahdollisimman kivutonta. Kuitenkin esimerkiksi Andrey Fedorov, Venäjän entinen varaulkoministeri, oli vihjannut, että Suomen liittyminen Natoon nähtäisiin Venäjän “pettämisenä”. Jopa Suomen Ulkopoliittisen instituutin teos vuodelta 2002, joka tutki Venäjän reaktioita Suomen Nato-jäsenyyteen, nimettiin “Et tu Brute!”. On siis aina ollut selvää, että mikäli Suomi joskus päätyisi hakemaan Nato-jäsenyyttä, Venäjä ei tulisi pysymään passiivisena. (Giles & Eskola 2009.)

Forsberg ja Vaahtoranta käsittelevät kirjoituksessaan Suomen ja Ruotsin niin sanottua ulko- ja turvallisuuspoliittista neutraalisuutta. Artikkelitarkastelee Suomen ja Ruotsin turvallisuuspolitiikkaa selittääkseen mitä post-neutraalisuus näissä maissa on ja mitä se ei ole. Miksi Suomi ja Ruotsi vaikuttavat olevan valmiita hyväksymään melkein kaiken muun turvallisuuden yhteistyön saralla paitsi kollektiivisen puolustuksen? Artikkelissa keskitytään samankaltaisuuksiin sekä erilaisuuksiin Suomen ja Ruotsin politiikoissa arvioimalla niitä yleisellä tasolla sekä arvioimalla asenteita Natoa sekä Euroopan Unionia kohtaan. Artikkelissa väitetään, että geopolitiikka ja historiallinen muisti erottavat maita, mutta niillä on myös paljon enemmän yhteistä nyt kuin kylmän sodan aikana. Huolimatta niiden osallisuudesta Euroopan Unionin yhteiseen turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaan sekä yhteistyöstä Naton kanssa, kumpikaan ei koe tarpeelliseksi luopua sotilaallisen sitoutumattomuuden politiikastaan. Tulevaisuudessa muutokset politiikassa tapahtuvat todennäköisemmin Euroopan Unionin sisällä tapahtuvasta kehityksestä kuin mistään ulkopuolisesta uhasta, joka johtuisi Venäjästä. (Forsberg & Vaahtoranta 2007.) Tässä kirjoittajat Forsberg ja Vaahtoranta kuitenkin olivat väärässä. Toki artikkeli on kirjoitettu vuonna 2007. Venäjä on kuitenkin jo vuonna 2008 Georgiassa näyttänyt maailmalle, mitä sen keinovalikoimaan tasan tarkalleen kuuluu (Metsalo 2018).

Forsbergin, Kähkösen ja Moyerin artikkelissa vuodelta 2022 arvioidaan myös sitä, kuinka Suomi on muuttanut sen aiempaa turvallisuusparadigmaansa. Muutos on ollut erittäin suuri. Suomen puolustus on aiemmin perustunut sotilaalliseen liittoutumattomuuteen, kyvykkääseen kansalliseen puolustukseen sekä kahdenvälisiin turvallisuuskumppanuuksiin Nato- ja EU-maiden kanssa, unohtamatta yhteistyösuhdetta Venäjän kanssa. Euroopan turvallisuusympäristön muutoksen jälkeen tapahtunut käänös Suomen turvallisuuspolitiikassa on nähty olevan harvinainen tapahtuma. Artikkelitarkastelee erityisesti sitä, millaisia asioita Suomi voisi tuoda Natolle sen jäsenenä. Erityisen tärkeinä osa-alueina nähdään resilienssi, teknologia sekä puolustus. Tärkeänä osa-alueena nähdään myös arktinen alue, johon viitataan termillä ”High North”. Pohjoisen jäämeren jääpeitteen sulaessa poliittisten kamppailuiden enustetaan kasvavan arktisten valtioiden sekä muiden sidosryhmien välillä. Näin ollen kirjoittajat näkevät, että tarve Naton läsnäololle ja valvonnalle arktisella alueella tulee vain lisääntymään tulevaisuudessa ja Suomen arktisille merialueille erikoistunut laivateollisuus voi olla suuressa roolissa tarjoamassa ratkaisuja arktisiin olosuhteisiin. Tämä johtuu siitä, että Suomi on maailman johtava maa jäänmurtajien suunnittelussa, operoiden tällä hetkellä yh-

deksää valtion omistamaa jäänmurtajaa. Kirjoittajat näkevät Suomen olevan yksi perustavanlaatuisen turvallisuuden tarjoajista Naton sisällä, ja sen tarjoavan uusia mahdollisuuksia Natolle arktisella alueella. Suomen, sekä ajan myötä Ruotsin, Nato-jäsenyyden nähdään integroivan Pohjoismaat täysin sotilasliittoon, tarjoten liitolle vahvistetun koilliskyljen, joka on kykeneväinen puolustamaan Euroopan pohjoisia alueita, mukaan lukien Itämeren aluetta, sen suurimmalta uhalta, Venäjältä. (Forsberg, Kähkönen & Moyer 2022.)

Tärkeä puheenvuoro Natosta ja retoriikasta sen ympärillä Suomessa on Iro Särkän väitöskirja vuodelta 2019 otsikolla *Nato-retoriikka Suomen turvallisuuspoliittisessa keskustelussa*. Särkän mukaan väitöskirjan mukaan sen tavoitteena oli ”tutkia suomalaista Nato-keskustelua tunnistamalla Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittista linjaa määrittäviä diskursseja, jotka luovat viitekehyksen Suomen eduskunnassa käydylle Nato-keskustelulle. Turvallisuuspoliittisilla diskursseilla oikeutetaan paitsi ulkopoliittista toimintaa ja tavoitteenasettelua, mutta niillä myös ohjataan sisäpoliittisilla areenoilla käytävää keskustelua.” Mielenkiintoinen havainto Särkän väitöskirjassa oli se, ettei Nato-keskustelua voitu yksinkertaisesti jakaa sen puolestapuhujiin ja siitä vastaan puhuviin, vaan keskustelu Natosta meni syvemmälle kuin juupas-eipäs-väittelyyn. Särkän väitöksen tutkimusaineiston pohjalta oli tunnistettavissa neljä puhujatyyppeä: puolestapuhujat, pragmaatikot, skeptikot ja vastustajat. (Särkkä 2019.)

Jyrki Karvisen ja Juha-Antero Puistolan teos otsikolla *Nato ja Suomi* vuodelta 2015 on aikanaan ollut ajankohtainen puheenvuoro Natosta, Suomesta ja niiden mahdollisesta yhteisestä tulevaisuudesta. Teos hyvin selkeästi heijastaa aikaansa, kuitenkin kenties turhan optimistisesti. Venäjähän oli kuitenkin aloittanut jo vuonna 2014 aggressionsa Ukrainassa, johon viitataan myös teoksen esipuheessa, jonka on laatinut Jamie Shea, Naton vara-apulaispääsihteeri vastuualueena uudet turvallisuushkat. Teoksessa todetaan, että loppujen lopuksi turvallisuuden on rakennuttava kaikkien valtioiden, myös Venäjän, kanssa tehtävän yhteistyön ja ymmärryksen varaan (Karvinen & Puistola 2015, 30). Yhteistyötä ja ymmärrystä on vaikea nähdä vuonna 2024, kymmenen vuotta sen jälkeen, kun Venäjä aloitti aggressionsa Ukrainassa. Tämänkaltaisia yhteistyön mahdollisuuksia on kuitenkin väläytelty alkuvuodesta 2024 presidentinvaalitenteissä esimerkiksi Alexander Stubbin puolelta (Yle 17.1.2024). Stubbin mukaan Suomi Etyjin puheenjohtajamaana vuonna 2025 voisi olla avainasemassa välittämään rauhaa Ukrainan ja Venäjän välille. Etyj on ainoita foorumeja, jossa keskusteluyhteys Venäjään on vielä olemassa.

Realistisemman kommentin suhteesta Venäjän kanssa antoi Jens Stoltenberg, joka aloitti Naton pääsihteerinä vuonna 2014: “Venäjä ei ole pelkästään Norjan naapuri. Se on Naton suurin naapuri. Ja sekä Venäjä että Nato ovat täällä jäädäkseen, joten emme voi vain unohtaa toisiamme. Tavalla tai toisella me luomme yhteistyösuhteen. Kysymys on siitä, millainen suhteesta tulee.” (Karvinen & Puistola 2015, 30–31.)

Karvisen ja Puistolan teoksessa keskustellaan myös paljon Ruotsin mahdollisesta Nato-jäsenyydestä ja arvioidaan sitä. Ruotsin Nato-jäsenyyden sanotaan olevan Baltian maiden puolustuksen osalta merkittävä voimavara, sillä Gotlanti on strategiselta sijainniltaan elintärkeä ja Ruotsin itäraja kulkee pitkältä matkalta Itämerellä. Ruotsin jäsenyyden myös arvioidaan olevan monen Nato-maan toiveissa. Erikoista on kuitenkin se, että samaan hengenvetoon teoksessa todetaan, ettei Suomella olisi vastaavaa lisäarvoa tarjottavana, vaikka myönnetään, että Suomen ilmavoimien ja laivaston suorituskyvyt nähtäisiin mielellään osana puolustusliittoa. (Karvinen & Puistola 2015.)

Suomen Nato-kumppanuus liittyy Naton vuonna 1994 käynnistämään rauhankumppanuusohjelmaan, joka ulotettiin koskemaan entisten sosialistisen maiden lisäksi myös Euroopan liittoutumattomia valtioita ja Suomi halusi, että läntisenä demokratiana ja pitkän rauhanturvakokemuksensa vuoksi se koettaisiin kumppanuusyhteistyössä antavana osapuolena Nato-maiden tapaan (Karvinen & Puistola 2015, 207). Nato-keskustelua ja –linjauksia osuudessa Nato-suhteiden käynnistymiselle tärkeäksi taustaksi määritellään 1980-luvulla alkanut lähentyminen Brysselin, eli toisin sanoen siis Euroopan Unionin, kanssa. Asetelmaan syntyi myös muutos, kun puolueista kokoomus lähti vuonna 2006 tukemaan Natoa. Vuonna 2014 Suomen ulkoministeri Erkki Tuomioja kirjoitti, ettei Nato-jäsenyyden hakemiselle ole perusteita, kun taas puolustusministeri ja Ruotsalaisen kansanpuolueen puheenjohtaja Carl Haglund totesi antamassaan haastattelussa, että “Nato-jäsenyyden perusteet ovat voimakkaammat kuin koskaan”. (Karvinen & Puistola 2015, 213–229.) Luku X käsittelee Suomen Nato-jäsenyyden hakemisen ajankohdan ja jäsenyyden merkityksen spekulointia. Päätöksen poliittisuutta korostetaan, sekä sitä, että liittyminen ei olisi vain hyötyjen ja haittojen punnintaa, vaan myös arvokysymys.

3 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

3.1 Turvallisuus ja perinteinen turvallisuustutkimus

Käsite ”turvallisuuspolitiikka” on Suomessa perinteisesti liitetty puolustus ja ulkopoliitiikkaan. Kapeasti käsitetty turvallisuus on kuitenkin viimeisten vuosikymmenten aikana laajentunut sisältämään uudenlaisia uhkia, joita on yritetty hallita kokonaisturvallisuuden konseptin avulla. Turvallisuuteen liitetäänkin tänä päivänä muita näkökulmia kuin vain sotilaallinen näkökulma, ja tästä muutoksesta kertoo esimerkiksi inhimillisen turvallisuuden käsitteen lisääntynyt käyttö turvallisuusdiskurssissa. Perinteinen turvallisuuskäsitys elää kuitenkin vahvana suomalaisten mielissä. Tästä kertoo esimerkiksi se, että eduskuntavaaleissa keväällä 2023 eduskuntaan nousi paljon sellaisia ehdolla olleita henkilöitä, jotka olivat tehneet pitkän uran turvallisuuspolitiikan parissa, kuten Jarmo Lindberg ja Pekka Toveri.

Turvallisuus on laaja käsite ja sen voi määritellä monella eri tavalla. Turvallisuuden voi ymmärtää useilla eri tavoilla, ja onkin ajateltu, että näillä eri tavoilla on heikkouksia sekä vahvuuksia (Buzan et al. 1998, 249–250). Turvallisuuden käsite yhdistetään eri asioihin eri yhteyksissä. Arkipäivän puheessa turvallisuus tarkoittaa aivan eri asioita kuin vaikkapa kansallisen turvallisuuden kontekstissa osana kansainvälistä politiikkaa (Wæver 1995).

Realistisen koulukunnan vaikutusvallasta johtuen turvallisuus ymmärretään helposti valtiolliseksi ja sotilaalliseksi turvallisuudeksi, jonka takaajana ovat vahvat asevoimat. Turvallisuushka on yhtä kuin valtion ulkopuolelta tuleva fyysinen väkivalta. Maailma nähdään anarkkisena paikkana, jossa valtiot tavoittelevat valta-asemaa suhteessa toisiinsa valtioihin, minkä seurauksena valtioiden väliset konfliktit ovat väistämättömiä. Tässä tilanteessa paras tapa turvata rauha (eli turvallisuus) on varustautua sotaan. Käytännön politiikan kannalta tämä tarkoittaa suuria puolustusbudjetteja ja joissakin tapauksissa asevelvollisuusarmeijaa kuten Suomessa. (Kantola & Valenius 2007, 147.)

Realistinen koulukunta jaetaan vielä keskenään perinteiseen, klassiseen realismiin sekä neo-realismiin. Klassisen realismin juuret ovat ensimmäisen ja toisen maailmansodan välisessä aikakaudessa. Ensimmäisen maailmansodan tuho sai kansainvälisen politiikan toimijat sekä tutkijat etsimään tapoja estää uusi sota, ja näin ollen syntyi kansainvälisen suhteiden tutkimusala. Ensimmäisen maailmansodan tuotoksena syntynyt Kansainliitto ei kuitenkaan pystynyt estämään uutta sota, eli takaamaan turvallisuutta. Silloin muun muassa Hans Morgenthau, Kenneth Waltz, Henry Kissinger sekä E.H. Carr katsoivat, että toinen maailmansota

oli seurausta naiivista idealismista ja pasifismista, jota demokraattiset valtiot olivat harjoittaneet 1930-luvulla suhteessa Hitlerin Saksaan. Uuden sodan välttämiseksi tulisi harjoittaa niin sanotusti realistisempaa kansainvälistä politiikkaa. Idealismilla ja tunteilla ei saisi olla sijaa politiikassa, ja ulkopolitiikan tulisi jäädä niin sanotun objektiivisten eliittien johdettavaksi. Maailma tulisi nähdä sellaisena kuin se on, eli paikkana, jossa ei ole ylintä valtaa käyttävää toimijaa, joka voisi rankaista pahantekijöitä. (Kantola & Valenius 2007, 147–148.)

Toisen maailmansodan jälkeen maailma oli kaksinapainen ja länsimaissa ja erityisesti yhdysvaltalaisessa tutkimuksessa turvallisuuden uhkaaja oli selvä: Neuvostoliitto ja sen satelliittivaltiot. Muita uhkia alettiin ymmärtämään, kuten ympäristön saastuminen, rakenteellinen väkivalta ja köyhyys, mutta kylmän sodan aikakaudella, jossa puhuttiin ydinaseista, kansallinen turvallisuus oli suurin kysymys. 1960-luvulta lähtien neorealistit alkoivat kritisoida klassista realismia. Kritiikki ei kohdistunut varsinaisesti tapaan nähdä turvallisuus, vaan nähtiin, ettei kansainvälisten suhteiden tutkimus ollut tarpeeksi tieteellistä. Neorealistit vaativat, että positivististen tieteiden, kuten taloustieteen, metodologioita tulisi käyttää myös kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa, jotta konflikteista voitaisiin kerätä enemmän tietoa. (Kantola & Valenius 2007, 148–149.)

Neoliberaalin institutionalismi kuuluu myös perinteisiin näkemyksiin turvallisuudesta, joka kehittyi omaksi teoriakseen 1980-luvulla. Uhka kohdistuu valtioon ja se on luonteeltaan sotilaallinen, joten lähtökohta on sama kuin realismissa ja neorealismissa. Maailma nähdään edelleen anarkkisena paikkana. Erona on kuitenkin se, että valtioiden välisen yhteistyön erilaisissa ylikansallisissa instituutioissa katsotaan hillitsevän valtioiden välistä kilpailua ja näin tuovan vakautta kansainvälisiin suhteisiin. (Terriff et al. 2004, 46–51.) Tästä olen itse sekä samaa että eri mieltä. Ylikansalliset foorumit, kuten vaikkapa Yhdistyneet Kansakunnat, on mainio foorumi kansainväliselle yhteistyölle. YK on kuitenkin vain niin hyvä kuin sen jäsenten summa eikä siellä ole mahdollista tehdä mitään ihmeitä yhdessä yössä, ellei sille löydy poliittista tahtoa. Maailmassa on kuitenkin lähes 200 valtiota, joilla on omat agendansa ja tavoitteensa. Maailmanpolitiikan tapahtumat ja valtioiden väliset suhteet konkretisoituvat YK:n kaltaisilla foorumeilla. Valtiot kuitenkin loppupeleissä tekevät niin kuin ne haluavat ja mikä on niille niiden edun mukaista toimintaa. Onneksi myös paljon hyvää voidaan saada ja saadaankin aikaiseksi kansainvälisillä foorumeilla.

Turvallisuus väistämättä merkitsee eri asioita eri yksilöille ja yhteisöille. Eri valtioiden, kansakuntien ja erilaisten ihmisryhmien turvallisuuteen liittyvät pelot ja huolet johtuvat kuitenkin sille ryhmälle ominaisista ominaisuuksista, haavoittuvuuksista sekä historiallisista kokemuksista. Suomen kielen sana turvallisuus käsittää siis englanninkieliset sanat safety ja security. ”Security” on esimerkiksi vapautta vaarasta ja pelosta ja tämä liitettäisiinkin valtioliseen turvallisuuteen, kun taas ”safety” viittaa fyysisiin olosuhteisiin, jossa ollaan turvassa loukkaantumiselta tai erilaisilta vaurioilta. Tämä on sellainen näkökulma, joka liitettäisiin enemmän inhimillisen turvallisuuden käsitteeseen kuin kansainväliseen politiikkaan ja turvallisuuteen.

Kansainvälisten suhteiden tieteenalalla turvallisuudesta puhuttaessa käsitteellä on oma, selkeä ja vahvempi merkityksensä. Kansainvälinen turvallisuus on vahvemmin juurtunut perinteisen valtapolitiikan perinteisiin ja merkityksiin. Vastaus siihen mikä tekee jostakin asiasta kansainvälisten suhteiden kentällä turvallisuusuhan, löytyy perinteisestä sotilaallispoliittisesta turvallisuuden käsityksestä. Tässä kontekstissa turvallisuus liitetään täysin selviytymiseen. Asia tulee esittää niin, että se muodostaa eksistentiaalisen uhan jollekin nimetylle kohteelle, perinteisesti valtiolle, joka käsittää hallituksen, maantieteellisen alueen ja yhteiskunnan. Turvallisuusuuhkien erityisluonne oikeuttaa käyttämään poikkeuksellisia toimenpiteitä niiden käsittelemiseksi. Voimankäytön oikeuttamiselle keskeistä on turvallisuuteen vetoaminen. Yleisemmin se on kuitenkin antanut valtiolle mahdollisuuden mobilisoida tai ottaa käyttöön erityisiä valtuuksia olemassa olevien uhkien käsittelemiseksi. (Buzan et al. 1998.)

Ongelmalliseksi kuitenkin muodostuu myös ajatuksen tasolla se, ettei ole olemassa mitään universaalia standardia siihen, mitkä kaikki asiat voivat uhata yksittäisen ihmisen elämää. Se, mikä koetaan elämää uhkaavaksi tai tärkeäksi yhteiskunnan yhdellä sektoreilla, ei välttämättä ole sitä toisella sektorilla. Näin ollen eksistentiaalisten uhkien taso vaihtelee myös suuresti. (Buzan et al. 1998.) Se, mikä nähdään yhdellä osa-alueella elämää uhkaavaksi tekijäksi, ei välttämättä ole sitä toisella. Nykymaailmassa on erilaisia uhkia, jotka uhkaavat ihmisten elämää, hyvinvointia ja terveyttä eri tavoilla. Niistä isoimpana ja eniten vaikuttavana tekijänä voidaan tietenkin nähdä aseellinen konflikti. Tällä hetkellä kuitenkin esimerkiksi ilmastonmuutos nähdään suurena uhkana koko ihmiskunnalle. Lisäksi monissa maailman valtioissa on julistettu ilmastohätätila. Miten kuitenkin on mahdollista päättää mikä on tämän hetken suurin uhka? Mielestäni olisi mahdollista argumentoida, että olosuhteet maa-

pallolla ovat aika olennainen asia ihmisten selviytymisen ja hyvinvointia kannalta. Nähdäänkö siis turvallisuushka vasta silloin, kun se on välitön? Nähdäänkö turvallisuushka muodostuneeksi vasta silloin, kun se uhkaa valtion suvereniteettia tai olemassaoloa ylipäänsä? Vaikuttaisi siltä, että se mikä määritellään turvallisuushaksi, riippuu siitä, keneltä kysyy.

Turvallisuusajattelu, joka keskittyy ainoastaan aseisiin ja valtioiden välisiin suhteisiin, on hyvin kapea. Tällainen turvallisuusajattelu sulkee pois monia muita turvallisuuden lähteitä, kuten ympäristöturvallisuuden tai vaikkapa sukupuolittuneeseen väkivaltaan, rikollisuuteen ja syrjäytymiseen liittyvät turvallisuuden tai turvattomuuden lähteet. Nämä voivat olla joillekin ihmisille paljon merkittävämpiä ja läheisempiä verrattuna asevaraiseen valtiolliseen turvallisuuteen. Militaristinen näkökulma, jossa turvallisuus nähdään vain aseellisessa konfliktissa selviytymisenä tai siihen varautumisena, jättää huomioimatta lukuisia muita turvallisuuden muotoja, jotka voivat globaalissa mittakaavassa vahvistaa turvallisuutta täysin eri tavoin. Globaalia turvallisuutta voidaan edistää esimerkiksi kehitysyhteistyön tai kestävä kehityksen ja vihreän siirtymän kautta, jotka ovat vaikkapa ympäristöturvallisuuden osalta olennaisia. Nykytilanteessa nämä tärkeät näkökulmat voivat unohtua. Yhteiskunta, joka keskittyy pelkästään asevaraiseen turvallisuuteen, jää monella muulla tavalla turvattomaksi. Asein ei ole mahdollista ratkaista jokaista turvallisuuskysymystä. (Kotisaari 2023.)

Feministinen ote kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa ja turvallisuustutkimus feministisellä näkökulmalla tuovat näkymättömästä näkyväksi sitä, mitä kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa on suljettu perinteisen tutkimuksen ulkopuolelle. Feministinen kansainvälisten suhteiden tutkimus keskittyy erityisesti purkamaan maailmanpolitiikan tutkimuksen sukupuolihierarkioita ja valtavirtatutkimuksen maskuliinisia lähtökohtia. Valtavirtatutkimuksesta poikkeavilla metodologioilla ja epistemologioilla se pystyy tekemään näkyväksi ja analysoimaan naisten ja miesten erilaisia kokemuksia ja rooleja vaikkapa aseellisissa konflikteissa ja globalisaatioprosesseissa. (Kantola & Valenius 2007, 9.)

Yksilö on ensisijainen turvattava kohde. Yksilön kautta voidaan turvata lisäksi koko yhteisö. Yksilö on mahdollista nostattaa kohteeksi joka halutaan turvata inhimillisen turvallisuuden käsitteen kautta. Inhimillisen turvallisuuden ja valtion turvallisuuden nähdään olevan joskus ristiriidassa keskenään, sillä valtion turvallisuuden nimissä voidaan rajoittaa sen kansalaisten perus- sekä ihmisoikeuksia. Vaikka inhimillisen turvallisuuden käsitteessä keskitytään yksilöön, on mahdollista, että valtiolla on tärkeä rooli turvallisuuden takaajana (Christie 2010,

178). On kuitenkin myös mahdollista, että valtion turvallisuus ja inhimillinen turvallisuus kulkevat käsi kädessä. Tämä on erityisesti ollut se argumentti, jota on käytetty julkisessa keskustelussa puhuttaessa Suomen itärajan tapahtumista, jotka alkoivat vuoden 2023 loppupuolella. Venäjän hybridi-vaikuttamisen välineenä olevat siirtolaiset voivat monien poliitikkojen sanoin muodostaa niin sanotun turvallisuusuhan. Jotta voidaan taata Suomen kansalaisten turvallisuus, tulee taata Suomen valtion turvallisuus. Tällä turvallisuuden takaamisella on tarkemmin sanottuna tarkoitettu sitä, ettei Suomen itärajalle tullee turvapaikanhakijoille aiota antaa mahdollisuutta tulla rajan yli. Tällaista pushback-menettelyn käyttämistä on väläytelty ja keväällä 2024 on valmistelussa uusi poikkeuksellinen rajalaki. Lain tarkoituksena olisi antaa viranomaisille toimivalta käännättä turvapaikan hakijat pois Suomesta tai Suomen rajalta, jos pystytään osoittamaan, että kyse olisi hybridioperaatiosta, jonka tarkoituksena on toisen valtion häiritseminen (Luukka 2024 b).

Turvallisuustutkimuksen perinteisessä käsityksessä valtio on ollut se kohde, jota halutaan turvata. 1900- ja 2000-luvuilla esimerkiksi Morgenthau, Waltz ja Walt ovat edustaneet perinteisen turvallisuustutkimuksen koulukuntaa. Perinteinen turvallisuustutkimus on kiinnostunut sellaisista uhista, jotka kohdistuvat valtion suvereniteettiin ja itsemääräämisoikeuteen. Turvallisuus mielletään kapeasti poliittisen realismin kautta valtion turvallisuutena ja maa-alueiden koskemattomuutena, tarkoittaen, että valtion katsotaan olevan turvassa, jos se voi puolustautua vihollisilta. Perinteinen turvallisuustutkimuksen teoria on luotu käsittelemään poliittista ja asevoimia koskettavaa sektoria, siksi sen mukaan valtio on kohde, johon viitataan. Turvallisuutta uhkaavien tekijöiden tunnistaminen on traditionalistista lähestymistapaa kannattaville helppo tehtävä. He laveasti sanottuna pitävät turvallisuutta samana kuin kysymyksiä liittyen valtion tai muun toimijan armeijaan ja asevoimiin, sekä voimankäyttöön. Kysymys on kuitenkin paljon vaikeampi, kun turvallisuuden siirtää pois asevoimien sektorilta. Sanan ”turvallisuus” liittäminen muihin, laajempiin ongelmiin voi muodostaa intellektuelleja sekä poliittisia vaikeuksia. (Buzan et al. 1998.)

Stephen Walt, joka on puolustanut perinteisen turvallisuustutkimuksen lähestymistapaa, on argumentoinut, että turvallisuustutkimuksen analysoinnin alla tulee olla sota ja sodankäyntiin liittyvät asiat. Uhat, jotka eivät ole sotilaallisia, eivät tähän käsitykseen turvallisuustutkimuksesta sovi, Waltin väittäessä niiden tuhoavan turvallisuustutkimuksen käsitteen yhtenäisyyden (Walt 1991). Walt kuitenkin sallii talouden ja turvallisuuden käsitykseensä turvallisuustutkimuksesta, mutta vain siltä osin, kun ne liittyvät sotilaallisiin näkökulmiin eivätkä taloudellisiin (Buzan et al. 1998, 4). Kylmän sodan aikainen ja kapeaksi mielletty,

sotilaallista näkökulmaa painottanut, lähestymistapa turvallisuuteen on tänä päivänä laajentunut käsittelemään esimerkiksi ympäristö- ja talousasioita (Buzan et al. 1998, 2). Talouden ja sotilaallisen turvallisuuden näkökulmat ovatkin kietoutuneet viime vuosina enemmän toisiinsa. Tästä kertoo Suomessakin huoltovarmuuden ja taloustilanteen lisääntyminen julkisessa keskustelussa. Myös Maailman Kauppajärjestö WTO julkaisi vuonna 2023 raporttinsa maailmantalouden tilanteesta, jossa yksi luku omistettiin talouden ja turvallisuuden keskinäiselle suhteelle (WTO 2023).

Turvallisuustutkimus on viimeisten vuosikymmenten aikana laajentunut käsittämään uudenlaisia uhkia, josta esimerkkinä ovat myös erilaiset hybridisodankäynnin muodot. Suomi on kohdannut verrattain paljon tällaista hybridivaikuttamista, erityisesti sen jälkeen, kun se on hakenut sotilasliitto Naton jäseneksi. Turvallisuuden käsitteen laajentamisesta ovat ensimmäisenä puhuneet Buzan, de Wilde sekä Waever teoksessaan *Security: A New Framework for Analysis* vuonna 1998. Teoksessaan he argumentoivat, että turvallisuus on tietynlainen politiikka, joka on sovellettavissa laajempaan joukkoon asioita ja yhteiskunnallisia ongelmia. Heidän ajatuksensa pohjautuivat siihen, että kylmän sodan jälkeinen kansainvälinen järjestelmä tulisi olemaan paljon vähemmän keskittynyt tietylle toimijalle ja että kansainvälinen järjestelmä tulisi pirstaloitumaan. Buzan, Waever ja de Wilde pohtivat teoksessaan vastausta siihen, miten turvallisuusteoria voidaan tuoda tähän päivään, jotta kansainvälistä (epä)järjestystä on mahdollista tutkia lisää ja tarkemmin. Miten voitaisiin sotkea keskenään perinteinen ja uuden laajemman turvallisuustutkimuksen agendan kanssa, joka koski ei vain perinteistä armeijaa ja poliittisia sektoreita, mutta myös taloudellista, sosiaalista ja ympäristöllistä sektoria? (Buzan et al. 1998.)

Laajan ja kapean näkemyksen debatti turvallisuustutkimuksessa syntyi pitkälti turvallisuustutkimuksenteorian ja -alan voimakkaasta kaventumisesta kylmän sodan tapahtumien pyörteissä. Tyytymättömyys sai alkunsa talous- ja ympäristöasioiden noususta kansainvälisen politiikan agendalle 1970- ja 1980-luvuilla ja myöhemmin 1990-luvulla liittyen rajat ylittävään rikollisuuteen sekä erilaisiin identiteettikysymyksiin. Laajentuminen synnytti lopulta oman reaktionsa, joka johtikin siihen, että turvallisuustutkimus haluttiin rajata kysymyksiin, jotka keskittyvät voimankäytön uhkaan tai sen käyttöön. Keskeinen argumentti oli se, että jatkuva laajentuminen vaaransi käsitteen yhtenäisyyden. Tämä argumentti mahdollisesti peitti laajemman poliittisen huolen, jota ei sanottu ääneen. Jos ei-sotilaallisille kysymyksille sallittaisiin turvallisuusaspekti, sillä voisi olla epätoivottuja ja kielteisiä vaikutuksia koko turvallisuuspolitiikan rakenteisiin yhteiskunnallisissa ja kansainvälisissä suhteissa. Kylmän

sodan päätyminen aiheutti hämmennystä turvallisuustutkimuksen kentällä, sillä sen tärkein tutkimusaihe, idän ja lännen aseellinen kohtaaminen, oli poistunut kuvasta. Näin ollen olikin luonnollista, että turvallisuustutkimus rupesi laajentumaan. (Buzan et al. 1998, 2–3.) Erityisesti transatlanttisen rikollisuuden ja rajat ylittävän rikollisuuden lisääntyessä globalisaation ja sen laajentumisen myötä, on hyvä huomata, että kansainvälinen järjestelmä on täynnä muitakin voimankäyttäjiä kuin valtiot ja niiden armeijat. Erityisesti kansainvälisen terrorismin lisääntyminen 1990-luvun jälkeen on kiinnittänyt tähän turvallisuuden aspektiin huomiota. Iso osa konflikteista, joita 1990-luvun jälkeen maailmassa on nähty, ovat yleensä olleet useamman eri toimijan keskinäisiä konflikteja, joissa valtio saattaa olla oma toimijansa, tai osapuoli konfliktissa, tai sitten ei kumpaakaan.

Turvallisuuden käsitteellistämisen puolesta on myös argumentoitu. Tämä tarkoittaa jotain paljon konkreettisempaa kuin mitä tahansa uhkaa tai ongelmaa. Uhkia ja haavoittuvuuksia voi esiintyä monilla eri aloilla, sotilaallisilla ja ei-sotilaallisilla, mutta jotta ne voitaisiin laskea turvallisuuskysymyksiksi, niiden on täytettävä tiukasti määritellyt kriteerit, jotka erottavat ne pelkästä tavanomaisesta, poliittisesta toiminnasta. Niiden on oltava sellaisia, että turvallisuuteen viittaava toimija lavastaa ne johonkin kohteeseen kohdistuviksi eksistentiaalisiksi uhkiksi ja saa siten aikaan sen, että sellaiset hätätoimenpiteet saavat kannatusta, jotka ylittäisivät muutoin sitovat säännöt. (Buzan et al. 1998, 5.)

Uudenlaisia näkökulmia edustavat turvallistamisteorian kehittänyt Kööpenhaminan koulukunta, Aberystwythin eli Walesin koulukunta sekä Pariisin koulukunta. Nämä turvallisuustutkimuksen koulukunnat kritisoivat ajatusta, että valtio toimii turvallisuuden viitekohteena, ja että turvallisuus on asia, joka on sotilaallisesti turvattava (Wæver 1995). Puhuttaessa kriittisestä turvallisuustutkimuksesta voidaan ajatella kaikkia perinteistä turvallisuustutkimusta kritisoivia koulukuntia, joita eurooppalaisessa turvallisuustutkimuksessa ovat edellä mainitut Aberystwythin, Kööpenhaminan ja Pariisin koulukunnat. Alkuperäisen turvallistamisteorian muokkaaminen ja uudistaminen on toteutettu kritisoimalla sitä, sillä tällä tavoin se saataisiin sopimaan myös laajempaan tutkimusalueeseen (Balzacq 2011, 1). Uudenlaisten turvallisuushkien tutkimiseen on tänä päivänä sovellettu uusia turvallisuusteorioita yhä enenevässä määrin.

Kansainvälisten suhteiden teoriassa on vallalla hierarkkinen jako arvokkaamman (high politics) ja vähemmän tärkeän politiikan (low politics) välillä. Arvokkaaksi lasketaan julkisen elämänpiirin alueet ja valtion ylätasen toiminta. Poliitiikan kannalta vähemmän tärkeiksi

mielletään muun muassa seksuaalisuuteen, sukupuolitettuun väkivaltaan, ympäristöön, taloudelliseen ja sosiaaliseen epätasa-arvoon liittyvät kysymykset. Feministinen tutkimus purkaa tätä jakoa ja osoittaa, että myös ”vähemmän tärkeät” asiakysymykset vaikuttavat maailmanpolitiikkaan. (Kantola & Valenius 2007, 23.)

Sota ja turvallisuus ovat tärkeitä tutkimuskysymyksiä myös feministisen tutkimuksen kannalta, mutta näkökulma on erilainen verrattuna siihen, millainen olisi edes mahdollista korkean politiikan näkökulmasta. Kansainvälisten suhteiden tieteenalan valtavirran asiakysymykset ovat kuitenkin keskittyneet ylätasen politiikkaan. (Kantola & Valenius 2007, 23–24.) Toisin kuin angloamerikkalaisessa tutkimuksessa, rauhan- ja konfliktintutkimus on ollut vahva alue pohjoismaisessa maailmanpolitiikan tutkimuksessa (Kantola & Valenius 2007, 25).

Kriittisen turvallisuustutkimuksen lähtökohta on se, että turvallisuus on sosiaalisesti rakennuttua, kun taas perinteisen turvallisuustutkimuksen pohjalla on realismi ja neorealismi, jossa pyritään suojaamaan valtiota sotilaalliselta uhkalta. Kriittisessä turvallisuustutkimuksessa nähdään, ettei neorealistinen fokus ole enää toimiva turvallisuuden käsitteen teoretoinnille ja ymmärtämiselle. Neorealistisesta perspektiivistä taas yritykset laajentaa turvallisuustutkimuksen kenttää on nähty turvallisuustutkimuksen viemisellä pois sen perinteisestä fokuksesta ja metodeista, tehden tutkimuksesta älyllisesti epäkoherentin ja käytännössä tarpeettoman. (Krause ja Williams 1996, 230–232.)

3.2 Turvallistamisteoria

Turvallistamisteoria kuuluu laajempaan kriittisen turvallisuustutkimuksen haarautumaa, joka määritellään konstruktivistiseksi lähestymistavaksi kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa (Lenz-Raymann 2014, 243). Turvallisuus kuuluu kansainvälisten suhteiden tutkimuksen perinteisiin käsitteisiin.

Turvallistamisteorian syntymiseen on vaikuttanut 1990-luvun alkupuoliskon sisäiset ristiriidat ja vastakkainasettelut turvallisuustutkimuksen teoriakentällä, sillä tutkijakunnan nähtiin jakautuvan perinteistä lähestymistapaa kannattaviin sekä käsitteen laajentamista kannattaviin. Turvallisuustutkimuksen kentän kriittisiin lähestymistapoihin kuuluvan turvallistamisteorian mukaan sekä turvallisuus että turvallisuushkat rakentuvat sosiaalisesti (Nyman 2018, 100–101).

Turvallistamisteorian tavoitteena on tutkia ja selittää erilaisten rakenteiden ja prosessien roolia turvallisuusongelmien synnyssä. Teoria perustuu ajatukselle, että turvallisuusongelmia rakennetaan ja vahvistetaan poliittisen toiminnan keinoin (Balzacq 2011, 1). Turvallistamisteoria argumentoi, että erilaiset turvallisuusuhat muodostuvat turvallistamisprosessin kautta. Turvallistaminen tapahtuu spesiaalın turvallisuuspuheen ja puheaktin kautta, kun turvallisuuspuhujana, yleensä valtion eliittiin tai poliittisiin päättäjiin kuuluva, eli toimijana määrittelee jonkin haasteen tai poliittisen ongelman turvallisuusuhaksi. (Buzan et al. 1998.) Turvallistamisteorian mukaan turvallisuus ei ole objektiivinen tosiasia, vaan se konstruoidaan sosiaalisesti (Lenz-Raymann 2014, 243). Teorian mukaan mikä tahansa yhteiskunnallinen ongelma voi muuttua turvallisuusuhaksi turvallistamisen kautta, riippumatta siitä, onko kyseinen ongelma todellinen uhka (Buzan et al. 1998, 24).

Yhdistämällä johonkin asiaan termin ”turvallisuus” on tapa, jolla politiikka voidaan viedä seuraavalle tasolle, kehystää jokin asia erityiselle tasolle politiikassa tai viedä se politiikan yläpuolelle. Turvallistaminen voidaan katsoa olevan politisoinnin ääriverzio. Teoreettisella tasolla mikä tahansa julkinen asia tai ongelma voidaan tuoda politisoitumattomasta (tarkoittaen, ettei valtio puutu asiaan eikä asiasta tehdä millään tavalla julkisen keskustelun tai debatin kohdetta), politisoituneeseen, (tarkoittaen, että asia on osa julkista politiikkaa, vaatien jonkinlaisia päätöksiä tai huomiota hallitukselta ja/tai valtiolta tai julkisia varoja), ja siitä vielä askel eteenpäin, turvallistamiseen. Turvallistamisella tarkoitetaan sitä, että asia esitetään julkisuudessa eksistentiaalisena uhkana, joka vaatii hätätoimenpiteitä ja normaalista poliittisesta menettelystä poikkeavien toimien oikeuttamista. Asia voi asettua mihin tahansa kohtaa tätä asteikkoa. (Buzan et al. 1998.) Valtio voi itse päättää mitä asioita se asettaa mihinkin kohtaan. Lisäksi on mahdollista, että muutkin toimijat kuin valtio muuttavat käsitystä siitä, mikä on eksistentiaalin uhka ja mikä ei. Tästä hyvä nykypäivän esimerkki on ilmasto. Ei-valtiolliset toimijat, kuten Greta Thunberg ja Elokapina, ovat nostaneet huolen ilmastosta korkeammalle kiinnostuksen asteikolla ja pitävät asiaa esillä. Elokapinan mielenosoitukset ja tempaukset ovat tunnetusti huomiota herättäviä. Heidän toimintansa on erityisesti tuotu tavallisen ihmisen tietoisuuteen, tukkimalla teitä ja vaikeuttamalla tavallisten ihmisten arkea saadakseen näkyvyyttä omalle asialleen. Aseellisen konfliktin uhkaa taas ei tarvitse muiden yhteiskunnallisten toimijoiden tuoda esille, sillä Suomessa esimerkiksi valtio pitää sen itse hyvin esillä.

Konfliktitilanteessa kansallisen turvallisuuden puolustaminen tarkoittaa muun muassa sotilaallisia operaatioita toisten valtioiden alueille ja tiettyjen kansalaisoikeuksien jäädyttämistä.

Kaikkien kansalaisten odotetaan hyväksyvän nämä toimenpiteet kansakuntansa turvallisuuden nimissä, mistä USA:n ja Ison Britannian terrorismin vastainen sota on hyvä esimerkki. (Kantola & Valenius 2007, 147–148.)

Jokin asia, joka nähdään kansainvälisenä turvallisuushkana, on tärkeämpi kuin jokin muu asia ja siksi sen tulee olla ehdottomasti etusijalla. Tästä syystä se yhdistetään melko vaativalta tuntuvaan kriteeriin: asia on esitettävä eksistentiaalisena uhkana. Jos voidaan väittää, että jokin asia ylittää normaalin poliittisen logiikan, jossa asioita punnitaan toisiaan vastaan, voi se järkyttää koko punnintaprosessia sinänsä. Se viestii siitä, että jos johonkin tiettyyn ongelmaan ei puututa, kaikki muu jää merkityksettömäksi. Se antaa ymmärtää, että valtion tai yhteiskunnan olemassaolo olisi uhattuna tai että emme olisi vapaita käsittelemään tai hoitamaan asiaa omalla tavallamme. Näin ollen toimija pystyy vaatimaan oikeutta käsitellä asiaa poikkeuksellisin keinoin, rikkoa normaaleja poliittisia pelisääntöjä, vaikkapa salailun muodossa, asettamalla rajoituksia muuten loukkaamattomille oikeuksille tai keskittämällä yhteiskunnan resursseja tiettyyn tehtävään. Käsitteellä turvallisuus viitataan takaisin itse käsitteeseen ja tässä kohtaa kysymys muuttuu turvallisuuskysymykseksi. Eksistentiaalinen uhka ei välttämättä ole olemassa, mutta asia esitetään tällaisena uhkana. (Buzan et al. 1998, 24.)

Turvallistamisen tutkiminen tapahtuu diskurssin ja poliittisten rakenteiden kautta. Milloin jokin argumentti, saavuttaa riittävän vaikutuksen vakuuttaakseen yleisönsä suvaitsemaan sellaisten sääntöjen rikkomista, joita normaalisti tulisi noudattaa? Jos argumentit koostuvat tämän uhan etusijasta sekä kiireellisyydestä, ja normaalisti sitovat säännöt on voitu ohittaa, on kyseessä turvallistaminen. (Buzan et al. 1998, 25.) Näin ollen onnistuneeseen turvallistamiseen sisältyy kolme asiaa tai askelta: eksistentiaaliset uhat, hätätoimenpiteet ja muuten sitovista säännöistä vapautuminen (Buzan et al. 1998, 26).

Turvallistaminen voi myös olla tilapäistä, eli ad hoc, tai institutionalisoitunutta. Mikäli jokin tiettyntyyppinen uhka on alituista ja/tai usein tapahtuvaa, ei pidä yllättyä siitä, että uhkaan vastaaminen ja sen tärkeys- sekä kiireellisyysaste institutionalisoituvat. Tästä hyvä esimerkki on asevoimat. Sotilaallisella sektorilla valtiot ovat jo pitkään olleet sotilaallisen uhan alla ja vastauksena tähän valtiot ovat rakentaneet tietyn instituution, omat asevoimansa, vastaamaan tähän uhkaan. (Buzan et al. 1998, 27–28.) Panostamista asevoimiin ei tarvitse enää perustella. Menneisyys on näyttänyt valtiolle ja yhteiskunnalle sen eksistentiaallisen uhan ja osoittanut tähän uhkaan vastaamisen priorisoinnin tärkeyden. Suomen kaltaisessa valtiossa,

joka on maantieteellisen sijaintinsa vuoksi ollut aina enemmän tai vähemmän uhan alla, ja Suomen valtion historian takia, Puolustusvoimien ei tarvitse todellakaan perustella olemassaoloaan. Toisissa valtioissa taas joudutaan maailmanpoliittisen tilanteen muututtua siirtymään uudestaan asevoimiin panostamiseen ja niiden priorisointiin. Tästä esimerkki on Ruotsi, joka on ajanut asevoimiaan alas aiemmin, mutta tekee nyt muutoksia asiaan Euroopan turvallisuustilanteen muututtua.

Turvallistamisen teorian keskeisimmät käsitteet ovat Kööpenhaminan koulukunnan mukaan puheteot, turvallistamisen toimija ja turvallistamisen yleisö (Stritzel 2007, 358). Nämä käsitteet ovat olennaisessa roolissa kaikessa turvallistamistutkimuksessa, vaikka niiden roolista, suhteesta ja merkityksestä on eriäviä käsityksiä niin sanottujen vanhojen ja uusien turvallistamisteoreetikoiden keskuudessa. Turvallistamisen toimija on taho, joka voi olla esimerkiksi valtion poliittinen johto tai lobbaaja, joka tekee jostakin tietystä asiasta turvallisuusongelman. Tämä turvallistaminen tapahtuu Kööpenhaminan koulukunnan mukaan lähinnä puheen ja kielen avulla, eli puhetekoina. (Lenz-Raymann 2014, 248.) Toimija, joka pyrkii tekemään jostakin asiasta turvallisuusongelman, pyrkii esittämään asian vakavana uhkana esimerkiksi tietyn kulttuurin tai ihmisryhmän selviytymiselle ja pyrkii tällä oikeuttamaan normaalien sääntöjen ja lakien rikkomisen niin sanotuista turvallisuussyistä (Buzan & Weaver 2003, 71, 491). Turvallistamistoimija voi olla joko valtiollinen tai valtiosta riippumaton toimija (Baker-Beall & Clark 2021, 428–432).

Turvallistamisen yleisö taas on joukko, jonka turvallistamisen toimija pyrkii vakuuttamaan asian turvallisuusluonteesta. Tavat, joilla turvallisuusuhasta yleisö pyritään vakuuttamaan, vaihtelevat yleisön mukaan, sillä yleisöjä voi olla useita. Turvallistamisen onnistuminen vaatii, että yleisö vakuuttuu turvallistettavan asian turvallisuusluonteesta. Erityisesti yleisön rooli turvallistamisteoriassa on aiheuttanut keskustelua uuden ja vanhan koulukunnan välillä, koska uudempien koulukuntien mielestä Kööpenhaminan koulukunta ei kiinnitä juuri ollenkaan huomiota yleisön rooliin turvallistamisprosessissa. (Baker-Beall & Clark 2021, 428–432.) Tulee kuitenkin huomata, että diskurssi, jossa viitataan johonkin asiaan turvallisuusuhkana, ei vielä itsessään ole turvallistamista vaan yritys jonkin asian turvallistamiselle. Turvallistamisen voidaan katsoa onnistuneen, jos ja/tai kun suurempi yleisö hyväksyy jonkin tietyn asian turvallisuusagendalle. Turvallistamisen hyväksyminen antaa oikeutuksen poikkeuksellisten turvallisuustoimien ja -mekanismien käyttöönotolle. (Buzan ym. 1998). Kun turvallistamista halutaan käyttää, tulee siis nostaa haasteita tai ongelmia erilliselle turvallisuusagendalle. Näin niiden merkitys kasvaa politiikan kohteena.

4 AINEISTO, MENETELMÄ JA ANALYYSI

4.1 Aineisto

Esitys Suomen liittymisestä Pohjois-Atlantin liittoon annettiin eduskunnalle 5.12.2022, jossa esitettiin, että eduskunta hyväksyisi Pohjois-Atlantin sopimuksen sekä Pohjois-Atlantin liiton, kansallisten edustajien ja kansainvälisen henkilöstön asemasta tehdyn sopimuksen. Pohjois-Atlantin sopimuksella perustettiin Nato, ja sen sisältö määrää liittokunnan toiminnan periaatteista ja jäsenten velvollisuuksista. Pohjois-Atlantin liiton, kansallisten edustajien ja kansainvälisen henkilöstön asemasta tehty niin sanottu Ottawan sopimus koskee Naton oikeushenkilöllisyyttä ja Naton henkilöstön erioikeuksia ja vapauksia. Esitykseen sisältyi myös lakiehdotukset sopimusten lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta. Lähetekeskustelu käytiin täysistunnossa 13. joulukuuta 2022. Asia lähetettiin vielä ulkoasianvaliokuntaan, jolle lausunnon antoivat perustuslakivaliokunta, puolustusvaliokunta, tiedusteluvalvontavalio- kunta ja valtiovarainvaliokunta. 21.2.2023 asia oli täysistunnossa ensimmäisessä käsittelyssä sekä toisessa käsittelyssä 28.2.2023. Eduskunta hyväksyi hallituksen esityksen Suomen liittymisestä Natoon keskiviikkona 1. maaliskuuta. Eduskunta hyväksyi hallituksen esitykseen HE 315/2022 sisältyvät sopimukset ja lakiehdotukset äänin 184–7.

Aineistoni on erittäin perusteltu työni kontekstissa, sillä haluan keskittyä erityisesti Natoon liittymiseen. Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan linjoja pystyisi varmasti erittelemään muistakin asiakirjoista, mutta kiinnostuksen kohteenani on Suomen Nato-jäsenyys. Nato-jäsenyys on suuri muutos Suomen ulko- sekä turvallisuuspolitiikassa, erityisesti aiemmista ajoista ulko- ja turvallisuuspolitiikassa, kun painotettiin aktiivista puolueettomuuspolitiikkaa sekä luottamuksellisia suhteita (Aaltola 2003). Tämä aineisto tarjoaa mahdollisuuden analyysiin Suomesta Naton jäsenenä sekä millaista turvallisuuspoliittista merkityskamppailua, merkityksenantoa sekä erilaisia arvoihin liittyviä käsityksiä tuodaan esiin ja käydään Natoon liittymisen yhteydessä.

Aineistoni on mielestäni laaja, yhteensä 117 sivua. Koko aineisto ei kuitenkaan tule käsittelemään ulko- ja turvallisuuspolitiikan arvoja, joten en näe tarpeelliseksi analysoida jokaista osaa tai kappaletta aineistostani. Aion keskittyä analyysikysymysteni avulla poimimaan oleelliset asiat aineistosta. Lisäksi sivulta 99 eteenpäin aineisto koostuu sopimusteksteistä. Sopimustekstejä aineistossa ovat Pohjois-Atlantin sopimus, pöytäkirja Suomen tasavallan liittymisestä sekä sopimus Pohjois-Atlantin liiton, kansallisten edustajien ja kansainvälisen

henkilöstön asemasta. Aineisto on julkinen asiakirja ja se on saatavilla eduskunnan verkkosivuilla.

Ensimmäisessä luvussa kerrotaan asian taustasta sekä valmistelusta. Luvussa kerrotaan tärkeimmät asiakohdat Pohjois-Atlantin liitosta ja Pohjois-Atlantin sopimuksesta sekä sopimuksesta Pohjois-Atlantin liiton, kansallisten edustajien ja kansainvälisen henkilöstön asemasta, eli Ottawan sopimuksesta. Valmistelun osalta keskitytään erityisesti Suomen liittymisen valmisteluun ja liittymiskeskusteluihin sekä hallituksen esityksen valmisteluun. Toisessa luvussa kerrotaan Naton toiminnasta. Naton tehtävät ja strateginen konsepti käydään läpi, kuten lisäksi Naton keskeiset puolustuspoliittiset ja sotilaalliset prosessit ja toiminnot. Lisäksi esitellään Naton kriisinehkäisy- sekä hallintaa, yhteistyövaraista turvallisuutta, terrorismin vastaisia toimia sekä kriisinsietokykyä. Kolmannessa luvussa esitellään Naton päätöksenteko, johon kuuluu Naton neuvosto ja sen komiteat, Naton sotilaallinen komentorakenne ja johtosuhteet, Naton kriisivastejärjestelmä sekä Naton *acquis*.

Neljännessä luvussa keskitytään voimassa olevaan lainsäädäntöön ja sen kuvaamiseen. Arviointia on lisäksi rajattu lainsäädäntöön, jolla on välitön yhteys Pohjois-Atlantin sopimuksen ja Pohjois-Atlantin liiton, kansallisten edustajien ja kansainvälisen henkilöstön asemasta tehdyn sopimuksen hyväksymiseen ja voimaansaattamiseen.

Viidennessä luvussa keskitytään Nato-asioiden kansalliseen käsittelyyn ja kuudennessa esitellään keskeiset ehdotukset. Aineistoni tärkeimpänä asiana voidaan katsoa olevan ehdotus siitä, että eduskunta hyväksyisi Pohjois-Atlantin sopimuksen sellaisena kuin se on muutettuna liittymispöytäkirjoilla sekä että eduskunta hyväksyisi Pohjois-Atlantin liiton, kansallisten edustajien ja kansainvälisen henkilöstön asemasta tehdyn sopimuksen. Seitsemännessä luvussa kerrotaan esityksen vaikutuksista. Ne on eritelty ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa ja Suomen puolustusta, taloudellisiin, sekä henkilöstöä ja viranomaistoimintaa koskeviin vaikutuksiin.

Kahdeksas kappale käsittelee lausuntopalautteita. Luonnos hallituksen esitykseksi oli lausuntokierroksella 3.11.-23.11.2022 ja lausuntoja pyydettiin 56 taholta, joista 51 antoi määräaikaan mennessä lausunnon. Lausuntopyynnöt osoitettiin erilaisille kansalaisjärjestöille, yhdistyksille, viranomaisille ja ministeriöille. Ministeriöt, viranomaiset ja osa yhdistyksistä yhtyivät pääosiltaan hallituksen esityksen luonnoksessa esitettyihin seikkoihin ja kannattivat sopimusten hyväksymistä, sillä ”liittymisen katsottiin vahvistavan Suomen turvallisuutta eri osa-alueilla. Liittyminen vahvistaisi Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittista asemaa, lisäksi

vakautta, selkiyttäisi Suomen kansainvälistä roolia sekä parantaisi mahdollisuuksia suomalaisten turvaamiseen ja Suomen puolustamiseen ja lisäisi Suomen ja suomalaisten vaikutusvaltaa ja -mahdollisuuksia transatlanttisissa ja eurooppalaisissa turvallisuutta koskevissa kysymyksissä.” Tämän lisäksi noin 1600 lausuntoa tuli yksityishenkilöiltä: ”suurin osa lausunnot antaneista yksityishenkilöistä suhtautuivat kriittisesti Natoon liittymiseen ja korostivat Suomen liittoutumattomuutta ja puolueettomuutta. Valtaosassa kyseisistä lausunnoista ei esitetty varsinaisia huomioita hallituksen esityksen sisältöön. Osassa näistä lausunnoista toivottiin tarkennuksia liittymisen hyödyistä, haitoista ja kustannuksista. Suuressa osassa yksityishenkilöiden launnot katsottiin, että liittymisestä tulisi toimittaa kansanäänestys.” (HE 315/2022, 48.)

Yhdeksäs kappale käsittelee Pohjois-Atlantin sopimuksen ja Suomen liittymispöytäkirjan määräyksiä ja niiden suhdetta Suomen lainsäädäntöön. Yhdeksännessä kappaleessa kerrotaan jokaisen Pohjois-Atlantin sopimuksen artiklan sisältö ja kommentoidaan niitä. Viides artikla luonnollisesti kerää eniten kommentteja, sillä se sisältää sopimuksen keskeisen määräyksen yhteisestä puolustuksesta eli niin sanotuista turvakuista. Suomen liittymiskeskustelujen jälkeen kaikki Naton jäsenvaltiot allekirjoittivat ja ratifioivat Suomen liittymispöytäkirjan, jolla Suomen liittyminen hyväksyttiin. Liittymispöytäkirja muodostaa Pohjois-Atlantin sopimuksen liitteen niin kuin aiemmatkin Naton jäseniksi liittyneiden valtioiden liittymispöytäkirjat. (HE 315/2022, 61.)

Kymmenes kappale käsittää Pohjois-Atlantin liiton, kansallisten edustajien ja kansainvälisen henkilöstön asemasta tehdyn sopimuksen, eli Ottawan sopimuksen, määräykset ja niiden suhteen Suomen lainsäädäntöön: ”sopimuksessa on 27 artiklaa, jotka on jaettu seitsemään osaan. Ensimmäisessä osassa käsitellään sopimuksen määritelmiä ja soveltamisalaa. Toisessa osassa on Naton erioikeuksia ja vapauksia koskevat määräykset. Kolmannessa osassa on jäsenvaltioiden edustajien erioikeuksia ja vapauksia koskevat määräykset. Neljännessä osassa määrätään muun kansainvälisen henkilöstön ja kansainvälisten asiantuntijoiden erioikeuksista ja vapauksista. Viidennessä osassa on riitojen ratkaisua koskevat määräykset. Kuudennessa osassa määrätään sopimusta täydentävien sopimusten tekemisestä. Seitsemäs osa sisältää sopimuksen loppumääräykset.” (HE 315/2022, 62.)

Yhdestoista kappale sisältää lakiehdotusten säännöskohtaiset perustelut, jossa käsitellään lakia Pohjois-Atlantin sopimuksesta ja lakia Ottawan sopimuksesta. Kahdestoista kappale sisältää näiden sopimusten voimaantulosta tarkemmat tiedot. Kolmastoista kappale käsittelee

tarkemmin Ahvenanmaan maakuntapäivien suostumusta ja neljästoista kappale käsittelee tämän esityksen suhdetta muihin esityksiin. Viidestoista kappale käsittelee eduskunnan suostumuksen tarpeellisuutta ja käsittelyjärjestystä. Tähän lukuun sisältyy alaluvut eduskunnan suostumuksen tarpeellisuudesta ja käsittelyjärjestyksestä, jossa on käsitelty Pohjois-Atlantin sopimusta, arviointia käsittelyjärjestyksestä sekä Ottawan sopimusta.

Tutkielmani pohjana ja tukena sen kirjoittamisessa käytän lisäksi muitakin asiakirjoja kuin vain hallituksen esitystä Natoon liittymisestä. Näitä asiakirjoja ovat Valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko, ajankohtaiselonteko turvallisuusympäristön muutoksesta keväältä 2022 sekä Suomen, Ruotsin ja Turkin allekirjoittama yhteisymmärrysasiakirja Naton huippukokouksessa Madridissa kesällä 2022.

Viimeisin valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko on vuodelta 2020. Selonteossa arvioidaan Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittista toimintaympäristöä ja esitetään Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittiset painopisteet ja tavoitteet. Kirjoittaessani tätä tutkielmaa keväällä 2024 uusi ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko on valmistelussa.

Asiakirja, jota olen myös hyödyntänyt tutkielmassani, on ajankohtaiselonteko turvallisuusympäristön muutoksesta, jonka valtioneuvosto antoi 13.4.2022. Tämä asiakirja täydentää jo edellä mainittua ulko- ja turvallisuuspoliittista selontekoa, sekä toki muitakin selontekoja, kuten puolustusselontekoa. Selonteossa punnitaan Venäjän aloittaman hyökkäyssodan aiheuttamaa ulko- ja turvallisuuspoliittista muutosta Suomen toimintaympäristössä ja sen mahdollisia vaikutuksia Suomelle. Selonteossa kuitenkin korostetaan sitä, että Suomi jatkaa johdonmukaisella tavalla omaa ulko- ja turvallisuuspoliittista linjaansa, korostaen kansainvälisen sääntöpohjaisen järjestelmän pysyvyyttä sekä kansainvälisen oikeuden noudattamisen tärkeyttä.

Lisäksi tutkielmani kannalta mielenkiintoinen asiakirja on Suomen, Ruotsin sekä Turkin välinen yhteisymmärrysasiakirja, joka solmittiin Naton kokouksessa Madridissa kesällä 2022. Tämä asiakirja ei ole mitenkään juridisesti sitova, mutta asiakirja ilmaisee allekirjoittaneiden maiden poliittista tahtotilaa, joten sitä voidaan pitää ainakin poliittisesti sitovana.

4.2 Tutkielman menetelmälliset ratkaisut

Tutkielmassani käytän laadullista sisällönanalyysiä aineistoni analysoimiseen. Laadullinen sisällönanalyysi mielletään monesti lähes samankaltaiseksi kuin teemoittelu. Sisällönanalyysi keskittyy aineiston sisältämiin asioihin, aiheisiin ja teemoihin. Kuitenkin taas aineiston

kielellisiä tai muunlaisia ilmaisullisia muotoja ei perinteisesti oteta systemaattisen analyysiin. Sisällönanalyysia voidaan käyttää useiden erilaisten materiaalien, kuten vaikkapa kirjoitetun tekstin tai haastattelujen, analysointiin. (Vuori 2021.)

Sisällönanalyysin tavoitteena on tarjota selkeä, sanallinen kuvaus asiasta, jota halutaan tutkia, jolloin aineisto on se, mikä tarjoaa näkymän ilmiöön. Analyysia varten aineisto tulee järjestää selkeästi ja tiiviisti sellaisella tavalla, jotta ei kadoteta sen antamaa tietoa. Tästä esimerkkinä on asteittainen siirtyminen aineiston tarjoamista erilaisista ilmaisuista kohti abstraktia ja teoreettisempaa keskustelua. (Sarajärvi & Tuomi 2018.)

Tutkielmassani keskityn siihen, millaisia teemoja ja arvoja esiintyy aineistossani. Menetelmäni valinta on perusteltu tutkimukseni kontekstissa, sillä tällä tavalla löydän vastauksen niihin kysymyksiin, joita esitän aineistolleni. Analyysikysymysteni avulla pystyn pureutumaan ja analysoimaan aineistoani niin, että selvitän Suomen ulko- sekä turvallisuus- ja puolustuspolitiikan erilaisia sekä erityisesti ohjaavia arvoja. Keskittymällä ensin näihin pienempiin palasiin ja aspekteihin aineistossani, pystyn löytämään vastauksen tutkimuskysymykseeni: millaista turvallisuutta Nato-Suomen ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikka sisältää? Läpikäydessäni aineistoani kuljetin mukana teoreettista viitekehystä, turvallistamisen teoriaa. Aineistoa analysoidessani pohdin, mitä analyysikysymysteni ja niiden teemoittelun kautta turvallistamisen ilmentymiä aineistossani voisi olla ja millaisin tavoin hallituksen esityksessä turvallistetaan Nato-jäsenyyttä.

Aloitin analyysin jakamalla aineiston kolmeen teemaan tai aihealueeseen, joiden koin palvelevan tutkimuskysymystäni ja auttavat minua vastaamaan siihen: liittymisen perusteluihin, tulevaisuuteen ja sen tavoitteisiin sekä liittymisen vaikutukseen. Liittymisen perustelut ovat suhteellisen selvä tapa jakaa aineistoa. Perusteluja kuitenkin piti hieman etsiä tekstistä, ellei lausetta ollut muotoiltu, sillä tavalla, että se kävisi suoraan ilmi. Toisena oli tulevaisuus ja sen tavoitteet. Pohdin teemaa sitä kautta, mihin pyritään tietyllä toiminnalla tai tietynlaisen politiikan harjoittamisella. Kolmantena ajattelin liittymisen vaikutusta ja sen vaikutusta erityisesti arvoihin. Vaikutukset ovat monesti hyvin konkreettisia, joten ne oli myös helppo löytää aineistosta. Aineistossa on myös kokonainen luku otsikolla ”vaikutukset”, joten sieltä löysi selvästi selostettuna erilaisia vaikutuksia Suomelle sen Nato-jäsenyyden myötä. Vaikutuksia löytyi myös pitkin aineistoa.

Aineistoni analysoinnissa olen käyttänyt kuutta erilaista analyysikysymystä. Ensimmäiset kolme keskittyvät Nato-jäsenyyden perusteluihin ja turvallisuuden käsitteisiin. Turvallisuus

on keskeinen käsite tutkielmassani, jonka vuoksi se oli tärkeää sisällyttää aineiston analyysiin. Toiset kolme kysymystä keskittyy siihen, millaista politiikkaa Suomessa tullaan harjoittamaan Natoon liittymisen myötä. Esittämällä nämä kysymykset aineistolleni pystyin jaottelemaan aineistoa niihin eri aihealueisiin, jotka koin mielekkääksi tutkielman onnistumisen ja aineiston analysoinnin kannalta. Näin pystyn vastaamaan tutkimuskysymykseeni laaja-alaisesti. Kysyttyäni analyysikysymykseni aineistolta, pystyin jakamaan niitä aihepiirien perusteella. Toiset argumentit liittyivät vaikkapa liittokunnan yhteisiin arvoihin ja toiset käytännön vaikutuksiin, kuten taloudellisiin ja henkilöstötarpeisiin. Käymällä aineiston huolellisesti läpi analyysikysymysteni avulla, pystyin havaitsemaan erilaisia teemoja aineistossani. Erilaisten teemojen havaitseminen ja löytäminen oli tärkeää, jotta pystyin vielä pohtimaan tuloslukujen muodostamista.

1. Millaisilla argumenteilla Natoon liittymisen tarpeellisuutta perustellaan?
2. Millä argumenteilla Nato jäsenyydestä tehdään tarpeellinen Suomen turvallisuudelle?
3. Millaisilla argumenteilla perustellaan Suomen valtiollisen turvallisuuden muutosta ja kehitystä Natoon liittymisen myötä?
4. Millaista ulkopolitiikkaa Suomi pyrkii harjoittamaan Natoon liittymisen myötä?
5. Millaista turvallisuuspolitiikkaa Suomi pyrkii harjoittamaan Natoon liittymisen myötä?
6. Millaista puolustuspolitiikkaa Suomi pyrkii harjoittamaan Natoon liittymisen myötä?

Analyysin pohjalta pystyin kokoamaan havainnoistani erilaisia tuloksia, kuten muutoksen Suomen liittoutumisessa. Huomasin, että liittoutumiseen liittyi myös erilaisia aspektoja, joiden siksi oli luonnollista muodostaa yksi tulosluku otsikolla ”liittoutuminen” ja sen alle kerätä näitä erilaisia havaintoja, joita olin aineistostani poiminut. Toinen erittäin tärkeä huomioni tuli tutkimuskirjallisuudesta. Minulla oli paljon aineistosta poimittuja havaintoja, joiden välisen yhteyden ymmärsin, mutta jota en käsitteenä tuntenut. Tutustumalla lisää kriittiseen turvallisuustutkimukseen, huomasin, että militarisaatio oli havaintojani yhdistävä tekijä. Näin ollen muodostin toisen tulosluvun otsikolla ”militarisaatio”, jonka alle kokosin erilaiset huomiot aineistostani, jotka liittyvät tähän käsitteeseen.

5 LIITTOUTUMINEN

5.1 Liittoutumattomuudesta liittoutumiseen

”Suomen tärkein intersektionaalisen feminismin ja antirasismien toimi on Naton jäseneksi pyrkiminen.”

- Pihlström, 2022

Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittinen linja on kokenut suuria muutoksia Suomen lyhyen itsenäisyyden aikana. Näitä muutoksia on kuvattu luvussa 2. Liittoutumattomuudesta siirtyminen poliittisotilaalliseen liittoon on merkittävä muutos Suomen ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikassa. Pohjois-Atlantin sopimukseen liittymisen merkittävimmät vaikutukset liittyvät ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikan aloille, mutta Pohjois-Atlantin liiton sopimukseen liittymisellä on muitakin vaikutuksia yhteiskunnan eri sektoreilla. Nämä vaikutukset tulevat tarkentumaan liittoutumisen syentyessä, sillä ”Naton jäsenenä Suomi sitoutuu Pohjois-Atlantin sopimuksen lisäksi muihin Naton sopimuksiin ja ohjaaviin asiakirjoihin sekä osallistuu täysimääräisesti Naton toimintaan. Jäsenyys edellyttää kannanmuodostusta ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikan kysymyksissä kumppanuutta laajemmin.” (HE 315/2022, 40.) Nato-jäsenyydellä tulee siis olemaan paljon erilaisia vaikutuksia Suomeen, mutta sotilaallinen liittoutuminen vaikuttaisi olevan suurin sekä kiinnostavin tekijä. Kansainvälisen politiikan ja turvallisuuden tutkimukseen vaikuttaa se, että kilpailu globaalilla tasolla valtioiden sekä erilaisten globaalien toimijoiden välillä on loputonta. Kilpailu ja konfliktit ovat muuttuneet vaikeammin hahmotettaviksi ilman selkeitä aloituksia ja lopetuksia, ja rauha, kriisit ja sodat sulautuvat samaan. (Kajanmaa & Koivula 2022.) Liittyessään Naton jäseneksi Suomi joutuu uudenlaiseen tilanteeseen kansainvälisen politiikan areenalla.

Hallituksen esityksessä korostuu sotilaallinen liittoutuminen: ”Naton jäsenenä Suomi ylläpitää ja kehittää jatkossakin vahvaa omaa puolustuskykyä ja jatkaa kahden- ja monenvälistä puolustusyhteistyötä. Suomi päättää edelleen itse sotilaallisen maanpuolustuksen toteuttamisperiaatteista” (VNS 1/2022, 26). Lisäksi ”Naton jäsenenä Suomen puolustus yhteensovitettaisiin osaksi liittokunnan yhteistä puolustusta, mikä tarkoittaisi osallistumista yhteisen puolustuksen suunnitteluun ja toimeenpanoon kaikilta osin” (HE 315/2022, 4). Suomen roolia osallistumiseen myös korostetaan: ”Naton jäsenenä Suomi osallistuu Naton turvallisuuspoliittiseen keskusteluun, Naton roolin kehittämiseen ulko- ja turvallisuuspoliittisena toimi-

jana ja sitoutuu liittokuntaan myös poliittisesti. Naton jäsenenä Suomi on päättämässä Suomelle keskeisistä turvallisuuspoliittisista kysymyksistä.” (HE 315/2022, 41.) Suomen rooli korostuu myös Naton uudistamisessa: ”Nato on myös parhaillaan uudistamassa ja vahvistamassa operatiivista suunnitteluaan ja Naton jäsenenä Suomi tulee osallistumaan tähän työhön. Nato tukee jäsenyyttä tavoittelevien maiden itsenäisyyttä, alueellista koskemattomuutta ja suvereniteettia ja pyrkii vahvistamaan yhteistyötä näiden maiden kanssa.” (HE 315/2022, 19.) Keskeistä hallituksen esityksessä on nimenomaan kytkeä Suomen puolustus osaksi Naton yhteistä puolustusta ja vahvistaa siten sotilaallista liittoutumista. Yksi syy sotilaallisen liittoutumisen korostamiseen on varmasti se, että perinteisesti ja realistisen koulukunnan vahvan vaikutusvallan takia, turvallisuus ymmärretään edelleen pääasiassa valtiolliseksi ja sotilaalliseksi turvallisuudeksi, jonka takaajana tulee olla vahvat asevoimat (Kantola & Valenius 2007, 147). Vaikutus näkyy myös tarkasteltaessa Suomen Nato-jäsenyyden perusteita.

Pohjoismainen yhteistyö on myös kiinnostava osatekijä Nato-jäsenyydessä:

”Suomen ja Ruotsin Nato-jäsenyyden myötä kaikista Pohjoismaista tulee liittokunnan jäseniä. Nato-jäsenyys voi tarjota mahdollisuuksia kahdenvälisen turvallisuus- ja puolustusyhteistyön tiivistämiseen Naton jäsenvaltioiden kanssa. Nato-jäsenyys voi myös avata uudenlaisia mahdollisuuksia vuoropuheluun Naton kumppanimaiden kanssa. Suomi pääsee mukaan epävirallisiin kokoonpanoihin, joissa Naton jäsenvaltioiden edustajat vaihtavat tietoa. Lisäksi Suomen ja Ruotsin Nato-jäsenyyden myötä kynnys sotilaalliseen voimankäyttöön Itämeren alueella nousee, mikä hallituksen esityksen mukaan lisää alueen vakautta.” (VNS 1/2022, 25.)

Pohjoismaista yhteistyötä on analysoitu myös muista näkökulmista. Vuoden 2022 loppupuolella Niinistö tyrmäsi spekulatiot Ruotsin ja Suomen eri aikaisesta liittymisestä Natoon (Pennanen 2022). Yhtäaikainen liittyminen Natoon on ennenkuulumatonta. Ennenkuulumatonta oli myös pyrkimys pitää kiinni samanaikaisesta liittymisestä, vaikka prosessi hidastuisi toisen osapuolen osalta, jolloin tällä voisi olla epäsuotuisia vaikutuksia myös toisen valtion liittymiseen. Vuonna 2022 Turkki hidasti Ruotsin liittymistä Natoon, kun Suomi korosti liittymistä samanaikaisesti Ruotsin kanssa. Suomen liittymispöytäkirja kuitenkin ratifioitiin Turkin puolesta nopeammin kuin Ruotsin. Pohjoismaisesta yhteistyöstä puhuttaessa puhu-

taan myös Suomen ja Ruotsin keskinäisestä sotilaallisesta yhteistyöstä. Sen on kuvattu olevan vertaansa vailla, kattaen operatiivisen suunnittelun kaikissa tilanteissa. Siihen sisältyy tilannekuva, logistiikan ja infrastruktuurin yhteiskäyttö, isäntävaltion tukijärjestelyt, valvonta ja alueellisen koskemattomuuden turvaaminen sekä yhteistyö puolustusmateriaalin ja -teollisuuden alalla. Toki eroavaisuuksia myös on näiden pohjoismaiden välillä. Yksi esimerkki on valtioiden suhde puolustukseen kylmän sodan jälkeisellä aikakaudella. Eroja on myös puolustusteollisuuden koossa sekä siinä, miten Suomi ja Ruotsi ovat aiemmin puhuneet neutraaliudesta, liittoutumattomuudesta sekä Natosta. (Ojanen 2023.)

Nato-jäsenyyteen liittyy olennaisesti Venäjä ja siitä myös mainitaan hallituksen esityksessä: ”Suomen jäsenyys Natossa kaksinkertaistaa sen maarajan Venäjän kanssa. Naton ja Venäjän suhteista tulee myös yksi osa Suomen suhteita Venäjään.” (HE 315/2022, 41.) Aiemmin Suomi on ajanut niin sanottua aktiivista puolueettomuuspolitiikkaa sekä aktiivista vakauspolitiikkaa presidentti Niinistön kaudella sekä sitä ennen. Suhteet Venäjän kanssa on koettu tärkeiksi ja vielä vuoden 2020 ulko- ja turvallisuuspoliittisessa selonteossa todettiin, että toimiva naapuruussuhde Venäjän kanssa on Suomelle tärkeä. Tällä hetkellä näitä suhteita ei ole käytännössä olemassa valtiollisella tasolla. Uusi tasavallan presidentti omien sanojensa mukaan ei vastaisi puhelimeen, vaikka Venäjän presidentti Putin soittaisi onnitellakseen valituksi tulemisesta (Korhonen 2024). Jens Stoltenbergin sanoin, Nato tulee muodostamaan suhteen Venäjään. Kysymys on tosin vain siitä, millainen suhteesta tulee. (Karvinen & Puistola 2015, 31.) Hyvät Venäjä-suhteet ovat olleet käyttökelpoiset, mutta viime vuosien tapahtumat ovat osoittaneet sen, etteivät ne takaa rauhaa. Aktiiviselle vakauspolitiikalle ei ole ollut vuoden 2022 jälkeen enää tarvetta. (Aaltola 2022, 166.)

Suomen ulko- ja turvallisuus- sekä puolustuspolitiikkaa on aiemmin ohjannut niin kutsuttu liittoutumattomuus. Suomi on aiemmin pitänyt ulkopoliittisen linjansa liittoutumattomana, ainakin näennäisesti. Silti yhteiskunnallisessa keskustelussa on esitetty useasti argumentteja siitä, että Suomi on aina ollut osa länttä, ainakin henkisesti, jos ei millään muulla tavoin. Todellisuudessa kyse on ollut herkästä tasapainoilusta Neuvostoliiton ja lännen välillä.

Paasikiven, Kekkosen sekä Koiviston aikana Suomi joutui painostuksen alla mukautumaan Neuvostoliiton ja Venäjän tahtoon. Myöntövyyspolitiikkaa noudatettiin Koiviston jälkeen myös Ahtisaaren sekä Halosen aikana, vaikka siihen ei olisi enää ollut tarvetta. Ilmiö sai Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa nimen ”suomettuminen”. (Salomaa 2022, 58.) Tasapainoilusta Neuvostoliiton voimien ja länteen henkisen kuulumisen välillä kertoo todistetusti

se, että lähes heti Neuvostoliiton hajottua Suomi haki Euroopan Unionin jäsenyyttä vuonna 1995. Näin ollen Nato-jäsenyys ei tosiasiallisesti ole Suomen ensimmäinen liittoutuminen.

Hallituksen esitys korostaa Euroopan unionin roolia ja tärkeyttä Suomelle, myös Naton kontekstissa: ”Strategisen konseptin mukaan Naton laajentuminen on vahvistanut eurooppalaisten turvallisuutta ja lisännyt vakautta euroatlanttisella alueella. Strategisessa konseptissa poliittisen vuoropuhelun ja käytännön yhteistyön kumppaneiden kanssa katsotaan edustavan koko liittokunnan turvallisuutta ja erityistä painoarvoa annetaankin Naton ja EU:n väliselle strategiselle kumppanuudelle.” (HE 315/2022, 19.) Lisäksi muitakin EU-jäsenvaltioita on jo Natossa. 21 EU-jäsenvaltiota nojaa yhteisen puolustuksen kohdalla Natoon.

EU:n ja Naton suhteen syventäminen saattaa myös vaikuttaa luonnolliselta, sillä EU ei ole sotilaallinen liitto:

”EU:lla ei ole yhteisiä komento- tai joukkorakenteita eikä sotilaallista suunnittelua jäsenvaltioiden puolustamiseksi. Päällekkäisten rakenteiden luomista Euroopan Unioniin ei ole pidetty poliittisesti tai taloudellisesti tarkoituksenmukaisena. Ne puolustusyhteistyörakenteet tai -järjestelyt, joissa Suomi on mukana, eivät ole yhteisen puolustuksen kaltainen turvallisuusratkaisu eivätkä ne sisällä turvatakuita tai -velvoitteita.” (HE 315/2022, 4.)

Rantanen on analysoinut EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikan strategioita, joista on havaittavissa muutos, jossa unionin identiteettiä rakennetaan perinteisen ja normaalin vallan käyttäjäksi kansainvälisen politiikan kentällä. Tämä johtuu erityisesti siitä, että Euroopan turvallisuuspoliittinen tilanne on muutoksessa ja myös globaalilla tasolla on havaittavissa kehityskulkuja huolestuttavampaan suuntaan. Nämä globaalit muutokset ovat olleet ajurina, sillä kyseessä on pidempi kehitys, jossa turvallisuusympäristön muutoksien vastauksena unioni on omaksunut perinteisemmän valtapolitiikan piirteitä. (Rantanen 2022.)

Euroopan unionia käsitellään myös hallituksen esityksessä:

”Naton yhteistä puolustusta koskevalla 5 artiklalla on myös yhtymäkohtia Euroopan unionista tehdyn sopimuksen (SEU) keskinäisen avunannon lausekkeeseen (SEU 42 artiklan 7 kohta), koska ne molemmat sääntelevät muiden osapuolten avunantoa tilanteissa, joissa jokin sopimuksen osapuoli joutuu aseellisen hyökkäyksen kohteeksi. Artikloissa on myös joitakin eroavaisuuksia. SEU

42(7) artikla ei Pohjois-Atlantin sopimuksen 5 artiklan tavoin määrää nimenomaisesti, että aseellinen voimankäyttö sisältyy mahdolliseen artiklan nojalla annettavaan apuun. On kuitenkin selvää, että se kuuluu SEU 42(7) artiklassa mainittuihin kaikkiin käytettävissä oleviin keinoihin. Olennainen laadullinen ero on siinä, ettei EU:lla ole vastaavia kehittyneitä rakenteita sotilaallisen avun suunnitteluun ja koordinaatioon kuin Natolla. SEU 42 artiklan 7 kohdan mukaan kyseisen artiklan mukaisten sitoumusten ja yhteistyön on oltava Pohjois-Atlantin liiton puitteissa tehtyjen sitoumusten mukaisia. Keskinäisen avunannon lauseke sisältää myös määräyksen siitä, ettei se vaikuta tiettyjen jäsenvaltioiden turvallisuus- ja puolustuspolitiikan erityisluonteeseen. SEU 42(7) artiklassa painotetaan, että Nato on liittokuntaan kuuluville EU:n jäsenvaltioille edelleen niiden yhteisen puolustuksen perusta ja sitä toteuttava elin. Keskinäisen avunannon lauseke on Suomen turvallisuutta lujittava sitoumus. EU:n jäsenvaltioiden kesken on olemassa käytännön valmiuksia avun antamiseen, ja tämä valmius yhdistettynä jäsenvaltioiden tiiviiseen poliittiseen yhteenkuuluvuuteen tekee avunantovelvoitteesta merkittävän. Pohjois-Atlantin sopimuksen 5 artiklan ja SEU 42 artiklan 7 kohdan mukaisten velvoitteiden ei nähdä olevan keskenään ristiriidassa.” (HE 315/2022, 7–8.)

Suomen perustuslaki määrittelee ne raamit, joissa Suomi toimii kansainvälisellä kentällä:

”Perustuslain 1 §:n 3 momentin mukaan Suomi osallistuu kansainväliseen yhteistyöhön rauhan ja ihmisoikeuksien turvaamiseksi sekä yhteiskunnan kehittämiseksi. Suomen osallistuminen Pohjois-Atlantin sopimuksen 5 artiklan mukaiseen yhteiseen puolustukseen vastaa perustuslain 1 §:n 3 momentin mukaisia edellä mainittuja tavoitteita.” (HE 315/2022, 59.) Lisäksi ”Naton toimintaa ohjaavat periaatteet ovat yksilönvapaus, ihmisoikeudet, demokratia ja oikeusvaltio. Naton jäsenenä Suomi jatkaa johdonmukaisesti ihmisoikeusperustaista ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa ja korostaa kansainvälisen sääntöpohjaisen järjestelmän tärkeyttä ja kansainvälisen oikeuden noudattamista. Liittyminen Pohjois-Atlantin sopimukseen on keskeinen osa tätä kokonaisuutta.” (HE 315/2022, 40.) Hallituksen esityksessä todetaan, että ”Nato pyrkii vahvistamaan siteitään kaikkien kumppaneiden kanssa, jotka jakavat liittokunnan yhteiset arvot ja intressin ylläpitää sääntöpohjaista kansainvälistä järjestelmää.” (HE 315/2022, 19.)

Arvojen on toteuduttava toiminnassamme, jotta sitoutuminen niihin on todellista. (Pihlström 2022.) Kuten hallituksen esitys korostaa, Suomi edistää arvojensa toteutumista myös Naton sisällä. Tämä on varmasti tarpeellista, sillä Natoon kuuluu maita kuten Turkki. Vaikka Turkki on ollut Naton jäsen jo vuodesta 1952, esimerkiksi sen ihmisoikeustilanne on pitkään ollut huolestuttava.

Hallituksen esityksen saamassa lausuntopalautteessa nostettiin esiin erilaisia huolia liittyen erilaisiin arvoihin, kuten ihmisoikeuksiin ja niiden kunnioittamiseen: ”Saamelaiskäräjät kiinnittää huomiota saamelaisten oikeuksiin ja kotiseutualueen erityispiirteisiin ja pyytää ulkoministeriötä järjestämään saamelaiskäräjistä annetun lain (974/1995) 9 §:n mukaisen neuvottelun Saamelaiskäräjien kanssa Natoon liittymisestä. Neuvotteluissa tietojensaantioikeuksia ja -tarvetta voidaan täsmentää ja keskustella muista tietoturvallisuusratkaisuista saamelaisalueeseen kohdistuen.” (HE 315/2022, 56.) Tällaisten neuvotteluiden järjestämisestä ei ole ainakaan uutisoitu.

Muitakin huolia nostetaan kansalaisyhteiskunnan toimesta esiin:

”Suomen Sadankomitea ry esittää, että YK:n päätöslauselmat 1325 Naiset, rauha ja turvallisuus sekä 2250 Nuoret, rauha ja turvallisuus huomioitaisiin esityksessä. Myös Suomen YK-liitto ry kiinnittää huomiota päätöslauselmaan 1325 ja hallituksen esityksen jaksoa 2.1 täydennettiin YK:n päätöslauselmien osalta. Lisäksi Sadankomitea ry toivoo, että esityksessä arvioitaisiin sopimuksen vaikutuksia Suomea koskeviin ilmastonmuutokseen liittyviin päätöksiin.” (HE 315/2022, 56.)

Hallituksen esityksessä puhutaankin paljon ihmisoikeuksista ja niiden kunnioittamisesta ja huomioon ottamisesta. Ilmastonmuutosta taas ei hallituksen esityksessä juuri mainittu, muuta kuin lausuntopalautteen antaneiden tahojen puolesta, ja kommentoimalla nopeasti miten Nato pyrkii vastaamaan ilmastonmuutoksen turvallisuusvaikutuksiin. Ilmastonmuutoksen ja sen hillitsemisen tulisi kuitenkin olla korkeammalla hallituksen esityksen agendalla.

Nato on kuitenkin viime vuosina pyrkinyt merkittävästi edistämään työtään turvallisuuden ja ilmastonmuutoksen välisten yhteyksien osalta. Madridissa vuonna 2022 pidetyssä Naton huippukokouksessa liittokunta julisti ilmastoneutraaliustavoitteensa ja se on aiemmin ilmoittanut pyrkivänsä johtavaksi järjestöksi ilmastoturvallisuuden alalla. Naton uusille jäsenille Suomelle ja Ruotsille ilmastoturvallisuus voi myös osoittautua merkitykselliseksi aiheeksi, jonka avulla voidaan edistää liittokunnan agenda, sillä molemmat maat ovat priorisoineet

ilmastokysymykset ulkopoliitikassaan. Jotta Suomi ja Ruotsi voisivat antaa merkittävän panoksen ilmastoturvallisuuteen Natossa, niiden on kuitenkin muotoiltava viestinsä ilmastoturvallisuuteen liittyvää oletettua asiantuntemusta laajemmaksi. Tämä ei ole itsestäänselvyys, varsinkin, kun maiden etujen mukaista saattaa olla keskittyä perinteisiin sotilaallisiin turvallisuuskysymyksiin ilmastomuutoksen sijasta. Jos Suomi ja Ruotsi kuitenkin laiminlyövät ilmastoturvallisuuden kokonaan, ne ovat vaarassa menettää tilaisuuden osallistua liittouman strategiseen suunnitteluun alalla, jonka merkitys on kasvamassa. (Hakala 2023.)

5.2 Sotilaallinen liittoutuminen

”Osapuolet ovat yhtä mieltä siitä, että yhteen tai useampaan osapuoleen kohdistettu aseellinen hyökkäys Euroopassa tai Pohjois-Amerikassa katsotaan hyökkäykseksi kaikkia osapuolia vastaan, ja tämän vuoksi osapuolet sopivat, että jos tällainen aseellinen hyökkäys tehdään, kukin osapuoli käyttää Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan 51 artiklassa tunnustettua oikeutta erilliseen tai yhteiseen puolustautumiseen ja auttaa hyökkäyksen kohteeksi joutunutta yhtä tai useampaa osapuolta ryhtymällä viipymättä erikseen ja yhdessä muiden osapuolten kanssa tarpeelliseksi katsomiinsa toimiin, mukaan lukien aseellisen voiman käyttö, Pohjois-Atlantin alueen turvallisuuden palauttamiseksi ja ylläpitämiseksi.

Kaikista tällaisista aseellisista hyökkäyksistä ja kaikista toimenpiteistä, joihin niiden vuoksi ryhdytään, ilmoitetaan välittömästi turvallisuusneuvostolle. Kyseiset toimenpiteet lopetetaan, kun turvallisuusneuvosto on ryhtynyt tarvittaviin toimenpiteisiin kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden palauttamiseksi ja ylläpitämiseksi.”

- Pohjois-Atlantin sopimuksen 5. artikla.

Poliittinen realismi näkee turvallisuuden kapeasti valtiollisella tasolla sekä maa-alueiden koskemattomuutena. Tämä tarkoittaa sitä, että valtio on turvassa, jos se kykenee puolustautumaan vihollisilta. Tämän suuntauksen huomaa hyvin hallituksen esityksestä, jonka mukaan Nato-jäsenyyden keskeisin vaikutus Suomelle olisi, että se olisi osa Naton yhteistä puolustusta ja viidennen artiklan mukaisten turvatakuiden piirissä. Hallituksen esityksessä puhutaan niin paljon Pohjois-Atlantin sopimuksen 5. artiklasta ja sen vaikutuksesta, että aiheelle oli hyvä muodostaa oma lukunsa tässä tutkielmassa. 5. artiklan vaikutukset keskittyvät sotilaalliseen varautumiseen, puolustautumiseen ja liittoutumiseen. Natoon liittymisellä Suomi pitää huolen siitä, että se säilyttää tulevaisuudessakin itsenäisyytensä ja täysivaltaisuutensa tasavaltana (HE 315/2022, 77). Suomi lähestyy itsenäisyyttä ja täysivaltaisuutta poliittisen realismin kautta. Poliittinen realismi ohjaa tarkastelemaan suurvaltojen vallan

määrää, niiden harjoittamaa valtapolitiikkaa sekä keskinäisiä valtakamppailuja. Realistisen koulukunnan näkökulmasta katsottuna kansainvälisissä suhteissa on lopulta kyse voiman käytöstä ja turvallisuusuhista sotilaallisella tasolla. (Kajanmaa & Koivula 2022.) Itsenäisyyden ja täysivaltaisuuden varmistaminen tapahtuu siis liittoutumalla sotilaallisesti.

Nato-jäsenyyden hakemisen on myös argumentoitu olevan Suomen velvollisuus. Universaaleihin perusoikeuksiin ja -vapauksiin sitoutuvien demokratioiden ja niitä tuhoavien diktatuuri-erien välisessä konfliktissa ei ole neutraalia maaperää, jonne Suomen olisi mahdollista jäädä. Oikeuksiin sitoutuminen merkitsee niiden puolustamisen velvoitetta, jolloin Suomen on tuettava niiden toteutumista muuallakin kuin rajojensa sisäpuolella. Nato-jäsenyys on nähtävä aktiivisena rauhantyönä, sillä Nato ei puolusta Suomea vain sotilaallisesti. (Pihlström 2022.)

Naton yhtenä keskeisenä jäsenvaltioita yhdistävänä tekijänä nähdään jäsenvaltioiden välinen solidaarisuus: ”Naton yhteisen puolustuksen perustana on yhtäältä vahva poliittinen sitoumus ja solidaarisuus jäsenvaltioiden kesken ja toisaalta konkreettiset mekanismit yhteisen puolustuksen toimeenpanemiseksi” (HE 315/2022, 11). Hallituksen esityksessä korostuu erityisesti Pohjois-Atlantin liiton 5. artikla, kuitenkin Suomen omien kykyjen ja voimavarojen mukaisesti:

”Pohjois-Atlantin sopimuksen 5. artikla edellyttää Suomen kykyä osallistua Naton yhteiseen puolustukseen, jossa aseellinen hyökkäys yhtä tai useampaa jäsenvaltiota kohtaan katsotaan hyökkäykseksi kaikkia kohtaan. Päätös 5. artiklan aktivoinnista tapahtuisi Naton neuvostossa, jolloin Suomi osallistuisi jäsenenä sen aktivoimista koskevaan, jäsenvaltioiden konsensuksella tapahtuvaan päätöksentekoon. Naton jäsenenä Suomelta edellytettäisiin tällaisessa tilanteessa omien voimavarojensa suhteessa tapahtuvaa osallistumista. Suomi tekisi itsenäisesti ratkaisunsa 5. artiklan mukaiseen velvoitteeseen vastaamisesta oman valtiosääntönsä mukaisesti. Suomen ratkaistavaksi jäisi, miten Suomi vastaa yhteisen puolustuksen aktivointiin 5. artiklan tilanteessa ja velvoitteen toteuttamisen tapa jäisi Suomen harkintaan.” (HE 315/2022, 81.)

Perinteinen turvallisuustutkimuksen teoria on luotu käsittelemään poliittista ja asevoimia koskettavaa sektoria. Siksi sen mukaan valtio on kohde, johon viitataan. Turvallisuutta uhkaavien tekijöiden tunnistaminen on traditionalistista lähestymistapaa kannattaville helppo tehtävä. Traditionalistista lähestymistapaa kannattavat pitävät turvallisuutta samana kuin kysymyksiä liittyen valtion tai muun toimijan armeijaan ja asevoimiin, sekä voimankäyttöön.

(Buzan et al. 1998.) Tästä kertoo esimerkiksi se, että hallituksen esitys käsittelee 5. artiklan asettamia turvatakuita suurimpana Suomen turvallisuutta muokkaavana tekijänä:

”Sitoutuminen Pohjois-Atlantin sopimuksen 5 artiklan yhteisen puolustuksen velvoitteisiin edellyttää, että Suomella on valmius tarvittaessa panna täytäntöön artiklan mukaiset velvoitteet Suomessa tai Suomen ulkopuolella. Tämä edellyttää, että Suomen lainsäädäntö mahdollistaa aseellisen hyökkäyksen tilanteessa sen, että Suomi voi auttaa toista Naton jäsenvaltiota, myös aseellista voimaa käyttämällä, ja voi tarvittaessa vastaanottaa apua toiselta Naton jäsenvaltiolta.” (HE 315/2022, 59.)

Lisäksi tuodaan esiin, että ”Naton kyky toimeenpanna yhteinen puolustus perustuu integroituun sotilaalliseen komentorakenteeseen, yhteiseen puolustus suunnitteluprosessiin, operatiivisiin suunnitelmiin sekä yhteisiin harjoituksiin.” (HE 315/2022, 11.)

Turvallisuuden tuottaminen liittoutumisessa tapahtuu erityisesti sotilaallisen liittoutumisen kautta. Tämä korostuu hallituksen esityksessä, jossa kerrotaan yksityiskohtaisesti Suomen roolista ja sotilaallisista vaatimuksista:

”Naton jäsenenä Suomi varautuu sotilaallisesti Pohjois-Atlantin sopimuksen 5. artiklan velvoitteen täyttämiseen, ja tähän sisältyy aseellisen voiman käyttö. Suomen puolustus yhteensovitetaan osaksi liittokunnan yhteistä puolustusta, mikä tarkoittaa osallistumista yhteisen puolustuksen suunnitteluun ja toimeenpanoon. Merkittävin vaikutus on Suomen puolustuksen ennaltaehkäisevän kyvyn vahvistaminen.” (HE 315/2022, 41.)

Sotilaallisen liittoutumisen erityistä merkitystä korostetaan: ”Mikäli Suomea vastaan Naton jäsenenä kohdistettaisiin sotilaallista voimankäyttöä, Suomi puolustautuisi liittokunnan tuella ennakoon suunniteltujen ja harjoiteltujen järjestelyjen mukaisesti” (VNS 1/2022, 25).

”Samalla Suomi valmistautuu osallistumaan muiden Naton jäsenvaltioiden puolustamiseen. Jäsenenä Suomi osallistuu erikseen sovittavalla tavalla Naton rauhan ajan tehtäviin. Jäsenenä Suomi osallistuu Naton yhteiseen puolustus suunnitteluprosessiin sekä operatiiviseen suunnitteluun ja sen edellyttämiin johtamisjärjestelyihin. Suomi liittyy Naton integroituun ilma- ja ohjuspuolustusjärjestelmään ja osallistuu yhteisen ilmatilannekuvan ja meritilannekuvan vaihtoon sekä syvempään tiedusteluyhteistyöhön. Lisäksi Suomi osallistuu

Naton siviilivalmiusyhteistyöhön ja harjoitustoimintaan nykyistä kattavammin. Suomi jatkaa osallistumistaan Naton kriisinhallintaoperaatioissa.” (HE 315/2022, 41.)

Liittoutumisen kautta sotilaallinen näkökulma turvallisuuteen korostuu, kun Suomelta vaaditaan solidaarisuutta Natossa.

Lisäksi Suomen alueella saattaa tulevaisuudessa olla entistä enemmän vieraiden valtioiden joukkoja:

”Nato-jäsenyyden myötä Suomen alueesta tulee osa Naton Euroopan joukkojen komentajan vastuualuetta (Area of Responsibility, AOR). Nato tulee sen myötä huomioimaan operatiivisissa suunnitelmissaan myös Suomen puolustamisen. Suomen kansallinen puolustussuunnitelma yhteensovitetaan Naton operatiivisiin suunnitelmiin. Jäsenyyden myötä Suomen alue voidaan liittää yhteisoperaatioesikunnan operaatioalueeseen (Joint Operations Area, JOA). Edellä mainittu voi johtaa siihen, että Suomen alueella suunnitellaan käytettäväksi Naton eri toimintaympäristöihin (domain) tarkoitettuja joukkoja. Näistä Nato-joukoista osa voi olla suomalaisia ja osa Naton jäsenvaltioiden joukkoja. Suomen alueella voi siis tulevaisuudessa toimia sekä Nato-joukkoja Naton operatiivisessa johdossa että kansallisia joukkoja kansallisessa operatiivisessa johdossa.” (HE 315/2022, 24.)

Maaliskuussa 2024 Puolustusvoimat osallistuivat ensimmäistä kertaa Naton jäsenenä sen alueiden yhteisen puolustuksen harjoitteluun. Nordic Response 24 oli suurin osallistuminen kansainväliseen harjoitukseen ulkomailla Puolustusvoimien historiassa. Nordic Response 24 on osa Naton Steadfast Defender 24-harjoitussarjaa. Harjoitussarjassa Naton jäsenet sekä kumppanit harjoittelevat Naton joukkojen siirtämistä pohjoisille alueille arktisissa olosuhteissa Suomen, Ruotsin ja Norjan alueilla. Kyseessä oli Naton suurin harjoitus vuosikymmeniin. (Puolustusvoimat 2024.)

Sotilaallinen liittoutuminen näkyy hallituksen esityksessä erityisesti Naton puolustussuunnitteluprosessista kerrottaessa:

”Naton puolustussuunnitteluprosessi (NATO Defence Planning Process, NDPP) on Naton jatkuvasti käynnissä olevaa ydintoimintaa. Puolustussuunnit-

teluprosessi perustuu Pohjois-Atlantin sopimuksen 3. artiklan mukaiseen velvoitteeseen kehittää yhdessä ja erikseen suorituskykyjä aseelliselta hyökkäykseltä puolustautumiseksi. Natossa puolustussuunnitteluprosessilla tarkoitetaan jäsenvaltioiden ja Naton yhteisten suorituskykyjen kehittämistä, eikä sitä tule sekoittaa varsinaisten operaatioiden tai alueen puolustamisen suunnitteluun. Naton puolustussuunnitteluprosessin päätehtävänä on varmistaa, että Natolla kokonaisuudessaan on tarvittavat joukot ja suorituskyvyt Naton tehtävien toteuttamiseen. Puolustussuunnitteluprosessi toteutetaan Naton sotilasviranomaisten, kansainvälisen sihteeristön ja jäsenvaltioiden välisessä yhteistyössä. Suunnittelun kautta annetaan Naton sotilasjohdolle kokonaiskuva käytettävissä olevasta sotilaallisesta voimasta sekä siihen sisältyvien joukkojen ja suorituskykyjen käytettävyydestä, ylläpidettävyydestä ja valmiudesta eri tehtäviin. Ideaalitulanteessa Nato voi puolustussuunnitteluprosessin tuottaman joukko- ja voimavarapoolin pohjalta nopeasti koota ja räätälöidä suorituskykyjä vastaamaan vaihteleviin operatiivisiin vaatimuksiin. Poliittinen ohjaus (Political Guidance) määrittää Naton strategisen konseptin pohjalta neljän vuoden välein. Poliittinen ohjaus määrittää tavoitetason (Level of Ambition, LoA) operaatioille, jotka Naton tulee kyetä hoitamaan (lukumäärä, laajuus ja luonne). Naton puolustussuunnitteluprosessia ohjaavat periaatteet ovat tasa-
puolinen taakan- ja vastuunjako jäsenvaltioiden kesken ja kohtuullisen haasteen asettaminen kullekin jäsenvaltiolle. Jäsenvaltioiden odotetaan panostavan resursseihinsa nähden kohtuullisella tavalla Naton yhteisiin tarpeisiin.” (HE 315/2022, 13–14.)

Naton puolustussuunnittelusta kerrotaan kattavasti hallituksen esityksessä:

”Naton puolustussuunnittelun osana kullekin jäsenvaltiolle määritellään suorituskykytavoitteet ja kunkin maan puolustuksesta tehdään maa-arvio. Puolustussuunnitteluprosessi perustuu Pohjois-Atlantin sopimuksen 3. artiklan mukaiseen velvoitteeseen kehittää yksin ja yhdessä suorituskykyjä hyökkäyksen torjumiseksi. Jäsenvaltioiden yhteinen puolustussuunnittelu on yksi keskeinen edellytys sille, että Nato kykenee toteuttamaan Pohjois-Atlantin sopimuksen 5. artiklan mukaisen yhteisen puolustuksen. Puolustussuunnittelua valmistellaan Naton puolustuspoliitiikan ja suunnittelun komiteassa. Sen keskeiset tu-

lokset, joita ovat poliittinen ohjaus, suorituskykytavoitteet ja maa-arviot vietään luonnoksena Naton neuvoston ja puolustusministerikokouksen vahvistettavaksi. Poikkeuksena muusta Naton päätöksenteosta puolustussuunnittelun keskeisiä vaiheita koskeva päätöksenteko puolustuspolitiikan ja suunnittelun komiteassa ei edellytä konsensusta, vaan hyväksyntään riittää 30–1 (Suomen ja Ruotsin liittyttyä 32–1) tuki eli jäsenvaltio ei voi yksin estää omien suorituskykytavoitteidensa eikä itseään koskevan maakohtaisen arvion hyväksyntää. Tämä on vakiintunut käytäntö. Muilta osin puolustuspolitiikan ja suunnittelun komiteassa työskennellään normaalilla konsensuspäättöksenteolla. Kyseiseen menettelyyn liittyvä poikkeus konsensuspäättöksenteosta on hyväksytty Naton päätöksenteossa. Jäsenvaltioille jää tässä menettelyssä itsenäinen toimivalta ratkaista, miten se toteuttaa asetettuja tavoitteita. Jäsenvaltiot myös osallistuvat puolustussuunnitteluprosessin kaikkiin vaiheisiin ja voivat siten vaikuttaa sen perusteisiin ja sisältöön. Puolustussuunnitteluprosessissa asetettavat suorituskykytavoitteet eivät olisi Pohjois-Atlantin sopimukseen perustuvia oikeudellisia velvollisuuksia, vaan asiaan liittyvät päätökset jäisivät kansallisesti harkittaviksi. Jokaisen jäsenvaltion, mukaan lukien Suomen, odotetaan liittokunnan jäsenenä kuitenkin toimeenpanevan omat suorituskykytavoitteensa.” (HE 315/2022, 83.) Hallituksen esityksessä kerrotaan lisäksi, että ”osaan jäsenvaltioiden puolustussuunnitteluprosessissa ilmoittamista joukoista ja suorituskykyistä kohdistetaan suorituskykytavoitteita. Jäsenvaltioille voidaan esittää uusia suorituskykytavoitteita. Jokaisella jäsenvaltiolle laaditaan maakohtaiset tavoitteet, joissa on määritelty priorisoidut suorituskykytavoitteet ja aikataulut niiden toteuttamiselle.” (HE 315/2022, 14.)

Suomelle on myös luvassa erilaisia odotuksia sen liittyessä Naton jäseneksi: ”Suomen jäsenyys ajoittuu vaiheeseen, jossa Naton pelotteen ja puolustuksen keskeiset osatekijät ovat murroksessa. Esimerkiksi operatiivista suunnittelua ja Naton joukkorakennetta ollaan uudistamassa. Seurannaisvaikutuksia arvioidaan osana kansallisen lainsäädännön tarkastelua.” (HE 315/2022, 45.) ”Käynnissä oleva Naton joukkorakenteen uudistus tulee vaikuttamaan myös nopean toiminnan joukkoihin. Naton jäsenenä Suomi tulee osallistumaan tähän työhön. Suomen odotetaan nimeävän joukkojaan Naton uuden joukkomallin kategorioihin sekä myös osallistuvan liittokunnan nopean toiminnan joukkoon.” (HE 315/2022, 18.)

”Nato-jäsenyyden toteuduttua Suomi osallistuu Naton operatiiviseen suunnitteluun ja Suomen alue tullaan ottamaan huomioon Naton operatiivisessa suunnittelussa. Suomella tulee olla kyky osoittaa Puolustusvoimien joukkoja toisen Naton jäsenvaltion avuksi ja kyky vastaanottaa toisten Naton jäsenvaltioiden joukkoja Suomeen.” (HE 315/2022, 15.) Tähän vaikuttaa olennaisesti Nato SOFA-sopimus (Status of Forces Agreement), eli Pohjois-Atlantin sopimuksen sopimuspuolten välillä niiden joukkojen asemasta Lontoossa 19.6.1951 tehty sopimus ja sen lisäpöytäkirja, mutta ”on kuitenkin huomioitava, että Naton kumppanimaana Suomi tosiasiallisesti jo soveltaa sopimusviittausten kautta Nato SOFA:a ja Pariisin pöytäkirjaa liittyttyään Pohjois-Atlantin sopimuksen osapuolten ja muiden rauhankumppanuuteen osallistuvien valtioiden välillä niiden joukkojen asemasta tehtyyn sopimukseen.” (HE 315/2022, 25.)

”Nato SOFA sisältää määräyksiä, jotka koskevat muun muassa maahantulo-muodollisuuksia, aseenkanto-oikeutta, tuomiovallan käyttöä, vahingonkorvausoikeutta ja siitä luopumista eräissä tapauksissa sekä joukkojen erioikeuksia ja vapauksia. Nato SOFA:n lisäpöytäkirjan mukaan sopimusvaltiot eivät pane täytäntöön kuolemanrangaistusta pöytäkirjan sopimuspuolena olevan toisen valtion joukkojen, siviilihenkilöstön tai niiden huollettaviin kuuluvien henkilöiden osalta. Kun Suomi ratifioi PfP SOFA:n, Suomi sitoutui noudattamaan Nato SOFA:a tarvittavin mukautuksin. Ratifioinnin yhteydessä Suomi antoi selityksen, jonka mukaan Nato SOFA:n VII artiklan mukaisen lähettäjävaltion sotilasviranomaisten toimivallan hyväksyminen Suomen toimesta ei koske lähettäjävaltion tuomioistuinten tuomiovallan harjoittamista Suomen alueella.” (HE 315/2022, 75.)

Tasavallan presidentti Stubb hyväksyi Suomen liittymisen Naton SOFA-sopimukseen ja Pariisin pöytäkirjaan 22.3.2024, vahvistaen samanaikaisesti näiden sopimusten hyväksymistä ja voimaantuloa koskevat lait sekä liittymisen takia tehtävät muutokset kansallisiin lakeihin. (STT 2024 a.)

Nato SOFA-sopimuksen lisäksi on mainittava Suomen ja Yhdysvaltojen välinen DCA-sopimus, eli Defense Cooperation Agreement. Kyseessä on kansainvälinen sopimus, jonka avulla yhteistyö Yhdysvaltojen kanssa saadaan ajantasaisen puitteiden mukaiseksi. DCA-sopimuksen määräykset perustuu pääosin Nato SOFA-sopimuksen määräyksiin. DCA-sopi-

mus luo selkeät pelisäännöt yhteistyölle, mahdollistaen syvemmän yhteistyön erilaisissa tilanteissa. DCA-sopimus sisältää määräyksiä esimerkiksi rikosoikeudellisesta toimivallasta sekä verotukseen liittyvistä käytännön kysymyksistä. Sopimuksella myös sovitaan alueista, joille Suomen ja Yhdysvaltojen yhteistyö ja yhteistoiminta ensisijaisesti keskittyy. Lisäksi sopimus tarjoaa Yhdysvalloille mahdollisuuden hyödyntää kongressin rahoitusta mahdollisiin infrastruktuuri-investointeihin Suomessa. Sopimusta perustellaan myös sillä, että monilla muillakin Nato-mailla on samantyyppinen kahdenvälinen sopimus Yhdysvaltojen kanssa. (UM 2023.) Kuitenkin keskustelu DCA-sopimuksen tulevaisuuden vaikutuksista Suomen itsemääräämisoikeuteen on ollut melko yksinäistä.

Pikavauhdilla käydyssä Nato-jäsenyyskeskustelussa korostuivat kiire sekä pelko, ja julkisessa keskustelussa ja mediassa nousivat esiin enimmäkseen sotilaallisen liittoutumisen positiivisia puolia korostavat puheenvuorot (Hast & Kotilainen 2024, 44). Kuten tässäkin aineistossa on havaittavissa, hallituksen esityksessä nousee esiin positiiviset puolet Suomen sotilaallisesta liittoutumisesta. Hallituksen esityksessä ei ole juuri pohdittu lausuntopalautteessa esiin tuotuja aiheellisia huolia kansalaisyhteiskunnan toimijoilta ja eri sidosryhmiltä. Myöskään ympäristöministeriön esille nostamaan huoleen siitä, ettei esityksessä ole kiinnitetty huomiota luonnonsuojelulain (1996/1096) säännöksiin, ei ole kommentoitu (HE 315/2022, 49). Lukuihin on lisätty joitakin kommentteja lausuntojen perusteella, mutta ne ovat valitettavan yksipuolisia ja positiivissävytteisesti kirjoitettuja.

Julkisella medialla on ollut oma vaikutuksensa Nato-jäsenyyden positiivisia puolia korostavaan keskusteluun ja se on ollut pitkään kallellaan Naton suuntaan. Journalismissa on tuotu selkeästi esiin sellaisia keskusteluja ja niiden painotuksia, jotka saa Nato-jäsenyyden vaikuttamaan todennäköiseltä tulevaisuudelta. Oli huomattu, että journalistit ovat kyseenalaistaneet päättäjien vakuuttelut sotilaallisen liittoutumattomuuden jatkumisesta. Media on antanut sellaisen kuvan, että Suomi aikoo joka tapauksessa liittyä Natoon. (Nordenstreng & Rahkonen 2022, 9.)

Hallituksen esityksen tapa suhtautua turvallisuuteen näkyy myös sen teknostrategisessa kieliasussa. Turvallisuus esitetään hallituksen esityksessä korostamalla militaristista ja sotilaalista lähestymistapaa. Teknostrateginen kieli on alun perin Carol Cohnin klassikkoartikkelissaan vuodelta 1987 ”Sex and Death in the Rational World of Defence Intellectuals” kehittämä termi. Teknostrateginen kieli on ennaltaehkäisevä diskurssi, joka kylmässä rationaali-

suudessaan estää kysymästä tärkeitä kysymyksiä sodasta ja sen vaikutuksista (Hast & Kotilainen 2024, 42). Sillä kuvataan sitä, miten tietynlaisella kielellä reflektoidaan, mutta myös muokataan ajattelua sodasta ja siihen liittyvästä strategiasta. Kielelle tyypillistä ovat kieroilmaisut ja abstraktiot. Teknostrategisessa kielessä ei ole tilaa ihmiselle, vaikka sodan uhka ja itse sota koskettavat ihmisiä ja aiheuttavat inhimillistä kärsimystä, niin miehille kuin naisillekin. Tästä huolimatta teknostrateginen kieli tuottaa maailmaa, joka on vahvasti sukupuolitettu maskuliiniin ja feminiiniin. Kun teknostrategisessa kielessä puhutaan haavoittuvuudesta ja selviämisestä, viitataan asejärjestelmiin eikä todellisiin ihmisiin. (Kantola & Valenius 2007, 154.) Haavoittuvuuden ja selviämisen aspektit ovat kuitenkin laajempia kuin vain sotilaallinen voima ja aseet. Esimerkiksi yhteiskunta toimijana voi olla haavoittuvainen. Tästä hyvä esimerkki on itärajan tapahtumat vuoden 2023 lopulta alkaen. Itärajan yli tulevat ihmiset on Suomen hallituksen toimesta määritelty turvallisuusuhaksi. Hybridimuotoja saanut vieraiden valtioiden vaikuttaminen sekoittaa pakkaa eikä turvallisuusuhkiin ole mahdollista vastata vain sotilaallista turvallisuutta korostamalla.

5.3 Liittoutuminen ja kansallinen lainsäädäntö

Nato-jäsenyydellä on useita erilaisia vaikutuksia Suomen lainsäädäntöön sekä sen soveltamiseen. Hallituksen esityksen luvussa 15 ja 15.2 on käsitelty eduskunnan suostumuksen tarpeellisuutta sekä käsittelyjärjestystä. Naton jäsenenä Suomi sitoutuu Naton sopimusvelvoitteiden lisäksi Naton aiemmassa päätöksenteossa tehtyihin linjauksiin ja toimintaan, jotka on esitelty esityksen jaksossa 3.4. Pohjois-Atlantin sopimuksen hyväksymisen kannalta valtiosääntöisesti merkityksellisiä säännöksiä on nähty olevan perustuslain 1 §:n mukainen täysivaltaisuus ja kansainväliseen yhteistyöhön osallistuminen, perustuslain 94 §:n mukainen kansainvälisen velvoitteen hyväksyminen ja perustuslain 95 §:n mukainen kansainvälisen velvoitteen voimaansaattaminen. Lisäksi asiaa tuli arvioida perustuslain 47 §:n, 58 §:n, 93 §:n 1 momentin, 97 §:n ja perustuslain 127–129 §:n kannalta.

Heti ensimmäisenä Nato-jäsenyyden vaikutuksia on arvioitu Suomen perustuslain näkökulmasta: ”Perustuslain 1 §:n 1 momentin mukaan Suomi on täysivaltainen tasavalta. Perustuslain 1 §:n 3 momentin mukaan Suomi osallistuu kansainväliseen yhteistyöhön rauhan ja ihmisoikeuksien turvaamiseksi sekä yhteiskunnan kehittämiseksi. Suomi on Euroopan unionin jäsen.” Liittymisen ei nähty olevan ristiriidassa perustuslain 1 §:n 1 momentin kanssa. (HE 315/2022, 80.) Kansainvälisen yhteistyön ja siihen osallistumisen perusteita on myös tutkittu hallituksen esityksessä:

”Perustuslain 1 §:n 3 momentin kansainväliseen yhteistyöhön osallistumista koskevan säännöksen osalta esitöissä on todettu, että Suomen osallistuminen kansainväliseen yhteistyöhön kiinnitettäisiin 3 momentissa tiettyihin, tosin varsin väljiksi muotoiltuihin tarkoituksiin. Säännöksen viittaus yhteiskunnan kehittämiseen on tarkoitettu kattamaan kansainvälisen yhteistoiminnan moninaiset kansalliset päämäärät. Säännöksessä esitettyjä perusteita, joita ovat rauhan ja ihmisoikeuksien turvaaminen sekä yhteiskunnan kehittäminen, ei ole tarkoitettu tulkittavaksi sillä tavoin tyhjentäviksi, että ne muodostaisivat ehdottoman rajan sille, minkälaiseen kansainväliseen yhteistoimintaan Suomi voisi osallistua. Säännöstä onkin tulkittava yhteydessä valtiosäännön kokonaisuuteen. Ottaen huomioon edellä kuvattu Pohjois-Atlantin liiton tarkoitus ja tehtävä sekä Pohjois-Atlantin sopimuksen liittyminen YK:n peruskirjan velvoitteisiin, Naton jäsenyyttä voidaan pitää sellaisena kansainvälisenä yhteistyönä, joka on sopusoinnussa perustuslain 1 §:n 3 momentin kanssa.” (HE 315/2022, 81.)

Kuten aiemmin olen tuonut esiin, Nato-jäsenyyttä pidetään laajempänä kuin vain sotilaallisena liittoutumisena. Sitä pidetään laajana kansainvälisenä yhteistyönä, jolla on YK:n peruskirjan mukaiset velvoitteet sekä rauhan ja ihmisoikeuksien turvaamista ja yhteiskunnan kehittämistä tukevat tavoitteet.

Lisäksi asiaa on tarkasteltu perustuslain 93 §:n 1 momentin kautta:

”Perustuslain 93 §:n 1 momentin viimeisen virkkeen mukaan presidentti päättää sodasta ja rauhasta eduskunnan suostumuksella. Pohjois-Atlantin sopimuksen 5. artiklan aktivoimisen Naton neuvostossa jäsenvaltioiden konsensuksella ei edellä sanotun valossa voida katsoa merkitsevän sellaisenaan perustuslain 93 §:n 1 momentissa tarkoitettua sodasta ja rauhasta päättämistä. Ensisijaisesti Pohjois-Atlantin sopimuksen 5. artiklan mukaisesta yhteisestä puolustuksesta Suomen alueella tai sen ulkopuolella päätettäisiin kansainvälisen avun antamista ja pyytämistä koskevasta päätöksenteosta annetun lain perusteella, jolloin eduskunta osallistuu päätöksentekoon laissa säädetyllä tavalla. Pohjois-Atlantin sopimuksen 5. artiklan mukaisiin toimiin osallistumiseen tilanteissa, joissa Suomi voisi joutua osapuoleksi sodaksi luonnehdittavaan aseelliseen

selkkaukseen, sovellettaisiin kuitenkin perustuslain 93 §:n 1 momentin mukaista sodasta ja rauhasta päätettäessä noudatettavaa menettelyä. Pohjois-Atlantin sopimuksen hyväksyminen ei olisi ristiriidassa perustuslain 93 §:n kanssa.” (HE 315/2022, 87–88.)

Hallituksen esityksessä on tarkasteltu myös presidentin asemaa ulkopoliittikan johtajana sekä puolustusvoimien ylipäällikkönä:

”Perustuslain 93 §:n 1 momentin mukaan Suomen ulkopoliitiikkaa johtaa tasavallan presidentti yhteistoiminnassa valtioneuvoston kanssa. Tasavallan presidentti on perustuslain 128 §:n 1 momentin mukaan Suomen puolustusvoimien ylipäällikkö. Ylipäällikön vallan osoittaminen tasavallan presidentille on perusteltu hänen valtionpäämiesasemansa vuoksi ja siksi, että siihen liittyy läheisesti presidentin ulkopoliittiseen johtamiseen liittyviä tehtäviä. Tästä voidaan johtaa se, että tasavallan presidentti ei päättäisi Puolustusvoimien ylipäällikkönä asiasta eri tavoin kuin presidentin asemassa. Tässä suhteessa presidentin valtiosääntöistä asemaa määrittää myös säännös, jonka mukaan presidentti päättää sodasta ja rauhasta eduskunnan suostumuksella. Suomen Puolustusvoimien joukkojen asettaminen Naton operatiiviseen johtoon ei siten ole rinnastettavissa perustuslain 128 §:n 1 momentin 2. virkkeessä tarkoitettuun ylipäällikkyyden luovuttamiseen. Presidentin ja valtioneuvoston yhteistyö on tarpeen myös valtakunnan puolustukseen liittyvissä kysymyksissä. Pohjois-Atlantin sopimuksen hyväksymisen ei näin ollen voida katsoa olevan ristiriidassa perustuslain 128 §:n kanssa.” (HE 315/2022, 88–90.)

Nato-jäsenyyden myötä on arvioitu, että olisi mahdollisesti tarpeellista tarkastella ylipäällikön tehtävän suhdetta parlamentaariseen vastuujärjestelmään. Tällainen toimi olisi hyvä toteuttaa osana laajempaa Natoon liittyvää perustuslaillista arviointia. Samanaikaisesti ylipäällikön tehtävän luonnetta ja tarvetta vahvistaa sen parlamentaarista vastuuta tulee arvioida. Lisäksi olisi tarpeellista arvioida erilaisissa olosuhteissa presidentin ulko- ja turvallisuuspoliittisen toimivallan suhdetta presidentin toimivaltaan ylipäällikkönä. (Kervinen 2024.)

Hallituksen esityksessä on korostettu kansallisista lähtökohdista tapahtuvaa päätöksentekoa sellaisessakin tilanteessa, jossa voisi tulla kyseeseen Pohjois-Atlantin liiton 5. artiklan mukainen tilanne:

”Pohjois-Atlantin sopimuksen hyväksyminen ei olisi ristiriidassa perustuslain 127 §:n kanssa, jonka mukaan jokainen Suomen kansalainen on velvollinen osallistumaan isänmaan puolustukseen tai avustamaan sitä sen mukaan kuin laissa säädetään. Pohjois-Atlantin sopimuksen 5. artiklan mukainen tilanne, jossa aseellinen hyökkäys kohdistuisi Suomeen, saattaisi myös laukaista tarpeen päättää Puolustusvoimien liikekannallepanosta. Perustuslain 129 §:n mukaan tasavallan presidentti päättää valtioneuvoston esityksestä puolustusvoimien liikekannallepanosta. Jollei eduskunta ole tällöin kokoontuneena, se on kutsuttava heti koolle. Näin ollen kyse olisi kansallisista lähtökohdista tapahtuvasta päätöksenteosta. Pohjois-Atlantin sopimus ei siten ilman kulloinkin tehtäviä kansallisia päätöksiä velvoita liikekannallepanoon tai rajoita sitä. Esiityksen mukaan Pohjois-Atlantin sopimuksen hyväksyminen ei olisi ristiriidassa perustuslain 129 §:n kanssa.” (HE 315/2022, 86.)

Toimivallan siirtoa on myös tarkasteltu Nato jäsenyyden yhteydessä:

”Naton jäsenenä Suomi ottaa huomioon ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikan harjoittamisessa jäsenyyden järjestössä ja toisaalta osallistuu yhteiseen puolustukseen. Merkittävän toimivallan siirron ohella on syytä arvioida, rajoittaisiko jäsenyys Natossa Suomen tosiasiallisia toimintamahdollisuuksia siinä määrin, että asiaa tulisi tarkastella perustuslain 94 §:n 2 momentin mukaisena merkittävänä toimivallan siirtona. Myös Naton jäsenenä Suomi päättää itse puolustuksensa kehittämisestä ja toteuttamisesta ottaen kuitenkin huomioon liittokunnan kokonaistarpeet. Naton jäsenenä Suomi ei rajoittaisi mahdollisuuksia oman puolustuksensa järjestämiseen missään tilanteessa. Suomi suunnittelisi yhteistä puolustusta myös oman alueensa osalta yhdessä muiden Naton jäsenvaltioiden kanssa. Aseellisen hyökkäyksen tilanteessa Suomi voisi vedota 5 artiklaan, jonka käyttöönotto vaatii jäsenvaltioiden konsensuksen. Naton toimista hyökkäyksen kohteeksi joutuneen jäsenvaltion auttamiseksi, esimerkiksi operatiivisen suunnitelman toimeenpanosta, päätetään niin ikään jäsenvaltioiden konsensuksella Naton neuvostossa. Naton muut jäsenvaltiot osallistuisivat Suomen puolustamiseen, mutta Suomi säilyttäisi itse päätösvalan koskien Naton ja sen jäsenvaltioiden joukkojen tuloa Suomeen. Kyse olisi sitoutumisesta yhteiseen toimintaan, joka ei valtiosääntöisesti arvioituna rajoittaisi merkittäväällä tavalla Suomen toimintamahdollisuuksia. Siten Nato-jäsenyyttä ei voida

pitää myöskään luonteeltaan sellaisena, että se merkittävästi rajoittaisi Suomen maanpuolustusta koskevaa toimivaltaa ja jonka voitaisiin katsoa tosiasiallisesti tarkoittavan perustuslain 94 §:n 2 momentin mukaista toimivallan siirtoa.” (HE 315/2022, 84.)

Hallituksen esityksessä on arvioitu jäsenyyden vaikutuksia valtiosäännön kansanvaltaisiin perusteisiin, eikä perustuslain 94 §:n 3 momentin mukaan kansainvälinen velvoite saa vaarantaa valtiosäännön kansanvaltaisia perusteita. Esityksen mukaan ”Nato-jäsenyys ei vaikuta Suomen valtiosäännön kansanvaltaisiin perusteisiin.” (HE 315/2022, 81.) Suomen Nato-jäsenyydestä todetaan myös, että se ”ei vaikuta siihen, miten Suomen kanta eri kysymyksiin muodostetaan kansallisen valtiosäännön mukaisesti” (HE 315/2022, 85). Näin ollen on todettu, että ”Pohjois-Atlantin sopimuksen määräykset eivät vaikuta perustuslain päätöksentekoa koskeviin 58 §:n 5 ja 6 momentin, 93 §:n 1 momentin ja 128 §:n säännöksiin” (HE 315/2022, 86). Aiemmin suomettuminen on ollut vaikuttava tekijä suomalaisessa politiikassa kannanmuodostuksessa. Vuoteen 1991 asti tämä oli yleinen tapa toimia ja siitä poikkeavia tai sitä kritisoivia kutsuttiin ”neuvostovastaisiksi” tai ”venäläisvastaisiksi”. Neuvostoliiton mielipiteiden huomioimista Suomen ulko- sekä sisäpolitiikassa kutsuttiin reaali politiikaksi, jota noudatettiinkin lähes laidasta laitaan puoluekentällä. (Salomaa 2022, 58–59.) Nyt yleinen ilmapiiri on kääntynyt täysin päinvastaiseen suuntaan. Nato-jäsenyys nähdään tarpeellisenä ja kaikenlaiset kytkökset Venäjään ovat vähintäänkin epäilyttäviä. Nato-jäsenyydellä on ollut samantapainen vaikutus suomalaiseen keskusteluilmapiiriin kuin Neuvostoliitolla ja Venäjällä aikanaan.

Tämänhetkisessä ilmapiirissä eriävien mielipiteiden esittäminen on hankalaa, sillä helposti eriävän mielipiteen esittäjä leimataan jonkinlaiseksi vastapuolen kannattajaksi, idealistiksi tai kukkahattutädiksi, joka ei ymmärrä asiasta mitään (Kotisaari 2023). Kaikenlainen kritiikki Natoa kohtaan leimataan helposti vähintäänkin venäläismieliseksi. Syypäitä on kaiveltu vuodesta 2022, kun Venäjä aloitti hyökkäyssodan Ukrainassa. Julkisuudessa on alettu esimerkiksi ruotimaan ja kaivelemaan presidentti Halosen toteuttamaa Venäjä-politiikkaa, joka omana aikanaan nautti laajaa kannatusta. Halonen ei myöskään ollut enää virassa silloin, kun Krimin valtaus tapahtui tai Venäjä aloitti hyökkäyssotansa. Samanlaista kohua ei ole noussut Niinistön ja Putinin yhteiskuvista, joissa he pelaavat jääkiekkoa samanlaiset pelipaidat päällä. On mielenkiintoista pohtia, miksi Venäjä-politiikan kritiikki henkilöityy Haloseen, joka ei ole ollut virassa viimeiseen kahteentoista vuoteen. (STT 2024 b.)

Suomen korkeinta poliittista valtaa käyttävien elinten tiedonsaamista voidaan pitää kriittisen tärkeänä:

”Eduskunnan oikeus saada tietoa valtioneuvostolta perustuu erityisesti perustuslain 47 §:n ja perustuslain 97 §:n velvoitteisiin. Eduskunnalla on perustuslain 47 §:n mukaan oikeus saada valtioneuvostolta asioiden käsittelyssä tarvitsemansa tiedot. Säännös sisältää yhtäältä valtioneuvoston velvollisuuden omaloitteisesti toimittaa eduskunnan tarvitsemat tiedot ja toisaalta velvollisuuden toimittaa eduskunnan pyytämät tiedot (HE 1/1998 vp, s. 97). Perustuslain 97 §:n 1 momentin mukaisesti eduskunnan ulkoasiainvaliokunnan tulee pyynnöstään ja muutoinkin tarpeen mukaan saada valtioneuvostolta selvitys ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa koskevista asioista. Perustuslain 97 §:n 3 momentin mukaisesti eduskunnan asianomainen valiokunta voi edellä tarkoitettujen selvitysten tai tietojen johdosta antaa valtioneuvostolle lausunnon.” (HE 315/2022, 92.)

Aineistossa todetaan myös ”ettei Pohjois-Atlantin sopimuksen hyväksyminen ei olisi ristiriidassa perustuslain eduskunnan tiedonsaantioikeutta koskevien säännösten kanssa” (HE 315/2022, 93).

Eduskunnan Suomen Nato-asioita koskevaan päätöksentekoon sovelletaan erityisesti perustuslain säännöksiä, kuten perustuslain 2 §:n 1 momentti ja 3 §:n 1 momentti (HE 315/2022, 90). ”Eduskunnan perustuslain mukaista asemaa ylimpänä valtioelimenä kansainvälisiä suhteita ja ulkopolitiikkaa koskien konkretisoidaan erityisesti perustuslain 58 §:n 2 momentin mukaisessa menettelyssä valtioneuvoston ja tasavallan presidentin välisen näkemyseron ratkaisemista ja perustuslain kansainvälisiä suhteita koskevissa 93–95 §:n säännöksissä” (HE 315/2022, 91). Hallituksen esityksen mukaan eduskunnan rooli Nato-asioissa voidaan järjestää riittävällä tavalla eikä ”Pohjois-Atlantin sopimuksen hyväksyminen olisi ristiriidassa perustuslain eduskunnan asemaa koskevien säännösten kanssa” (HE 315/2022, 92). Voidaan siis lähtökohtaisesti sanoa, ettei Pohjois-Atlantin sopimukseen liittymisellä olisi sellaisia vaikutuksia, jotka voisivat jollain tavalla vaikeuttaa eduskunnan päätöksentekoon tarvittavan tiedonsaantia.

Demokratian kulmakivenä voidaan pitää vapaata julkista keskustelua. Eduskunnan saamien tietojen tulisi olla mahdollisimman paikkansapitäviä ja puolueettomia, jotta eduskunta voi

perustaa päätöksensä ajantasaiselle ja faktaperustaiselle tiedolle. Tässä kohtaa kuvaan astuvat eri alojen tieteellistä tutkimusta tekevät tutkijat, jotka tuottavat tietoa riippumattomina tekijöinä. Tutkimusta ulko-, turvallisuus- sekä puolustuspolitiikan kentällä voidaankin pitää kriittisen tärkeänä tänä päivänä. Kuitenkin esimerkiksi Puolustusvoimat eivät mielellään myönnä tutkimuslupia. Tutkijoiden on ollut hankala saada tutkimuslupaa Puolustusvoimilta, vaikkei kyseessä olisi salassa pidettävä tieto tai sellaiset tiedot tai tilastot, joita ei voida pitää maanpuolustuksellisista syistä arkaluontoisena (Hast & Kotilainen 2024, 22). Puolustusvoimien laadultaan erityinen yhteiskunnallinen asema, ja monelta osin kyseenalaistamaton valta, näkyvät erikoisissa käytännöissä. Ristiriitaan demokratian avoimuuden ja sotilaallisen vallan sulkeutuneisuuden välillä on perehdytty sotatietelijöiden Käihkön ja Honigin toimesta Suomen Afganistanin-operaation kontekstissa. (Hast & Kotilainen 2024, 21.) Afganistanin-operaation kontekstissa, suomalaisten poliittisten päätöksentekijöiden ymmärrys siviili-sotilassuhteista ja toisaalta strategiasta vaikuttivat Afganistanin-operaatiota koskevaan päätöksentekoon. Poliitikot katsoivat roolinsa rajoittuvat päätökseen lähettää sotilaita Afganistaniin, jonka jälkeen Puolustusvoimat vastaisi operaation ”operatiivisesta” toteutuksesta. Tämä jako on saanut osakseen paljon kritiikkiä. Poliitikkojen päätöksessä lähettää sotilaita ei puhuttu siitä, miten sotilaita Afganistanissa käytettäisiin. Jatkuva poliittinen ohjaus on erityisen tärkeää, kun on kyse politiikan ja sotilaallisen toiminnan välisestä strategiasta, lisäksi demokraattinen valvonta on välttämätöntä. Jotta sotilaallinen toiminta voi palvella poliittisia tavoitteita, on strategia pakollinen. Asevoimien demokraattinen valvonta on keskeistä demokratiassa. (Hast & Kotilainen 2024, 184.) Tämä sama ajattelu pätee myös Natoon liittymisen tapauksessa. Vaikka Natoon liittymisen vaikutukset ovat suurilta osin sotilaallisia, on erittäin tärkeää pitää poliittiset päättäjät tiukasta mukana, jotta samankaltaista virheiltä voidaan välttyä.

Asevoimien ja demokratian väliset jännitteet ja ristiriidat ilmenevät erilaisilla tavoilla yhteiskunnassa, ja keskeinen ongelma niiden välillä onkin niiden jäsentyminen sekä niiden valvominen. Siviilin ja sotilaallisen vallan suhde vaatii jatkuvaa valvontaa, vaikka Suomessa suomalaisella yhteiskunnalla ja sen vapaalla vaalilla valitulla hallituksella on perinteisesti ollut syvä luottamus Puolustusvoimia kohtaan. Tätä luottamusta tulee vaalia, eikä sitä vahvista salailu. (Hast & Kotilainen 2024, 192.) Erityisesti näistä syistä tiedonsaantia voi pitää erityisen tärkeänä, jotta voidaan tuottaa riippumatonta, faktapohjaista ja tieteellisen tutkimuksen kriteerit täyttävää tietoa.

Perinteisen sanonnan mukaan sota on liian tärkeä jätettäväksi sotilaiden käsiin. Sotilaallisen strategian voidaan katsoa olevan tietynlaisen epätasa-arvoisen diskurssin aikaansaamaa, sillä ylin valta, sekä vastuu, kuuluu loppupeleissä yhteiskunnan poliittiselle johdolle, ei sen asevoimille. (Hast & Kotilainen 2024, 192.) Vuoropuhelun tärkeys kuitenkin korostuu poliittisesti epävarmoina ja muuttuvina aikoina. Yhteiskunnallinen avoin keskustelu ja eri sidosryhmien kommenttien kuuleminen on kriittistä turvallisuuden kannalta. Sotilaallisen vallan ei saa antaa nousta yhteiskunnallisen arvostelun yläpuolelle. Hallituksen esityksen mukaan ”Pohjois-Atlantin sopimuksen hyväksymisellä Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa koskevaa päätöksentekovaltaa ei siirry Natolle. Myöskään lainsäädäntö, tuomio- tai budjettivaltaa ei siirry. Naton päätöksenteko olisi luonteeltaan hyvin erilaista kuin EU:n päätöksenteko, jossa unionille on siirretty ylikansallista suoraan jäsenvaltioita sitovaa päätöksentekovaltaa lainsäädäntö-, budjetti- ja tuomiovallan alalla.” (HE 315/2022, 83.) Käytännöllisesti katsoen Nato-jäsenyyden myötä Suomen on kuitenkin vaikeampi kieltäytyä osallistumasta puolustusliiton operaatioihin (Hast & Kotilainen 2024, 192).

Hallituksen esitys sai myös kritiikkiä osakseen lainsäädäntöön ja sen vaikutusten arviointiin liittyen:

”Suomen Sadankomitea ry katsoo lausunnossaan, että lainsäädännön muutostarpeita olisi tullut arvioida jo tässä esityksessä laajemmin, jotta kansanedustajille ja kansalaisille on selvää sopimusta hyväksyessään, mitä tulevaisuudessa tapahtuvia muutoksia he tulevat samalla hyväksymään. Lisäksi Sadankomitea nostaa lausunnossaan esiin huolen siitä, että hyväksymällä sopimuksen Suomi heikentää ulko- ja turvallisuuspolitiikkaansa keskeisesti kuulunutta aseidenriisuntaa ja katsoo, että esityksessä tulisi tarkastella Pohjois-Atlantin sopimuksen suhdetta muuhun Suomea sitovaan kansainväliseen lainsäädäntöön, kuten Geneven sopimukseen. Euroopan hybridiuhkien torjunnan osaamiskeskus tuo esille, että Naton sotilaallisen roolin ohella myös sen laajemman turvallisuuspoliittisen roolin avaaminen olisi ollut tervetullutta erityisesti niiden vaatimusten osalta, joita se Suomen politiikalle – ja mahdollisesti myös lainsäädännölle – asettaa.” (HE 315/2022, 50.)

Lisäksi ”sekä Ahvenanmaan maakunnan hallitus että Ahvenanmaan rauhaninstituutti korostavat Ahvenanmaan kansainvälisoikeudellista asemaa ja katsovat, että esityksessä tulisi heijastua selvemmin, että Ahvenanmaan demilitarisoinnilla ja neutralisoinnilla on alueellinen eurooppalainen tapaoikeudellinen asema” (HE 315/2022, 54).

”Rauhaninstituutti painottaa, että Naton sisällä Ahvenanmaan asemasta tulee ainutlaatuinen ja erityinen. Koska Nato sitoutuu Pohjois-Atlantin sopimuksen 1 artiklassa noudattamaan YK:n peruskirjaa ja sen periaatteita, rauhaninstituutti katsoo, että Ahvenanmaan kansainvälisoikeudellinen ja perustuslaillinen asema on voimavara myös Natolle, joka joutuu kohtaamaan vähemmistöihin ja raja-alueisiin liittyviä ongelmia ympäri maailmaa. Rauhaninstituutin mukaan on olemassa useita kansainvälisen oikeuden järjestelmiä, joihin Naton jäsenyys voi vaikuttaa. Rauhaninstituutin näkemyksen mukaan tämä tarkoittaa, että Pohjois-Atlantin sopimus koskee perustuslain 1–2 §:ää sekä vaikuttaa Suomen suvereniteettiin. Rauhaninstituutti katsoo, että eduskunnan olisi tehtävä päätös sopimuksen hyväksymisestä määräenemmistöllä.” (HE 315/2022, 55–56.)

Rauhaninstituutin lausunto on hyvä esimerkki siitä, miten kompleksinen vaikutus Suomen Nato-jäsenyydellä oikeasti tulee olemaan yhteiskunnan eri sektoreilla. Monet näistä tulevista vaikutuksista ovat myös sellaisia, joita ei vielä osata kuvitellakaan.

Ahvenanmaan oikeudellisesta asemasta on keskusteltu paljon Suomen Nato-jäsenyyden varmistuttua. Kokoomuksen kansanedustaja ja kenraalimajuri Pekka Toverin mukaan Ahvenanmaa on keskeinen alue, joka tulee pitää Suomen hallinnassa. Hän perustelee väittämää sillä, että 80–90 prosenttia Suomen kaupasta kulkee läntisiä meriteitä pitkin Ahvenanmaan edustalta, jonka lisäksi alueella sijaitsee esimerkiksi tietoliikennekaapeleita ja muita kriittisiä toimintoja. Toverin mukaan Ahvenanmaan demilitarisointisopimuksen purkaminen antaisi Suomelle otollisemman aseman saariryhmän puolustamiselle sekä Puolustusvoimien läsnäololle. Tämä myös lähettäisi selvän viestin Venäjälle naapureita vastaan suunnatuista sota-toimista. (Brunnsberg 2023.) Ulkoministeriön mukaan Suomen ei olisi kannattavaa yrittää Ahvenanmaan demilitarisoinnin purkua tai lakkauttaa Maarianhaminassa sijaitsevaa Venäjän konsulaattia. Asiasta ei ollut vielä muodostettu hallituksen kantaa. Konsulaatin lakkauttamisesta oli kuitenkin tehty kansalaisaloite, joka on tulossa eduskunnan käsittelyyn. (Stenroos 2023.)

Luvussa 15 siis arvioitiin useampia sellaisia velvollisuuksia, joita Suomella tulisi olemaan Naton jäsenenä:

”Sopimuksen hyväksymisellä Suomi liittyisi Suomen näkökulmasta toimialaltaan ja luonteeltaan uudenlaiseen kansainväliseen yhteistyöhön. Perustuslakivaliokunta ei ole arvioinut täysin vastaavaa tilannetta aiemmin perustuslain 1 §:n, 94 §:n ja 95 §:n edellytysten näkökulmasta. Sopimuksen suhde perustuslain 93 §:ään siltä osin kuin siinä on kyse sodasta ja rauhasta päättämisestä sekä perustuslain 127 §:ään ja 128 §:ään sisältää myös kysymyksiä, joista ei ole täysin soveltuvaa perustuslakivaliokunnan tulkintakäytäntöä.” (HE 315/2022, 95.)

Lähtökohtaisesti on siis ollut mahdollista sanoa, ettei Pohjois-Atlantin liiton sopimuksen hyväksymiseen sinänsä pitäisi sisältyä mitään, mikä vaikuttaisi Suomen perustuslain 1 §:n, 94 §:n ja 95 §:n, 93 §:n, 127 §:n tai 128 §:ään. Aineistossa kuitenkin korostetaan sitä, että perustuslakivaliokunta ei ole koskaan aiemmin ollut vastaavanlaisessa tilanteessa eikä täysin soveltuvaa tulkintakäytäntöä ole. On siis mahdollista, että ennalta-arvaamattomia tilanteita voi tulla eteen Suomen Nato-jäsenyyden edetessä ja integraation syventyessä.

Aineistossani on käsitelty myös Pohjois-Atlantin sopimuksen 8. artiklaa:

”Sopimuksen 8 artikla edellyttää, ettei sopimuksen osapuolilla ole voimassa tai että ne eivät tee kansainvälisiä sitoumuksia, jotka olisivat Pohjois-Atlantin sopimuksen määräysten vastaisia. Määräys rajoittaa Suomen täysivaltaisuutta, koska se rajaa Suomen mahdollisuutta pitää voimassa ja sitoutua tulevaisuudessa kansainvälisiin velvoitteisiin, jotka olisivat Pohjois-Atlantin sopimuksen määräysten vastaisia. Myös muilla sopimuksen aineellisilla määräyksillä voi olla merkitystä sopimuksen lainsäädännön alan tulkinnan kannalta.” (HE 315/2022, 78.)

”Suomi vahvisti liittymiskeskusteluissa, että se on 8. artiklan mukaisesti sitoutunut noudattamaan sitä sitovia kansainvälisiä sopimuksia, mukaan lukien Moskovan ja Pariisin rauhansopimukset, Suomen tasavallan ja Venäjän federaation välinen sopimus suhteiden perusteista sekä sopimukset Ahvenanmaan kansainvälisoikeudellisesta asemasta eli Ahvenanmaan saarten linnoittamattomuutta ja puolueettomuutta koskeva sopimus ja sopimus Suomen ja Sosialististen Neuvostotasavaltain Liiton välillä Ahvenanmaan saarista. Ahvenanmaa

on osa Suomen suvereenia aluetta, ja sopimusmääräysten mukaan sen puolueettomuuden puolustaminen kuuluu Suomelle. Hallituksen esityksen mukaan mikään näistä sopimuksista ei estä Suomea liittymästä puolustusliittoon eikä ole ristiriidassa Pohjois-Atlantin sopimukseen, myöskään sen 5. artiklaan, perustuvien velvoitteiden kanssa.” (HE 315/2022, 60.)

Lausuntopalautteessaan Ahvenanmaan rauhaninstituutti oli katsonut, että ”sopimuksen 8. artiklan vaikutusta ei ole analysoitu riittävästi” (HE 315/2022, 56).

Liittyessään Pohjois-Atlantin sopimukseen Suomi

”sitoutuisi 8 artiklan mukaiseen velvoitteeseen olla pitämättä voimassa ja olla tekemättä kansallisia sitoumuksia, jotka olisivat sopimuksen päämäärien vastaisia. Pohjois-Atlantin sopimuksen 8 artiklan mukainen velvoite olla pitämättä voimassa Nato-jäsenyyden kanssa ristiriidassa olevia kansainvälisiä sopimuksia ja olla sitoutumatta tällaisiin sopimuksiin ei hallituksen käsityksen mukaan myöskään merkittävällä tavalla vaikuta Suomen täysivaltaisuuteen eikä näin ollen vaikuta myöskään eduskunnan käsittelyjärjestykseen. Velvoite ei poikkea muista tavanomaisista kansainvälisiin sopimuksiin liittyvistä Suomen velvoitteista, jotka rajoittavat Suomea tekemästä niiden kanssa ristiriidassa olevia sitoumuksia. Esityksen mukaan Pohjois-Atlantin sopimus ei asettaisi velvoitteita, joita voitaisiin pitää perustuslain 94 §:n 3 momentin kannalta ongelmallisina”. (HE 315/2022, 81.)

Salomaa on argumentoinut, että esimerkiksi ajankohtaissselonteko turvallisuusympäristön muutoksesta (VNS 1/2022) ei ollut huomioinut vuoden 1992 Suomen ja Venäjän suhteiden perussopimuksen 4. artiklaa. Tämä kyseinen artikla koskee niin sanottuja negatiivisia turvatakuita, eli sotilaallisen voiman käyttämättömyystakuita. Tätä artiklaa Venäjä olisi voinut käyttää kiristykseen, jopa uhkaamalla ydinaseilla. On kuitenkin huomattava, että Venäjä rikkoo itse sopimuksen 1.–5. artikloja puuttumalla Suomen suvereniteettiin kuuluviin ratkaisuihin, kuten turvallisuuden perusratkaisuun ja Suomen ulkoisiin suhteisiin. (Salomaa 2022, 72–74.) Samanlaisia elementtejä löytyy hallituksen esityksestä, jossa ei ole mainittu Suomen ja Venäjän välistä perussopimusta. Hallituksen esitys pohtii Nato-jäsenyyttä ja sen tulevia vaikutuksia lähtökohtaisesti sen positiivisten vaikutusten kautta. Kaikista tulevista vaikutuksista on kuitenkin vaikea sanoa etukäteen.

Kevään 2022 Nato-jäsenyysskeskustelua on myös arvioitu ulkopoliittisten koulukuntien käsitteen avulla. Uusi etupiiri, uhkailu ydinaseilla sekä Ukrainaan hyökkääminen pakotti koulukunnat ajatusmallien uudelleenarviointiin. Aiemmin realistista lähestymistapaa kannattaneet katsoivat pienen valtion olevan pakotettu ottamaan huomioon Venäjän turvallisuuspoliittiset intressit, jonka vuoksi sotilaallista liittoutumista vastustettiin. Tällä hetkellä sotilaallinen liittoutuminen nähdään tarpeellisenä laajentumishaluista Venäjää vastaan. Lisäksi suhtautuminen Suomen ja Venäjän välisiin suhteisiin on muuttunut. Toimiva naapurisuhde koettiin tärkeäksi, mutta samanaikaisesti ei haluttu Suomen oman toimijuuden rajoittuvan Venäjän reaktioiden mukaisesti. Linnainmäen mukaan ”ulkopoliittisessa ajattelussa on tämän vuoksi aiempaa enemmän tilaa Venäjän toiminnan ja tavoitteiden haastamiselle.” (Linnainmäki 2023.) Ehkä tämän vuoksi ajankohtaisseleonteossa turvallisuusympäristön muutoksesta ei pystytty tai haluttu tunnistaa Suomen ja Venäjän välisen perussopimuksen sekä Pohjois-Atlantin sopimuksen 8. artiklan välisiä ristiriitoja.

Aineistossani on muutamassa kohdassa nostettu esiin se, miten Pohjois-Atlantin sopimus voisi osaltaan vaikuttaa suomen kansanvaltaisiin perusteisiin (HE 315/2022, 95). Näitä havaintoja ei ole kuitenkaan avattu tarkemmin. Olen tuonut tutkielmassani esiin sen, kuinka erilaiset toimijat ovat lausuntopalautteessaan kritisoineet aineistoa. Useampi lausuntopalautteen jättänyt taho katsoi, ettei Pohjois-Atlantin sopimuksen artiklojen tai tietyn artiklan vaikutuksia ole tarkasteltu tai esitetty hallituksen esityksessä riittävästi.

Sodalla ja sen uhalla on taipumus jakaa maailma yksiselitteisesti. Me ja he, viholliset, mustavalkoinen yhteiskunnallinen keskustelu ja analyysi, sekä tilanteen katsominen rajoittuneesta ja kriiikkittömästä näkökulmasta ovat kaikki seurausta tällaisesta yksiselitteisestä jaosta. Sodan uhan leimaamassa ilmapiirissä poikkeavat ja erityisesti aseellista voimankäyttöä kyseenalaistavat näkökulmat näyttäytyvät naiivina, turvallisuutta uhkaavana ja jopa vaarallisenä. Rauhantoimijoiden näkökulmien, kansalaisjärjestöjen esiin nostamisen Ukrainan sodankäynnin ongelmien sekä tutkijoiden kriittisten näkökantojen väheksyntä on ollut havaittavissa keskustelukulttuurissa. Tätä on keskustelun militarisoituminen. (Hast & Kotilainen 2024.)

6 MILITARISAATIO

6.1 Suomen militarisoituminen

”Kansainväliset suhteet ovat militarisoituneet, jolloin sodan puuttuminen ei tarkoita rauhaa, vaan jonkinasteista aselepoa. Rauha tunnetaan varsin epämääräisenä olotilana, joka määritellään yleisesti suhteessa sotaan eli tilaksi, jossa ei ole sotaa. Usein sanaa rauha käytetään, kun tarkoitetaan voittoa.”

- Kajanmaa & Koivula 2022.

Siihen, miten sotavarustelusta keskustellaan, on hyvä kiinnittää huomiota. On myös tärkeää kiinnittää huomiota siihen, millaisia aspekteja yhteiskunnallisessa diskurssissa on, mutta samanaikaisesti tulee muistaa, että sodankäynnistä on kyse eloonjäämisestä kamppailusta. Yhteiskunnallisen keskustelun alttiudesta painottua sotavarusteluun, jopa militarismiin, on kannettu huolta. (Pihlström 2022.) Turvallisuuden järkkyyessä globaalisti epävarmoina aikoina on erityisen tärkeää suhtautua vakavuudella lisääntyneeseen varusteluun ja turvallisuuden näkökulmien korostamiseen Suomessa. Vaikka tällaisina aikoina varustautuminen ja varautuminen koetaan tärkeänä, demokraattisessa yhteiskunnassa tulee olla tilaa kaikille puheenvuoroille, myös kriittisille.

Militarismin arvot ja käytännöt saivat uutta jalansijaa Suomessa Venäjän hyökättyä Ukraina keväällä 2022. Militarismilla viitataan sotilaallisten arvojen ja vallan moninaisiin ilmentymiin. Sillä tarkoitetaan sotilaallisen vallan erityistä ja suojeltua asemaa yhteiskunnassa, aseellisen puolustuksen kyseenalaistamatonta asemaa ratkaisuna turvattomuuteen ja sitä, kuinka sotilaallinen puhe ja käytännöt usein huomaamattamme läpäisevät yhteiskunnan. (Hast & Kotilainen 2024, 10.)

Militarismi voidaan määritellä ideologiaksi. Se on yhteiskunnallisessa läpileikkaavuudessaan lähes tunnistamaton, toimien lähes alitajuisella tasolla. Militarismiin perustuu sotilaallisen vallan ja asevaraisen turvallisuuden usein kyseenalaistamaton asema. Tämä taas liittyy läheisesti valtioiden kansalliseen turvallisuuteen. Valtiot turvaavat aseellisen voiman käytöllä, tai sen uhkalla, omia etujaan toisia vastaan kansallisvaltioihin perustuvassa kansainvälisessä järjestelmässä. Militarisaatio-termi puolestaan viittaa niihin yhteiskunnallisiin kehityskulkuihin, joissa sotilaallinen valta vahvistuu ja militarismi sekä sen arvot ja asenteet saa-

vuttavat vaikutusvaltaa yhteiskunnan eri aloilla. (Kotisaari 2023.) Militarisaation prosesseissa sotilaalliset arvot, asenteet ja käytännöt normalisoituvat ja saavat valtaa yhteiskunnan eri sektoreilla (Hast & Kotilainen 2024, 11).

Militarisaatio ei myöskään ole vain olemassa tai ei-olemassa, vaan se tapahtuu asteittain, lievemmästä äärimmäiseen. Se ei ole vain mustavalkoinen joko tai kysymys. Kotilaisen mukaan äärimmäiseen militarismiin luisuminen on kuitenkin vaikeampaa moniarvoisessa ja demokraattisessa yhteiskunnassa, kuin totalitaarisessa valtiossa. Militarismi on kuitenkin ikävä kierre: mitä enemmän vastapuoli militarisoituu, sitä enemmän militarisaatio lisääntyy. Koetaan, että on laitettava kova kovaa vastaan ja aseisiin vastattava aseilla. (Kotisaari 2023.) Tämän ajattelumallin huomaa myös Naton ajattelutavassa ydinaseista. Ydinaseiden kerrotaan olevan osa Naton pelotetta. Omien sanojensa mukaan Nato on sitoutunut asevalvontaan, aseistariisuntaan ja aseiden leviämisen estämiseen, mutta niin kauan kuin ydinaseita on olemassa, se myös pysyy ydinaseliittona. Tämä taas voi kuulostaa hieman ristiriitaiselta, mutta on kuitenkin militarisaation ytimessä. Asevarustelun kiihtyessä ja vastapuolen varustautuessa nähdään, että ei ole mahdollista olla itse varustautumatta.

Militarisoituminen liittyy yhteiskunnallisesti sellaisten arvojen vahvistumiseen, jotka ovat sotilaallisia. Militarismi näkyy sekä siviili- että sotilasasioissa. Tästä kertoo asevoimien ja sotilaiden erikoisasema yhteiskunnassa ja se, miten aseellinen puolustus koetaan ratkaisuna turvattomuuteen. Lisäksi sotilaallisiin arvoihin tukeutuva kieli ja erilaiset käytännöt ovat keskeisiä koko yhteiskunnassa. Myös maanpuolustukseen liittyvät asiat nähdään koskevatomina, tabumaisina ja usein salaisina. Yhteiskunnallisella tasolla tapahtuva militarisoituminen tulee esille erityisesti sotavoimien ja demokratian välisissä jännitteissä. (Hast & Kotilainen 2024.) Tästä hyvä esimerkki on se, kuinka Puolustusvoimat salasi käytännössä kaikki Suomen Afganistanin operaation liittyvät asiakirjat niin kauan kuin Suomi toimi Afganistanissa. Asiakirjoja myös tuhottiin vanhentuneina Suomen vielä toimiessa maassa. Teoriassa on mahdollista saada tutkimuslupia Puolustusvoimien hallussa olevaan materiaaliin. Prosessi on kuitenkin hidas ja kallis. Puolustusvoimat myös vaativat veto-oikeuden tutkimustulosten julkaisuun, joka uhkaa Suomen perustuslaissakin taattua tutkimuksen vapautta. Puolustusvoimat myös painottavat sotatieteellisessä tutkimuksessaan hyötyä organisaatiolle tavalla, joka ei taas sovi tieteen riippumattomuuteen. (Hast & Kotilainen 2024, 181.) Militarisoituminen prosessina voidaan nähdä yhteiskunnallisesti usealla tasolla. Näitä ovat muun muassa ”väkivallan pitäminen ratkaisuna turvattomuuteen, maskuliinisuuden ja feminiini-

syyden vastakkainasetteluna, voimankäytön ihannointina, sotavoimien erityisasemana, suurina julkisia varoja vaativina puolustusvoimien hankintoina sekä sodan pelon ylläpitämisenä ja arjen tasolla vaikkapa kriisivarautumisena sekä kielen käytännöissä ja tavoissa puhua.” (Hast & Kotilainen 2022.)

Militarisaation lisääntymisestä suomalaisessa julkisessa keskustelussa kertoo se, että hallituksen esitystä Pohjois-Atlantin liittoon oli pääasiassa kannatettu sen saamassa lausuntopalautteessa:

”Ministeriöt, viranomaiset ja osa yhdistyksistä yhtyvät pääosin hallituksen esitysluonnoksessa esitettyyn ja kannattavat sopimusten hyväksymistä. Liittymisen katsotaan vahvistavan Suomen turvallisuutta eri osa-alueilla. Liittyminen vahvistaa Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittista asemaa, lisää vakautta, selkiyttää Suomen kansainvälistä roolia sekä parantaa mahdollisuuksia suomalaisten turvaamiseen ja Suomen puolustamiseen ja lisää Suomen ja suomalaisten vaikutusvaltaa ja -mahdollisuuksia transatlanttisissa ja eurooppalaisissa turvallisuutta koskevissa kysymyksissä.” (HE 315/2022, 48.)

Hallituksen esityksen mukaan Suomen turvallisuus jakaantuu osittain yhteiskunnan eri osa-alueille, mitä Natoon liittyminen palvelisi. Turvallisuuden vahvistamisen korostamisella eri osa-alueilla voidaan yrittää viestiä siitä, että vain niin sanotun kovan turvallisuuden aiheet ja arvot eivät paina hallituksen esityksen vaakakupissa. Korostamalla Suomen ja suomalaisten vaikutusvaltaa ja -mahdollisuuksia kansainvälisen politiikan areenalla esityksessä annetaan sellainen käsitys, että pehmeämmät arvot ja vaikutuskeinot ovat myös tervetulleita keskusteluun mukaan. Yhteiskunnallisten arvojen sekä julkisen keskustelun polarisaation ja kärjistymisen aikana on entistä tärkeämpää tuoda esiin kansalaisten ja kansalaisyhteiskunnan demokraattisen vaikuttamisen väyliä. Militarisaatio vaikuttaa kuitenkin myös väistämättä yhteiskunnan keskustelukulttuuriin. Demokraattisen päätöksenteon perustuessa avoimelle keskustelulle sekä moniarvoisuudelle, militarismiin liittyy usein ehdottomuus ja konsensushakuisuus, joka nojaa yksiselitteiseen voimaan (Hast & Kotilainen 2022).

Militarisaatio prosessina näkyy myös kielen käytännöissä ja tavoissa puhua. (Hast & Kotilainen 2022.) Tästä hyvä esimerkki on se, kuinka Ruotsin siviilipuolustuksesta vastaava ministeri Carl-Oscar Bohlin sanoi Sälénin turvallisuuskonferenssissa, että ”Ruotsiin voi tulla sota”. Hänen mukaansa kansalaisten ymmärrystä sodan mahdollisuudesta on syvennettävä.

Viime vuonna Ruotsin hallitus kertoi pyrkivänsä nostamaan peruskoulutuksessa olevien varusmiesten määrän 10 000:een vuodessa 2030 mennessä. (Körkkö 2024 a.) Vaikuttaisi kuitenkin siltä, että ruotsalaiset eivät ole täysin pelästyneet ministerin kovista puheista. Osa Helsingin Sanomien haastattelemissa henkilöistä oli kerännyt hieman kotivaraa ja varustautunut mahdolliseen kriisitilanteeseen, mutta suurin osa ei kokenut sotaa mahdolliseksi Ruotsissa eivätkä olleet varautuneet sotaan (Körkkö 2024 b).

Hallituksen esityksen luvussa 15 on käsitelty eduskunnan suostumuksen tarpeellisuutta sekä käsittelyjärjestystä. Hallituksen esityksessä todetaan, että ”Pohjois-Atlantin liitto olisi Suomelle luonteeltaan uudentyyppinen kansainvälisen yhteistyön muoto, eikä se täysin rinnastu mihinkään aiempaan kansainväliseen järjestöön tai sopimusjärjestelyyn, jonka jäsenenä tai osapuolena Suomi on” (HE 315/2022, 76). Lisäksi ”perustuslain 94 §:n 1 momentin mukaan eduskunta hyväksyy muun muassa sellaiset valtiosopimukset ja muut kansainväliset velvoitteet, jotka sisältävät lainsäädännön alaan kuuluvia määräyksiä. Eduskunnan perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännön mukaan eduskunnan hyväksymistoimivalta kattaa kaikki ai-neelliselta luonteeltaan lain alaan kuuluvat kansainvälisen velvoitteen määräykset.” (HE 315/2022, 77.) On siis selvää, että hallituksen esitystä valmisteltaessa on ollut mahdotonta sanoa sitä, minkälaisia velvoitteita tai vaatimuksia Nato-jäsenyys saattaa Suomelle aiheuttaa politiikan tai lainsäädännön alalla. Vaikka Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikka perustuu-kin tästä eteenpäin arvopohjaiseen realismiin, on selvää, että turvallisuutta ei ole mahdollista ajatella yksioikoisesti vain valtion turvallisuutena ja aseelliselta hyökkäykseltä suojautumise-na.

Kritiikkiä hallituksen esityksestä esitti muutkin tahot kuin vain yksityishenkilöt:

”Suomen Sadankomitea ry katsoo lausunnossaan, että lainsäädännön muutostarpeita olisi tullut arvioida jo tässä esityksessä laajemmin, jotta kansanedustajille ja kansalaisille on selvää sopimusta hyväksyessään, mitä tulevaisuudessa tapahtuvia muutoksia he tulevat samalla hyväksymään. Lisäksi Sadankomitea nostaa lausunnossaan esiin huolen siitä, että hyväksymällä sopimuksen Suomi heikentää ulko- ja turvallisuuspolitiikkaansa keskeisesti kuulunutta aseidenriisuntaa ja katsoo, että esityksessä tulisi tarkastella Pohjois-Atlantin sopimuksen suhdetta muuhun Suomea sitovaan kansainväliseen lainsäädäntöön, kuten Geneven sopimukseen. Euroopan hybridiuhkien torjunnan osaamiskeskus tuo esille, että Naton sotilaallisen roolin ohella myös sen laajemman

turvallisuuspoliittisen roolin avaaminen olisi ollut tervetullutta erityisesti niiden vaatimusten osalta, joita se Suomen politiikalle – ja mahdollisesti myös lainsäädännölle – asettaa.” (HE 315/2022, 50.)

Nato-jäsenyyden muita mahdollisia vaikutuksia saattaa toteutua esimerkiksi huoltovarmuuden saralla:

”Työ- ja elinkeinoministeriö toteaa lausunnossaan, että yksi keskeinen Naton neuvoston alainen komitea on resilienssikomitea, jossa käsitellään siviilivalmiuteen ja huoltovarmuuteen liittyviä kysymyksiä. Työ- ja elinkeinoministeriö arvioi, että resilienssikomitean rooli tulee tulevaisuudessa kasvamaan entisestään, kun huomioidaan kriisinsietokyvyn ja huoltovarmuuskysymysten merkityksen korostuminen Nato-kontekstissa. Huoltovarmuuskeskus (HVK) toteaa, että Nato-jäsenyyden vaikutukset maanpuolustukseen ja sen kannalta välttämättömien taloudellisten toimintojen ja teknisten järjestelmien turvaamiseen, sekä sotilaalliseen huoltovarmuuteen voivat vaikuttaa olennaisesti Suomen huoltovarmuustoimintaan. Näitä vaikutuksia tulee HVK:n näkemyksen mukaan huomioida tarkkaan Nato-jäsenyyden kansallisessa toimeenpanossa. Sosiaali- ja terveysministeriö ja THL katsovat, että sosiaali- ja terveydenhuollon toimialalle tulee välittömästi jäsenyyden myötä merkittäviä vaikutuksia liittyen esimerkiksi varautumiseen ja eri toimijoiden velvoitteisiin sekä näihin liittyviin kustannuksiin ja että Natoon liittyminen edellyttää sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännön, ohjeistuksen ja toimintamallien tarkastelua.” (HE 315/2022, 49.)

Kuten hallituksen esityksen saamasta lausuntopalautteesta käy ilmi, militarisaation vaikutukset ulottuvat yhteiskunnan joka sektorille. Kokoomuksen kansanedustaja Jukka Kopra on ehdottanut yhdeksäsluokkalaisille maanpuolustuskurssia. Maanpuolustuskurssi tutustuttaisi oppilaat maanpuolustukseen, kuten huoltovarmuuteen sekä omakohtaiseen varautumiseen. Kurssi myös voisi osaltaan olla helpottamassa päätöstä hakeutua naisten vapaaehtoiseen asepalvelukseen. (Freyborg 2022.) Maanpuolustuskoulutus MPK myös tarjoaa ”turvakurssia” ja perehdytystä asepalvelukseen osana toisen asteen koulutusta. Tämä on arkipäivän esimerkki siitä, kuinka militarisaatio voi ulottua lähes mihin tahansa yhteiskunnan kolkkaan ja mahdollisesti myös arkiseen kaupunkitilaan (Hast & Kotilainen 2024, 26). Olen itsekin ai-

koinaan lukiossa osallistunut turvakurssille. Kurssilla tutustuimme muun muassa palokunnan sekä poliisin toimintaan ja vierailimme sotamuseossa Helsingissä. Kurssi huipentui viikonloppuun Santahaminassa, jossa yövyimme yhden yön teltassa ja toisen yön kasarmilla. Nuorien tutustuttamisessa Puolustusvoimiin sekä turvallisuussektorin toimintaan ei sinänsä ole mitään ”väärää”. Todellisuus kun Suomessa edelleen on se, että Puolustusvoimat ja turvallisuusala ovat suuria työnantajia. Samaan hengenvetoon voi kuitenkin todeta, että yhteiskuntamme sotilasvoimilla on arvostelun yläpuolelle jäänyt valtaa käyttävä asema, jota oikeastaan millään muulla valtiollisella instituutiolla ei ole (Kotilainen 2023).

Turvallistamisteoriaan on tukeuduttu monien turvallisuutta ja turvallisuuskäsityksiä koskevien tutkimusaiheiden piirissä. Kuten aiemmin tässä tutkielmassa on jo todettu, turvallisuus on poliittinen iskusana, jonka nimissä voidaan vaatia poikkeuksellisia toimia. Turvallistamisnäkökulmassa uhkakuvat ymmärretään poliittisina tekoina ja turvallistamisen prosesseina, joissa joistakin asioista aletaan rakentaa olemassaoloa uhkaavia asioita. Näihin uhkiin vastaamisella on mahdollista perustella usein hyvin rankkojakin kontrolli- sekä voimakeinoja. Militarismissa ja militarisaatiossa on kyse erityisesti uhkakuvista sekä sotilaallisesti niihin vastaamisesta. Turvallistamisen ja militarisaation tarkastelu ovat kytköksissä toisiinsa. Kummassakin aiheet kuten turvallisuus, voimankäyttö ja vallan keskittyminen ovat kiinnostuksen kohteina. (Hast & Kotilainen 2024, 11.) Tässäkin tutkielmassa turvallistamisen teoriaa on hyödynnetty teoreettisen viitekehyksen rakentamisessa.

Militarisaatiolle kukaan ei ole immuuni. Erityisesti Venäjän hyökkäyssodan alettua, on ollut huomattavissa, kuinka militaristinen ideologia helposti houkuttelee. Militarisaatio elää ihmisten mielissä, vaikuttaen tunteisiin sekä toimintaan ja usein se onkin arjessa tapahtuvaa, johon ihminen tottuu helposti. Kun aseellinen uhka tulee lähelle, militarisoitunut ajattelu nousee esille. Aseellisen konfliktin kärjistämässä tilanteessa aseperustainen turvallisuus näyttäytyy usein vaihtoehdottomana. Kiihtyvän asevarustelun ajatellaan tuovan turvaa, vaikka aiemmin on osoitettukin, että monesti se johtaa vain lisääntyneeseen turvattomuuteen. Jotta militarismia voidaan purkaa, tulee ilmiö hahmottaa, kuten sen toiminnan muodot ja näkyminen yhteiskunnallisesti. Militarismin vahvistuessa patriarkaaliset ja konservatiiviset arvot myös vahvistuvat. Näin on mahdollista, että väkivalta ja sen käytön normalisointi lisääntyy. Silloin moniarvoisen yhteiskunnan keskeisten arvojen, vaikkapa esimerkiksi yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon, esillä pitäminen on keino taistella militarisaatiota vastaan. Militarististen käytäntöjen tarkastelussa kritiikin kautta on lopuksi kyse demokraattisten perusarvojen puolustamisesta. (Hast & Kotilainen 2024, 53–55.)

Sotilaallisen vallan purkaminen varsinkin tämänhetkisen kansallisen kontekstimme sisällä tuntuu olevan vaikeaa. Tämän voidaan olettaa juontuvan Suomen sotien värittämästä lähihistoriasta sekä tämänhetkisestä vaikeasta geopoliittisesta asemasta, kuten myös politiikan kulttuurista. Poliitikassa toistuu tällä hetkellä viittaukset Venäjään ja pitkään jaettuun rajaan sen kanssa, joissa on militaristinen kaiku. Militarismin asemaa, jota ei tule kyseenalaistaa, tuetaan tällä puhettavalla. Näin annetaan ymmärtää, että ulko- ja turvallisuuspoliittisissa asioissa tulee olla kansallisella tasolla samaa mieltä, koska muuten olemme vaarassa. (Hast & Kotilainen 2024, 12.)

6.2 Militarisaatio ja talous

”Arvovalinnat ohjaavat sitä, minne yhteiset rahamme poliittisesti ohjataan.”

- (Kotilainen 2023.)

Valtiojohtotasolla on vuonna 2014 Walesin huippukokouksessa tehty sitoutuminen käyttää vähintään 2 prosenttia bruttokansantuotteesta puolustukseen. Hallituksen esityksessä kerrotaan, että

”Madridin huippukokouksessa kesäkuussa 2022 Naton jäsenvaltiot tekivät päätöksen kasvattaa Naton yhteisrahoitteisia budjetteja, mikä sitoo myös Suomea jäsenyyden myötä ja tulee nostamaan vuosittaisia maksuosuuksia. Naton vuosibudjetti vuonna 2022 on noin 2,5 miljardia euroa. Naton budjettirakenne sisältää useita elementtejä, joiden kustannukset määräytyvät eri tavoilla, joista lopullinen tieto saadaan vasta Suomen liittyttyä Natoon. Hallituksen esityksessä esitetyt kustannukset on laskettu Naton tarkkailijajäsenelle annettavien tietojen pohjalta. Jäsenvaltiot osallistuvat yhteisrahoituksen eri osa-alueisiin oman bruttokansantulo-osuuteen pohjautuvalla jako-osuudella heti liittymisen hyväksymisestä lähtien. Naton oman toiminnan rahoitus jakaantuu yhteisrahoitukseen, asiakasrahoitukseen, maiden keskinäiseen rahoitukseen ja monikansalliseen erillisrahoitukseen. Nato veloittaa jäsenvaltioiden maksuosuudet pääsääntöisesti kaksi kertaa vuodessa.” (HE 315/2022, 42.)

Lisäksi ”Natolla on muita yhteisrahoituksen ulkopuolisia ohjelmia, joista osaan Suomen on jäsenenä liityttävä ja osaan liittyminen on kansallisesti päätettävissä.” (HE 315/2022, 43.)

Hallituksen esityksessä on kuitenkin korostettu kansallisten puolustusbudjettien ja Naton yhteisrahoitteisten budjettien oikeasuhtaisuuden tärkeyttä suhteessa turvallisuusympäristön

muutoksiin. Militarisoituminen prosessina näkyy yhteiskunnassa esimerkiksi suurina julkisia varoja vaativina puolustusvoimien hankintoina (Hast & Kotilainen, 2022). Taloudellisesti kovana aikana yhteiskunnallista keskustelua on mielenkiintoista seurata. Keväällä 2023 valittu hallitus kokoomuksen Petteri Orpon johtamana tekee tällä hetkellä ennennäkemättömiä taloudellisia leikkauksia, kun samanaikaisesti taloudellinen panostaminen puolustusteollisuuteen oikeutetaan kansallisella turvallisuudella. Esimerkiksi Natoon liittyminen tulee aiheuttamaan merkittäviä kustannuksia Suomelle: ”Liittyminen Naton puolustussuunnitteluprosessiin ja siinä Suomelle kohdistettavien suorituskykytavoitteiden toimeenpanon sekä osallistumisen Naton operatiiviseen suunnitteluun on tunnistettu aiheuttavan merkittäviä lisäkustannuksia, joita on mahdollista arvioida vasta Suomen liittymisprosessin edetessä. Kustannuksia aiheutuu muun muassa Naton rauhan ajan tehtävistä, monikansallisista suorituskykyhankkeista, johtamisjärjestelmistä ja valmiusvaatimuksista.” (HE 315/2022, 45.)

Erikoista taloudellisesta suunnittelusta on tehnyt kuitenkin se, ettei kustannusvaikutuksia pystytty todentamaan etukäteen: ”Taloudellisia vaikutuksia tullaan arvioimaan osana julkisen talouden suunnitelmien sekä talousarvioesitysten laatimista. Kaikkia kustannusvaikutuksia ei ole mahdollista arvioida yksityiskohtaisesti tässä vaiheessa.” (HE 315/2022, 45.) Kuitenkin on huomioitu, että julkisen talouden tilanne tulee todennäköisesti heijastumaan myös Natoon liittymisen prosessiin:

”Valtiovarainministeriön näkemys on, että tarvittavat Naton edellyttämät sekä henkilöstö- että tietojärjestelmämuutokset tulisi toteuttaa mahdollisimman kustannustehokkaasti ja huomioiden jo olemassa olevat ratkaisut. Ministeriö huomauttaa, että julkisen talouden tilanne tulee heijastumaan kaikkiin resursikysymyksiin, mukaan lukien puolustukseen käytettävistä resursseista käytävään keskusteluun ja jokaista uutta lisäresurssia joudutaan arvioimaan kriittisesti.” (HE 315/2022, 53.)

Suurin osa kustannuksista, joita aineistossa esitettiin, tulevat siis tarkentumaan liittymisprosessin myötä ja iso osa aineistossa esitetyistä luvuista ovat arvioita. Suomi on siis sitoutunut sellaisiin kansainvälisiin velvoitteisiin, joiden lopullista hintaa se ei tiedä. Budjetin rakentuminen, tai tässä tapauksessa sen rakentumatta jääminen, on erinomainen esimerkki siitä, miten militaristiset arvot voivat näkyä politiikassa (Hast & Kotilainen 2024, 47).

Hallituksen esityksen mukaan Nato-jäsenyyden taloudellisia vaikutuksia ei voida kokonaisuutena pitää sellaisina, että ne olisivat ongelmallisia eduskunnan budjettivallan kannalta:

”Naton rahoituksesta päätetään Naton neuvostossa jäsenvaltioiden konsensuspäätöksellä. Suomen kannanmuodostuksessa Naton neuvoston rahoitusta koskeviin kysymyksiin tulee ottaa huomioon eduskunnan budjettipäätökset. Naton päätöksentekoon liittyvä konsensusvaatimus turvaa eduskunnan budjettivallan käyttöä. Suomen kansallinen ulko- ja turvallisuuspolitiikan alan budjetointi on edelleen eduskunnan toimivallassa, eikä Naton päätöksenteko rajoita sitä.” (HE 315/2022, 93.)

Nykypäivän kapitalismiin pohjautuva talousjärjestelmämme takia sotimisesta on tullut vähemmän tuottoisaa ja rauhasta taas enemmän kannattavaa kuin koskaan (Harari 2019, 413). Sodan tuottoisuudelle ja kannattavuudelle löytyy kuitenkin myös omat argumenttinsa. Sodastakin on mahdollista hyötyä taloudellisesti. Esimerkkinä, Ukrainan sota on kasvattanut Suomen puolustusteollisuutta merkittävästi. Sotaa edeltävään aikaan verrattuna kotimainen ampumatarviketuotanto on jo viisinkertaistunut. Puolustusministeriö myönsi joulukuussa 2023 noin 24 miljoonaa euroa kotimaisen ampumatarviketuotannon kasvattamiseen. Jos tukirahoilla suunnitellut investoinnit toteutuvat, Suomessa tuotetaan siis kymmenen kertaa enemmän ampumatarvikkeita kuin ennen Ukrainan sodan alkamista. Euroopan komissio julkisti maaliskuussa 2024 eurooppalaisen ampumatarviketuotannon tukemiseen tarkoitetun ASAP-tuen saajat. Suomessa puolustusteollisuus sai tuen jaossa sen, mitä oli hakenutkin. Nammo Vihtavuori sai komissiolta ruudin ja nitroselluloosan tuotannon lisäämiseen 10 miljoonaa euroa. Lisäksi Vihtavuoren tehdas sai kuusi miljoonaa euroa yhteiseurooppalaisen Rollo-hankkeen kautta. Nammo Vihtavuoren toimitusjohtaja Ilkka Heikkilä sanoi, että ASAP-tuen avulla Nammo pystyy lisäämään ruudin ja nitroselluloosan tuotantoa jopa 60–70 prosenttia nykyisestä. Myös tykistökranaattien tuotannossa lisäys oli hänen mukaansa merkittävä. (Kotilainen 2024.) Vaikka aseteollisuus nyt kukoistaakin tahkoten voittoa, korosti jo vuonna 1961 Yhdysvaltojen entinen presidentti Eisenhower ymmärryksen tärkeyttä siitä, millaiset vaikutukset olisivat toisen maailmansodan ja sen jälkeen tulleen konfliktin avulla luodulla valtavalla sota- ja aseteollisuudella (Hast & Kotilainen 2024, 33).

Modernin sodankäynnin yksi haaste piilee siinä, paljonko resursseja ollaan valmiina käyttämään sellaisten tavoitteiden eteen, jotka eivät ole varmasti saavutettavissa. Sodalla tulee olla poliittinen päämäärä, joka määrittelee sen, mitä ja paljonko kansakunnan tulisi valmistautua uhraamaan. (Kajanmaa & Koivula 2022) Epävarmasti saavutettavilla tavoitteilla voi hyvin kuvailla Afganistanin sota, joka on pisin ja vaikein konflikti, jossa Suomi on ollut osapuo-

lena. Sodan sotilaalliset kustannukset olivat Suomelle yhteensä 315 miljoonaa euroa. Operaation alussa epäonnistuttiin rauhan säilyttämisessä ja talibanien paluun myötä sota lopulta hävittiin. (Hast & Kotilainen 2024, 177.) Afganistanin sotaan osallistumista on perusteltu muun muassa sen huonon ihmisoikeustilanteen vuoksi, erityisesti naisten ja tyttöjen oikeuksien tilanteen vuoksi. Monesti vedotaankin vaikkapa naisten ja tyttöjen oikeuksien parantamiseen, kehittämällä perustelut sotilaalliselle operatiolle. Tosiasiallisesti naisten asemaa olisi mahdollista parantaa monilla muilla tavoilla. (Hast & Kotilainen 2024, 22.)

Sodankäynti vaatii aseistusta ja varustautumista, eli paljon taloudellisia resursseja. Sota ja siihen varustautuminen syö resursseja yhteiskunnan muilta osa-alueilta. Yksi militarismin konkreettisista ilmentymistä on se, että aseelliseen turvallisuuteen tuntuu löytyvän enemmän resursseja kuin muuhun. (Kotilainen 2023.) Tästä kertoo myös se, että

”hallituksen esityksessä todetaan, että tällä hetkellä kaikki jäsenvaltiot eivät saavuta Naton asettamaa 2 %:n tavoitetta puolustusmenojen BKT-osuudesta, mutta ovat sitoutuneet saavuttamaan tavoitteen 31.12.2024 mennessä, ja ovat jo nyt merkittävästi kasvattamassa puolustusmenojaan. Muuttunut turvallisuustilanne ja Nato-jäsenyyden tuomat velvoitteet merkitsevät puolustusmenoihin kohdistuvia kasvupaineita.” (HE 315/2022, 43.)

Viimeinen lause kertoo kaiken oleellisen: puolustusmenoja pitää olla valmiita nostamaan. Se myös mihin rahallisesti panostetaan, ymmärretään arvokkaammaksi. Tästä kertoo esimerkiksi Helsingin Sanomien artikkeli, jonka mukaan ylemmän korkeakoulututkinnon suurituloisimpien kärjessä ovat yleisesikuntaupseerit (Welling 2024).

Hallituksen esityksessä pyritään korostamaan positiivisia puolia, joita Nato-jäsenyydellä on tarjota Suomelle ja sen kansalaisille:

”Nato pyrkii Pohjois-Atlantin sopimuksen 2. artiklan mukaisesti poistamaan ristiriitoja kansainvälisessä talouspolitiikassa sekä edistämään maiden välistä talousyhteistyötä. Tämä avaa mahdollisuuksia suomalaiselle talous- ja elinkeinopolitiikalle. Suomen Nato-jäsenyys parantaa esimerkiksi kansallisen puolustusteollisuuden liiketoimintamahdollisuuksia. Nato-jäsenyyden nähdään lisäävän yritysten verkostoitumismahdollisuuksia, tiedonsaantia ja kansainvälistä yhteistyötä. Nato-jäsenyys tarjoaa yrityksille mahdollisuuden osallistua Naton budjetista rahoitettaviin hankintoihin ja hankkeisiin sekä parantaa yritysten

mahdollisuuksia osallistua Naton eri virastojen kautta toteutettaviin hankintoihin ja projekteihin.” (HE 315/2022, 45.)

Tästä ajankohtainen esimerkki on Naton DIANA-ohjelman kahden uuden teknologioiden testikeskuksen sekä yrityskiihdyttämön perustaminen Suomeen. Uusien teknologioiden testikeskukset perustetaan Espooseen ja Ouluun. Espoossa testikeskus tulee Teknologian tutkimuskeskuksen VTT:n yhteyteen Otaniemeen ja Oulussa yliopiston yhteyteen. Naton Diana:n tarkoituksena on huomioida puolustussektorin tulevia haasteita ja etsiä niihin ratkaisuja yhdessä yritysten kanssa. Puolustusministeri Antti Häkkäsen mukaan nämä uudet teknologiakeskukset lisäävät Suomen ja suomalaisten yritysten liiketoimintamahdollisuuksia Nato-maiden keskuudessa. (Korkala 2024.)

Hallituksen esityksessä on haluttu korostaa, että Suomen Nato-jäsenyydellä on myös todennäköisiä positiivisia työllisyysvaikutuksia. Jäsenyyden yksi keskeisistä vaikutuksista suomalaisiin on sen vaatima henkilöstö ja liittymisellä Natoon onkin merkittäviä henkilöstövaikutuksia:

”Keskeinen työskentelymuoto Natossa on osallistuminen erilaisiin komiteoihin, työryhmiin ja kehittämishankkeisiin. Natossa toimii yhteensä noin 400 erilaista komiteaa ja työryhmää, joista noin 350 kuuluu puolustusministeriön hallinnonalan vastuulle. Vastuu jäljelle jäävistä noin 50 komiteasta ja työryhmästä jakautuu muiden ministeriöiden kesken, mutta suurin osa on ulkoministeriön vastuulla. Henkilöstöressurssien nettomääräinen lisätarve eri hallinnonaloilla tarkentuu jäsenyyden edetessä ja Suomelle asetettavien vaateiden tarkentuessa. Nato-jäsenyys edellyttää lisäksi henkilöstön lähettämistä Naton päämajaan, sotilaalliseen komentorakenteeseen sekä muihin Nato-rakenteisiin kansallisesti rahoitettuna. Vaativat asiantuntijatehtävät lisääntyvät, kun Suomi osallistuu Naton päätöksentekoon sekä jäsenvaltioiden keskinäiseen yhteistyöhön kattavasti noin 400 komitean ja työryhmän sekä Naton virastojen kautta. Ulkoministeriön, puolustusministeriön sekä Puolustusvoimien henkilöstö kattaa tästä yhteistyöstä merkittävimmän osan. Lisäksi valtioneuvoston kansliaa koskien on tunnistettu lisääntyneitä henkilöstötarpeita. Kiireellisenä tehtävänä on Suomen Nato edustuston vahvistaminen, joka koskee pääosin ulkoministeriön, puolustusministeriön sekä Puolustusvoimien henkilöstöä. Henkilöstön osaamisen kasvattamisen ja sen vakiinnuttamisen osalta koulutustarpeen laajuutta

ja sen kohdentumista eri ammatti- ja asiantuntijaryhmille tulee tarkastella säännöllisesti.” (HE 315/2022, 43–46.)

Hallituksen esityksessä lisäksi todetaan, että

”uuden jäsenvaltion odotetaan osallistuvan Naton hankinta- ja huoltoviraston (NATO Support and Procurement Agency, NSPA) ja sen organisaation (NATO Support and Procurement Organisation, NSPO) johtoryhmän toimintaan sekä Naton tietojärjestelmäviraston (NATO Communication and Information Agency, NCIA) ja sen organisaation (NATO Communication and Information Organisation, NCIO) johtoryhmän toimintaan. Muiden virastojen osalta kyseinen jäsenvaltio arvioi itse osallistumistarvettaan. Uusien jäsenvaltioiden odotetaan myös liittyvän Madridin huippukokouksessa hyväksyttyyn Naton DIANA-aloitteeseen (Defence Innovation Accelerator for the North Atlantic).” (HE 315/2022, 25.)

Nämä toimielimet ja virastot, joihin Suomen odotetaan liittyvän, aiheuttavat varmasti erilaisia henkilöstövaikutuksia.

Sotavoimista, tai Suomessa ennemminkin Puolustusvoimista, on muodostunut rakenteellinen osa yhteiskuntaamme. Isolle osalle suomalaisia esimerkiksi elinkeino ja identiteetti riippuu asevoimista ja -teollisuudesta. Tällöin sotaan varautuminen ja sota itsessään voi olla vaikea nähdä valintana, ei välttämättömyytenä. Voi olla myös vaikea nähdä, että jos yhteiskunta päättää investoida raskaasti aseistukseen ja sotavoimiin itsensä turvatakseen, kuten olen aiemmin tässä luvussa osoittanut, saatetaan joistakin muista turvallisuuden erilaisista muodoista joutua tinkimään. Tämä tulee todennäköisesti tarkoittamaan budjettileikkauksia muista turvallisuutta tuottavista tekijöistä. (Hast & Kotilainen 2024, 34.) Tämä ilmiö toteutuu nyt jo: hallitus toteuttaa ennennäkemättömiä taloudellisia leikkauksia, joka on jo nyt lisännyt tavallisten kansalaisten ahdinkoa, ja vaikkapa sosiaali- ja terveysalalla vaikuttaa olevan jatkuva resurssipula. Myös eri sotien veteraaneja on Suomessa tälläkin hetkellä toistakymmentä tuhatta. On kestänyt, ettei Afganistanissa parhaansa tehneistä ja siellä fyysisesti tai psyykkisesti loukkaantuneista veteraaneista ole kyetty pitämään huolta. (Käihkö 2024.)

Militarisaation yksi vaikutus on myös se, että asekauppoja on paljon vaikeampi kritisoida kuin aiemmin. Kun asevarustelu esitetään turvallistamisen keinoin, militarisoituneessa yhteiskunnassa on vaikea argumentoida tätä vastaan. Aseisiin täytyy siis vastata aseille. Suomi

teki kaupat Israelin kanssa korkeatorjuntaan tarkoitetun ilmatorjuntajärjestelmän, Daavidin lingon, ostamisesta loppuvuonna 2023. Useita asejärjestelmiä on hankittu viime vuosien aikana Israelista, ja monet hankinnat sisältävät optioita lisäostoista. Näihin asejärjestelmiin kuuluu panssarintorjunta-, rannikko-, ilmatorjunta- ja pintatorjuntaohjuksia sekä vastatykistötutkia ja lennokkeja. Puolustusministeri Antti Häkkäsen mukaan Daavidin linko on Suomen maanpuolustukselle ”kriittisen tärkeä”. Ukrainan sodan sanotaan osoittaneen sen, että tällainen järjestelmä täytyy saada myös Suomeen. Poliittiselta vastustukselta ei ole välttytty, kun Vasemmistoliiton eduskuntaryhmä jätti lokakuussa kirjallisen kysymyksen, jossa se vaati Suomea lopettamaan puolustusyhteistyön Israelin kanssa ja aseiden tuonnin Israelista. (Herlin 2023.) Näissä sopimuksissa aseiden toimittamisesta on kuitenkin tavanomaisesta poikkeava kirjaus. Esimerkiksi korkeatorjuntajärjestelmän hankintasopimuksessa on sovittu, että Israel sitoutuu toimittamaan kriittistä lisämateriaalia myös poikkeusoloissa. Daavidin lingon verollinen hinta on pääsopimuksen ja heti tapahtuvan ensimmäisen option lunastuksen jälkeen yhteensä 392 miljoonaa euroa. Lisäyksenä on varattu 264 miljoonaa euroa optiota lisäostoa varten. Jos kaikki optiot toteutuvat, Daavidin lingon verolliseksi hinnaksi muodostuu yhteensä noin 656 miljoonaa euroa. Tämän lisäksi Puolustusvoimat tekee lisähankintoja myöhemmin ”suorituskyvyn rakentamisen edellyttämää yksikkövarustusmateriaalia”, joiden arvioidaan olevan kymmenien miljoonien eurojen arvoisia. (Huhtanen 2023.) Israel ei myöskään ole antanut aseapua Ukrainalle. Tämä johtuu siitä, ettei Israel halua vaarantaa suhteitaan Venäjään Syyrian tilanteen johdosta. Israelin toiminta kuitenkin tulisi kiinnostaa Suomen valtiojohtoa, kun Suomea varustetaan israelilaisilla aseilla. (Huhtanen/HS 2022.)

6.3 Ydinaseet militarisaation välineenä

”Valtioiden mahtavuutta mitataan niiden kyvykkyydellä tuhota elämää.”

- (Kotilainen 2023.)

Hallituksen esityksessä todetaan:

”Natossa yhteinen puolustus ja pelote kytkeytyvät kiinteästi toisiinsa. Naton olemassaolon päätavoite on aina ollut ehkäistä sotaa ja sotilaallisia kriisejä eli luoda vahva pelote (deterrence). Tavoitteena on nostaa kynnys hyökätä Naton alueelle mahdollisimman korkealle. Naton kokonaispelote koostuu kolmesta

osa-alueesta: tavanomaiset joukot, ohjuspuolustus ja ydinaseet, joita täydentävät avaruus- ja kybersuorituskyvyt. Mikäli Naton jäsenvaltioon kohdistuu sotilaallista voimaankäyttöä tai sillä uhkaamista, Nato on varautunut puolustamaan jäsenvaltioitaan.” (HE 315/2022, 11.)

Historiallisesti Suomen suhtautuminen ydinaseisiin on painottanut voimakkaasti aseriisuntaa ja asevalvontaa. Erityisesti Suomi on tunnettu ydinsulkusopimuksen ja sen ympärille kehittyneen sääntelyregiimin vahvana kannattajana. Perinteisesti Suomi on korostanut ydinsulkusopimuksessa tunnustettujen viiden ydinasevaltion suurvaltavastuuta sekä niiden käytännöllistä merkitystä kansainvälisen järjestyksen ja strategisen vakauden ylläpitämisessä sekä ydinaseriisunnan edistämisessä. Suomi ei päätöksissään ole tukenut sellaisia kauaskantoisia ydinaseriisunta-aloitteita, jotka ydinasevallat todennäköisesti vastustavat. Tätä varovaista harkintaa on nimetty Enckellin doktriiniksi. (Juntunen et al. 2024, 97.) Pienvaltiorealistinen ydinaseriisunta- ja asevalvontapoliittinen profiili määrittää Suomen toimintaa myös Naton jäsenenä. Voidaan arvioida, että kolme keskeistä premissiä leimaavat Suomen painopisteitä ydinasevalvonnan osalta. Nämä kolme ovat vahva tuki ydinsulkusopimukselle ja sen ympärille kehittyneelle sääntelyjärjestelmälle, Naton ydinasepelotetta vahvistavaan politiikkaan vastapainoksi harkiten ajettujen asevalvonta-aloitteiden korostaminen sekä Suomen välittömien turvallisuusintressien mukaisten asevalvontakysymysten esilletuominen Naton sisäisissä keskusteluissa. (Juntunen et al. 2024, 97.)

Asteittaiset muutokset antavat kuitenkin viitteitä siihen, että sillanrakennuspolitiikka, jolla on perinteisesti pyritty lähentämään eri osapuolten kantoja Suomen käytännönläheisessä ydinaseriisuntadiplomatiassa, korvaisi selkeämmin liittokuntapoliittiseen taakanjakoon sitoutuvilla periaatteilla. Suomen odotetaan Naton jäsenenä aktiivisesti tukevan sitä käsitystä, jossa Naton ydinasejakopolitiikan ja laajennetun ydinasepelotteen nähdään olevan harmoniassa ydinsulkusopimuksen ensimmäisen ja toisen artiklan kanssa. Tämä liittyisi selvästi uutena piirteenä Suomen ydinaseriisunta- ja asevalvontadiplomatiassa liittokunnan poliittisraalisesta taakanjakoon. (Juntunen et al. 2024, 102.) Suomen jäsenyys Natossa merkitsi maan liittymistä ydinase liittoumaan ja liittyminen ydinase liittoumaan onkin merkittävä muutos Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikassa. Militarisaation yksi ilmentymä on asioiden tarkastelu sotilaallisesta näkökulmasta. Ratkaisu turvattomuuteen on aseellinen puolustus ja sen toteuttaa täydellisesti ydinaseisiin turvautuminen sekä pelotteen luominen niiden avulla. Tätä perustellaan aseellisen konfliktin riskin minimoimisella. Lisäksi Nato-jäsenyyden tarpeellisuutta perustellaan sodan ja sotilaallisten kriisien ehkäisemisellä:

”Puolustusliitto Naton jäsenyyden myötä Suomi olisi osa Naton yhteistä puolustusta ja siten Pohjois-Atlantin sopimuksen viidennen artiklan mukaisten turvatakuiden piirissä. Suomen puolustuksen ennaltaehkäisevä vaikutus olisi nykyistä huomattavasti suurempi. Naton jäsenenä Suomi olisi päättämässä Suomelle keskeisistä turvallisuuspoliittisista kysymyksistä. Vahvan kansallisen puolustuskyvyn ja Nato-jäsenyyden yhdistelmä olisi uskottava turvallisuusratkaisu. Suomen puolustuskyky sekä kriisinsietokyky vahvistaisivat Naton yhteistä puolustusta koko Naton alueella.” (HE 315/2022, 4.)

Tämä lainaus on vain yksi esimerkki siitä, miten hallituksen esitys käyttää turvallistamista perustellessaan Nato-jäsenyyden tarpeellisuutta ja tämän näkökulman korostaminen on yksi tapa, miten militarisaatio näkyy Suomessa.

Yksi Naton pelotekokonaisuuksista muodostuu ydinasepelotteen kautta ja ydinaseet nähdään sen viimeisenä takaajana. Yhdysvaltain ydinaseet muodostavat Naton ydinasepelotteen pohjan, kun taas pieni osa sen ydinaseista on sijoitettu liittolaismaihin. Liittokunnan linjan mukaan suorituskykyjen kiinnittämisessä ydinaseisiin tarkoituksena on rauhan säilyttäminen, Natoa kohtaan tulevan painostamisen ehkäiseminen ja sotilaallisen aggression estäminen. Ydinasepolitiikkaan ei rajuja muutoksia ole viime vuosina tehty. Naton huippukokoukset on se areena, jossa päätetään keskeisistä linjauksista ydinasepolitiikassa. Puolustusliitossa on ydinaseisiin liittyvää diskurssia ja pohdintaa tekevä oma elin: ydinasepolitiikan suunnittelu-ryhmä. Vaikka Suomi on ydinaseeton jäsen, on sillä monia mahdollisuuksia vaikuttaa ja osallistua liittokunnan ydinasepolitiikkaan. On katsottu, että liittokunnan jäsenenä on myös mahdollista jatkaa aktiivista asevalvontapolitiikkaa. Ydinaseisiin liittyvä keskustelu nojaa lopulta kuitenkin pelotteeseen ja sitä tukeviin toimiin asevalvonnan sijaan, sillä suurvaltojen väliset kamppailut ovat palanneet kansainvälisiin suhteisiin. (Juntunen et al. 2024.)

Hallituksen esityksessä todetaan, että Suomen tulee liittyä liittokunnan sopimuksiin 12 kuukauden kuluessa liittymiskirjansa tallettamisen jälkeen. Jäsenyyteen liittyvät mahdolliset kansalliset asiasisällöiset lainsäädäntötoimet on perusteltua toteuttaa erillisillä säädöksillä, lisäksi ”vaikka Pohjois-Atlantin sopimukseen liittymisestä ei johdu välttämätöntä tarvetta muuttaa lainsäädäntöä, voi kuitenkin olla aiheellista arvioida ja tarvittaessa tarkistaa myöhemmin esimerkiksi kansallista päätöksentekoa koskevia säännöksiä.” (HE 315/2022, 35.) Suomi kuitenkin totesi liittymiskeskusteluissa jo, että

”kansallinen lainsäädäntö ei ole esteenä Suomen liittymiselle Pohjois-Atlantin liittoon, mutta kansalliseen lainsäädäntöön voidaan tarvittaessa tehdä tarkennuksia liittymissopimuksen hyväksymisen ja voimaansaattamisen jälkeen erillisillä hallituksen esityksillä. Suomi vahvisti liittymiskeskusteluissa myös, ettei mikään Suomen voimassa olevista kansainvälisistä sopimuksista estä Suomea liittymästä Natoon eikä ole ristiriidassa Pohjois-Atlantin sopimuksen velvoitteiden kanssa. Suomi vahvisti kohta kohdalta, että se on valmis täyttämään jäsenyyden tuomat velvoitteet täysimääräisesti ja on valmis hyväksymään Naton periaatteet.” (HE 315/2022, 9.)

Valmius muuttaa Suomen kansallista lainsäädäntöä Nato-jäsenyyden ehdoille ja sen muuttamiseksi on siis olemassa. Liittymiskeskusteluissa todettu lainsäädännön esteettömyys vaikuttaa kuitenkin hieman ennenaikaiselta. Hallituksen esityksessä on tuotu esiin myös se, ettei Nato-jäsenyyden kaikkia vaikutuksia edes pystytä toteamaan etukäteen.

Aineistoni neljännessä luvussa keskitytään voimassa olevaan lainsäädäntöön ja sen kuvaamiseen:

”arviointi on rajattu siihen lainsäädäntöön, jolla on välitön yhteys Pohjois-Atlantin sopimuksen ja Pohjois-Atlantin liiton, kansallisten edustajien ja kansainvälisen henkilöstön asemasta tehdyn sopimuksen hyväksymiseen ja voimaansaattamiseen. Luvussa 4.3.9 todetaan, että ydinenergialain (990/1987) 4 §:ssä säädetään ydinräjähteiden maahantuonnin samoin kuin niiden valmistamisen, hallussapidon ja räjäyttämisen kiellosta Suomessa. Rikoslain (39/1889) 34 luvun 6 §:ssä (578/1995) säädetään ydinräjähderikoksen kriminalisoinnista, jonka mukaisesti se, joka tuo Suomeen taikka hankkii, valmistaa, kuljettaa, toimittaa, pitää hallussaan, kehittää tai räjäyttää ydinräjähteen tai harjoittaa tutkimustoimintaa sen valmistamista varten, on tuomittava ydinräjähderiksesta vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi. Voimassa oleva lainsäädäntö mahdollistaa Pohjois-Atlantin sopimukseen sekä Pohjois-Atlantin liiton, kansallisten edustajien ja kansainvälisen henkilöstön asemasta tehtyyn sopimukseen liittymisen eikä sopimusvelvoitteista aiheudu välttämättömiä muutostarpeita kansalliseen lainsäädäntöön. Hallituksen esityksen val-

mistelussa on tunnistettu ydinenergialain 4 §:n ja rikoslain 34 luvun 6 §:n säännökset koskien ydinräjähteitä eikä Pohjois-Atlantin sopimukseen liittyminen edellytä kyseisten säännösten muuttamista.” (HE 315/2022 34–35.)

Voimassa olevan ydinenergialain neljäs pykälä toteaa, että ”ydinräjähteiden maahantuonti samoin kuin niiden valmistaminen, hallussapito ja räjäyttäminen Suomessa on kielletty.” Tämä kieltä on peräisin 1980-luvulta, kun Suomessa keskusteltiin Neuvostoliiton mahdollisuudesta sijoittaa ydinaseita Suomen maaperälle vetoamalla YYA-sopimukseen. Silloin Ulkoministeriön aloitteesta asiasta tehtiin laiton. Myös tänä päivänä asiasta on käyty keskustelua, sillä ydinenergialakiin ollaan tekemässä kokonaisuudistusta. (Juntunen et al. 2024, 95.)

Hallituksen esityksen saamassa lausuntopalautteessa kommentoitiin myös ydinräjähteitä:

”oikeusministeriö sekä työ- ja elinkeinoministeriö pitävät hallituksen esityksen kirjauksia ydinräjähteistä ja niitä koskevasta kansallisesta lainsäädännöstä asianmukaisena. Ahvenanmaan rauhaninstituutti (Ålands fredsinstitut) ja Suomen Rauhanliitto ry nostavat lausunnoissaan esiin ydinaseuhat ja Suomen ja Naton sitoutumisen asevalvontaan ja aseidenriisuntaan ja aseiden leviämisen estämisen. Joissakin kriittisesti liittymiseen suhtautuvissa yhdistysten lausunnoissa ja useissa yksityishenkilöiden lausunnoissa nostetaan esiin, ettei Suomen maaperälle tulisi tuoda ydinräjähteitä, -kärkiä tai -aseita.” (HE 315/2022, 50–51.)

Hallituksen esityksessä todettiin, että

”Suomen toimintaa ydinaseriisunnan edistämiseksi ja joukkotuhoaseiden leviämisen estämiseksi on tuotu vahvemmin esiin jaksossa 2.1”. Luvussa 2.1 taas todetaan, että ”ydinaseet ovat keskeinen osa Naton pelotetta tavanomaisten aseiden ja ohjuspuolustuksen suorituskykyjen ohella. Nato on sitoutunut asevalvontaan, aseriisuntaan ja aseiden leviämisen estämiseen, mutta niin kauan kuin ydinaseita on olemassa, se pysyy ydinaseliittona. Naton politiikka ja tavoitteet ovat sopusoinnussa ydinsulkusopimuksen (NPT, SopS 10 ja 11/1970) ja sen velvoitteiden kanssa. Kaikki Naton jäsenvaltiot ovat ydinsulkusopimuksen osapuolia. Myös Suomi toimii aktiivisesti ydinaseriisuntaa ja joukkotuhoaseiden leviämisen estämistä koskevien kansainvälisten prosessien edistämiseksi ja niiden toimeenpanon tukemiseksi Naton ydinasepelotetta kyseenalaistamatta.” (HE 315/2022 11–12.)

Ydinaseista ja Naton ydinaseisiin liittyvästä pelotteesta keskusteltiin paljon keväällä 2024 presidentinvaalien yhteydessä. Toiselle kierrokselle päässeet ehdokkaat olivat jyrkästi eri mieltä ydinaseisiin liittyen. Kokoomuksen ehdokas Alexander Stubb totesi presidentiksi valittaessaan olevansa valmis muuttamaan ydinenergialakia, jotta ydinasepelote Naton jäsenenä olisi täydellinen. Sen sijaan valitsijayhdistyksen ehdokkaan, vihreiden Pekka Haaviston mukaan, kun Suomi liittyi Natoon ja sittemmin DCA-puolustusopimukseen Yhdysvaltojen kanssa, tehtiin selväksi, että Suomi liittyy nykyisen lainsäädäntönsä pohjalta. (Lehto 2024.)

Perustuslain 93 §:n mukaan Suomen ulkopolitiikkaa johtaa tasavallan presidentti yhteistoiminnassa valtioneuvoston kanssa. Valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittisessa selonteossa kerrotaan Suomen linjauksista:

”Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan peruslinja on vakaa ja ennustettava. Se perustuu hyviin kahdenvälisiin suhteisiin, yhteistoimintaan ja vaikuttamiseen Euroopan unionissa sekä sääntöpohjaiseen kansainväliseen järjestelmään ja kansainväliseen oikeuteen nojaavaan monenkeskiseen yhteistyöhön. Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan päämääränä on vahvistaa Suomen kansainvälistä asemaa, turvata valtion itsenäisyys ja alueellinen koskemattomuus, vahvistaa Suomen turvallisuutta ja hyvinvointia sekä ylläpitää yhteiskunnan toimivuutta. Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan arvopohjassa on keskeistä ihmisoikeuksien, oikeusvaltioperiaatteen, demokratian, rauhan, vapauden, yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistäminen kaikessa kansainvälisessä toiminnassa. Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikka on ihmisoikeusperustaista, mikä tarkoittaa ihmisoikeusvaikutusten arviointia kaikessa ulko- ja turvallisuuspoliittisessa toiminnassa.” (VNS 4/2020, 6.)

Nämä edellä mainitut arvot voidaan katsoa olevan Suomen arvopohjaisen politiikan perusta.

Entisen presidentin Sauli Niinistön sekä vuonna 2024 virkaan astuneen tasavallan presidentin Alexander Stubbin ulko- ja turvallisuuspoliittiset linjat eroavat merkittävästi toisistaan. Presidentti Niinistön kaudella totuttiin näkemään ulko- ja turvallisuuspolitiikassa niin kutsuttua aktiivista vakauspolitiikkaa. Hänen politiikkansa nojasi neljän pilarin varaan. Ensimmäinen pilari oli se, että Suomi oli Euroopan ykkönen maanpuolustustahdon määrässä. Tästä rakentui vakauspolitiikassa oma ja uskottava puolustus. Toinen pilari koostui läntisestä puolustusyhteistyöstä, kuten Nato-kumppanuudesta. Kolmantena presidentti Niinistö korosti

kahdenvälistä Venäjä-suhdetta ja siviilisektorin yhteistyön lisäämistä venäläisten kanssa, joihin kuului esimerkiksi kauppasuhteiden tiivistäminen ja erilaisten venäläisten investointien lisääminen Suomessa. Neljäntenä oli kansainvälisten sopimusten ja säännösten tuottama turva, eli kansainvälinen oikeus. Vakauspolitiikka ei kuitenkaan ole presidentti Niinistön itsensä keksimä termi, vaan käsite näyttäytyi jo vuonna 1995 hallituksen turvallisuuspoliittisessa selonteossa: ”Suomen vakauspolitiikan painopistesuuntana on lähialue: Baltian maat ja rajantakaiset Venäjän alueet sekä laajemmin Itämeren alue ja Barentsin alue”. (Nurmi 2024.) Vuonna 2012 ensimmäisen kautensa alussa presidentti Niinistö painotti Venäjän-suhteiden olevan Suomen ulkopolitiikan keskiössä ja näki inhimillisten ja kaupallisten kontaktien lisääntymisen hyvänä. Vuonna 2018 virkaanastujaispuheessaan presidentti Niinistö korosti idän ja lännen keskinäisen keskustelun tärkeyttä ja painotti pyrkivänsä hakemaan suurempien maiden yhteisiä intressejä. (Jokisipilä 2024.)

Juuri virkaan astunut uusi tasavallan presidentti Alexander Stubb taas korosti vaalikampanjansa aikana niin kutsuttua arvopohjaista realismia. Virkaanastujaispuheessaan Stubb sanoi, että ”Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikka perustuu arvopohjaiseen realismiin”. Sitä se lie nee ollut ennenkin, mutta käsitteen merkitys on kuitenkin jäänyt osittain epäselväksi. Stubb sanoi, että tämä käsite pohjautuu Euroopan unionin ja Naton liittolaisuuteen sekä toivoon siitä, että YK:n uudistus vahvistus ovat vieläkin kansainvälisen järjestelmän ja rauhan perusta. Stubbin mukaan Suomen ulkopolitiikan pohjalla ovat länsimaiset arvot, kuten demokratia. Hänen mukaansa Suomi ja suomalaiset (”me”) uskovat yhteistyöhön ja kansainväliseen sääntöpohjaiseen järjestykseen. Realismilla Stubb taas viittaa turvallisuuspolitiikan ulottuvuuteen, johon Suomessa tukeudutaan. Vahvan puolustuksen ylläpitäminen, nyt toki osana liittokuntaa, nähdään keskeisenä. Stubbin mukaan ”realismia on myös ymmärtää se, että maailman suuria haasteita ei voida ratkaista vain sellaisten maiden kanssa, jotka ovat kanssamme samaa mieltä.” (Luukka 2024 a.) Stubbin mukaan arvopohjainen realismi perustuu kahteen pilariin, idealismiin ja realismiin. Idealismi tarkoittaa sitä, että Suomi pitää kiinni arvoista, joihin se uskoo, eli demokratiaan, vapauteen, oikeusvaltioon, ihmisoikeuksiin ja perusoikeuksiin. Samanaikaisesti realismilla Stubb sanoo tarkoittavansa sitä, että ollaan realistisia sen suhteen, että täytyy pitää yllä vahvaa ja uskottavaa puolustusta ja olla luotettava liittolainen Natossa. (Nurmi 2024.) Uskottavaan ja vahvaan puolustukseen sekä luotettavaan liittolaisuuteen näyttäisi kuuluvan se, ettei suljeta minkäänlaisia yhteistyön muotoja pois, kun on kyse Natosta.

Niinistä ja Stubb toimivat presidentin virassa täysin erilaisissa maailmanpoliittisissa tilanteissa ja Niinistö astui virkaan 12 vuotta sitten erilaisissa ulko- ja turvallisuuspoliittisissa tunnelmissa. Arvopohjaisen realismin erottaa vakauspolitiikasta vahvimmin se, että siinä kompassin suuntana ovat länsi ja liittolaisuus, josta seuraa valmius puolustaa länsimaisia arvoja, tarvittaessa aseellisesti Naton operaatioissa, mitä liittolaisuus toki edellyttääkin (Nurmi 2024). Arvopohjainen realismi on kuitenkin päivän päätteeksi universaaleja YK-arvoja edustava ja noudattava doktriini. Näitä samoja arvoja on Suomi aiemminkin noudattanut ja tukenut maailmalla.

Markku Jokisipilän analyysin mukaan Stubbin arvopohjaisen realismin oppi muodostaa Suomen ulkopoliitikalle uudenlaisen lähtökohdan, joka on täynnä itseluottamusta. Tässä korostuu kansallinen lähtökohta ja liittosuhde Suomen turvallisuuden takeina. Sotilaallisiin pidäkkeisiin pohjautuva politiikka on uusi linja valtionpäämiesten ajattelussa. Stubbin mukaan Suomi on luottamuksen arvoinen muita kohtaan, asettaen kuitenkin omat arvonsa ensin. Hänen mukaansa presidentin tärkein tehtävä on varmistaa, että Suomessa pysyy rauha, korostaen, että on valmis tekemään myös vaikeita ratkaisuja, jotta turvallisuus säilyy. Tämä Jokisipilän mukaan korostaa Suomen kansainvälisen aseman muutosta. (Jokisipilä 2024.)

Suomessa Naton ydinasepolitiikka on saanut merkittävää huomiota keskusteluissa. Suurin mielenkiinto on keskittynyt ydinaseiden mahdolliseen sijoitteluun maassa – skenaarioon, jota sekä Suomen päätöksentekijät että Naton edustajat ovat arvioineet epätodennäköiseksi ja teoreettiseksi. Tästä syystä kovin yksityiskohtaisia keskusteluja ei ole maassa vielä käyty, eikä edellytyksiä syvällisemmälle dialogille ole toistaiseksi olemassa. Suomi on parhaillaan lisäämässä osaamistaan ydinasepelotteen alueella. Tämän osaamisen vahvistamisen tarve on myös mainittu Orpon hallitusohjelmassa. (Juntunen et al. 2024, 92.) Hallituksen esityksessä todetaan ydinaseista seuraavaa:

”Jäsenvaltiona Suomi sitoutuu Naton yhteiseen pelotteeseen ja puolustukseen. Nato on sitoutunut asevalvontaan, aseriisuntaan ja aseiden leviämisen estämiseen. Suomi kannattaa ydinaseriisunnassa asteittaista etenemistapaa, joka edistää kaikkien maiden turvallisuutta. Suomen tavoitteena on, että ydinasevaltiot tekevät konkreettisia sitoumuksia ydinaseriisunnassa ja ottavat askeleita ydinaseista aiheutuvan uhkan pienentämiseksi.” (HE 315/2022, 41.)

Lisääntynyt puhe ydinaseista liittyy vahvasti yhteiskunnan militarisaatioon.

Nato-jäsenyys ja erityisesti yhteistyön ydinasepolitiikka ovat mobilisoineet aktiivisesti suomalaisia kansalaisjärjestöjä. Vuonna 2022 Suomessa perustettiin Ydinaseiden seurantar ryhmä, johon kuuluu poliitikkoja, tutkijoita ja kansalaisjärjestöjen aktiiveja. Ryhmä on julkaissut raportteja, jotka käsittelevät ydinasepolitiikkaa, ja suositellut, että Suomi pitäisi varauksellisen linjan Naton ydinaseharjoituksiin ja niiden suorittamiseen osallistumiseen. Lisäksi ryhmä on ehdottanut, että Suomi suhtautuisi avoimesti ydinasekieltosopimukseen ja osallistuisi jatkossa sen kokouksiin tarkkailijana. Suomen mahdolliset lähestymistavat Naton ydinasepelotepolitiikassa voidaan tiivistää kolmeen strategiaan: passiivisesta ja matalan kunnianhimon politiikasta aina aktiiviseen strategiaan, joka pyrkii laajentamaan ja muuttamaan Naton nykyisiä ratkaisuja. (Juntunen et al. 93.) Se, minkä lähestymistavan Suomi valitsee Naton ydinasepelotteen suhteen, määräytyy monien tekijöiden perusteella. Sotilaallinen näkökulma korostaa ydinasepelotteen uskottavuutta, joka on keskeistä niin Naton kuin Suomenkin puolustuksen kannalta. Lisäksi Suomen maantieteellinen sijainti on olennainen tekijä, sillä se sijaitsee strategisesti tärkeiden alueiden, kuten Kuolan niemimaan ja Pietarin alueen, lähellä, mikä asettaa sen lähelle Yhdysvaltojen mannertenvälisten ydinaseiden potentiaalisia kohteita. Suomen on myös harkittava, kuinka paljon se voi osoittaa sotilaallisia resursseja Naton yhteisiin toimiin ilman, että se vaarantaa omaa kansallista puolustustaan. Lisäksi Suomen politiikan yleislinjojen on oltava sekä poliittisesti että yleisen mielipiteen kannalta legitimejä, vaikka Suomen mahdollinen osallistuminen Naton ydinaseharjoituksiin voi olla salainen tieto. (Juntunen et al. 2024, 94–95.)

Ennen kuin Suomi harkitsee aktiivisempia vaihtoehtoja ja panostuksia, sen liittolaiset toivovat, että se ensin parantaisi ymmärrystään ydinasepelotteesta ja Naton ydinasepolitiikasta. Ei ole kiirettä tai painetta esimerkiksi sotilaallisen panoksen osalta, sillä ydinasepolitiikka ei ole osa Naton puolustussuunnitteluprosessia, jossa asetetaan suorituskykytavoitteita jokaiselle liittolaiselle. Suomalaisen ydinaseosaamisen kehittäminen aloitettiin jo viime vuosikymmenen lopulla, ja sitä seurasi useita aloitteita kansallisen ymmärryksen vahvistamiseksi sekä valtiohallinnossa että suomalaisessa asiantuntijayhteisössä. Osallistuminen Naton ydinasepolitiikan suunnitteluryhmä (Nuclear Planning Group, NPG) toimintaan parantaa automaattisesti keskeisten valtiohallinnon toimijoiden ymmärrystä Naton ydinasepelotepolitiikasta. Lisäksi Naton kansainvälisen sihteeristön ja liittolaismaiden virkamiesten kanssa käydyissä taustakeskusteluissa on tuotu esiin, että verrattuna moniin muihin liittolaisiin, Suomen osaaminen ydinaseisiin liittyen on jo hyvällä tasolla, vaikka kehitettävää luonnollisesti

vielä on. (Juntunen et al. 2024, 95.) Naton sisäisen asevalvontapolitiikan ja ydinaseriisuntadiplomatian suhteen, voidaan odottaa Suomen noudattavan jäsenyytensä alkuvaiheessa maltillista ja tarkkailevaa linjaa ydinasevalvontaan liittyvissä kysymyksissä. Suomen odotetaan kuitenkin integroituvan aktiivisesti Naton ydinasevalvontakysymyksiä käsittelevien komiteoiden ja neuvoa-antavien elinten toimintaan. Tämän lisäksi Suomella on lisäksi pitkä kokemus kemiallisten, biologisten, säteily- ja ydinuhkien sekä niihin liittyvien riskien lieventämisen alalla. Tämä kokemus on myös kanavoitavissa Natossa. Lisäksi Suomen hallituksilla ja viranomaisilla on mahdollisuus tuoda esiin kansallisesti merkittäviä kysymyksiä ja politiikka-aloitteita Natossa. (Juntunen et al. 2024, 102.)

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä tutkielmassa olen tarkastellut Suomen ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa Suomen Nato-jäsenyyden kontekstissa. Mielenkiintoni tutkielman aihetta kohtaan heräsi, kun Venäjä aloitti hyökkäyssodan Ukrainassa. Silloin mielipide Natosta muuttui, kun Suomen kansa kääntyi lähes yhdessä yössä Nato-jäsenyyden kannalle. Nato-jäsenyys kuitenkin tuo mukanaan muutakin kuin turvatakuut ja DCA-sopimuksen, joista on keskusteltu julkisuudessa. Nämä ovat niin sanottua kovaa turvallisuutta tuottavia tekijöitä. Turvallisuuden muotoja on kuitenkin olemassa useita erilaisia ja halusin tutkia tarkemmin tätä aspektia.

Tutkielman teoreettisen viitekehyksen rakensin turvallisuustutkimuksen sekä turvallistamisen teorian ympärille. Turvallisuustutkimus sekä turvallistaminen teoriana sopivat hyvin aiheeseeni, sillä halusin tutkia sitä, millaisilla erilaisilla tavoilla turvallisuus tulee näkyväksi ulko-, turvallisuus- sekä puolustuspolitiikassa ja mitä ovat ne suuret poliittiset linjat, joita aineistosta on havaittavissa. Turvallistamisteoria kuuluu laajempaan kriittisen turvallisuustutkimuksen haaraan, joka määritellään konstruktivistiseksi lähestymistavaksi kansainvälisten suhteiden tutkimuksessa (Lenz-Raymann 2014, 243). Turvallisuus on yksi kansainvälisten suhteiden tutkimuksen perinteisimpiä käsitteitä. Koin mielekkääksi turvallistamisteorian erityisesti sen vuoksi, että se kuuluu kriittisen turvallisuustutkimuksen haaraan.

Aineistonani olen käyttänyt hallituksen esitystä eduskunnalle Pohjois-Atlantin sopimuksen sekä Pohjois-Atlantin liiton, kansallisten edustajien ja kansainvälisen henkilöstön asemasta tehdyn sopimuksen hyväksymiseksi ja voimaansaattamiseksi. Menetelmäksi valitsin laadullisen sisällönanalyysin. Aineiston ja laadullisen sisällönanalyysin avulla olen vastannut tutkimuskysymykseeni: millaista turvallisuutta Nato-Suomen ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikka sisältää?

Aineistostani oli löydettävissä kaksi suurta linjaa. Ensimmäinen poliittinen linja mihin kiinnitin huomiota, oli liittoutuminen. Kyseessä on suurin ulko-, turvallisuus- sekä puolustuspoliittinen linjanmuutos Suomen tähänastisessa historiassa. Nato-Suomen ulko-, turvallisuus sekä puolustuspolitiikka käsittää siis turvallisuutta liittoutumisen kautta. Tässä keskeistä on sotilaallisen liittoutumisen korostaminen, yhteisten arvojen korostaminen liittolaisen kanssa ja maan lainsäädännön sopeuttaminen Pohjois-Atlantin sopimuksen ja liiton aiempaan toimintaan sekä sitoutuminen noudattamaan Pohjois-Atlantin sopimuksen artikloja.

Suomen ulko- ja turvallisuus- sekä puolustuspolitiikkaa on aiemmin ohjannut liittoutumattomuus ja Suomi on aiemmin pitänyt ulkopoliittisen linjansa liittoutumattomana. Yhteiskunnallisessa keskustelussa on kuitenkin esitetty argumentteja siitä, että Suomi on aina ollut osa länttä, ainakin henkisesti, silloinkin, kun suomettuminen on ollut pahimmillaan. Suomettuneisuutta ei pidä liialti paheksua, sillä ajat ovat olleet erilaiset, mutta nyt viimeistään suomettuneisuudesta on irtauduttu täysin. Suomen linjan muutos on merkittävä, eikä sen kaikkia vaikutuksia vielä pystytä todentamaan.

Toiseksi sotilaallinen liittoutuminen on selkeä osa Suomen liittoutumista. Suomi ei ole aiemmin ollut sotilaallisesti liittoutunut. Poliittisen realismin ylläpitämä kapea näkemys turvallisuudesta, joka keskittyy valtion maa-alueiden koskemattomuuteen, voidaan nähdä olevan punainen lanka hallituksen esityksessä. Hallituksen esityksen mukaan merkittävin vaikutus Nato-jäsenyydellä on Pohjois-Atlantin sopimuksen 5. artiklan mukaisten turvatakuiden piiriin kuulumisen.

Kolmanneksi hallituksen esityksestä on havaittavissa liittoutumisen suhde Suomen kansalliseen lainsäädäntöön. Suomen liittymisellä Natoon on paljon erilaisia vaikutuksia kansalliseen lainsäädäntöön. Hallituksen esityksessä on käsitelty sellaisia аспекteja lainsäädännön osalta, joihin jäsenyys saattaisi vaikuttaa. Nato-jäsenyydellä tulee kuitenkin olemaan paljon erilaisia vaikutuksia lainsäädännön alalla. Monet näistä tulevat todennäköisesti olemaan sellaisia, joiden vaikutus tullaan ymmärtämään vasta paljon myöhemmin.

Toinen tuloslukuni on otsikoitu militarisaatio. Nato-Suomen ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikka sisältää militaristista turvallisuutta, jolla tarkoitetaan yhteiskunnan ja sen turvallisuuden militarisoitumista. Tähän olen pureutunut tutkielman 6. luvussa. Aineistostani on havaittavissa, että militarisaatio näkyy yhteiskunnassa sen vaikutuksella talouteen, kansalaisten ajatuksiin ja mielipiteisiin sekä valmiudella muokata kansallista lainsäädäntöä. Militarisaatio vaikuttaa siihen, miten turvallisuudesta puhutaan yhteiskunnan eri sektoreilla ja näkyy esimerkiksi muuttuneena suhtautumisena ydinaseisiin.

Militarismien arvot ja käytännöt saivat uutta jalansijaa Suomessa Venäjän hyökättyä Ukrainaan keväällä 2022. Militarismien tilaisuus kukoistaa on tullut, kun Euroopassa riehuu sota ja Suomi on tehnyt ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikassaan käännöksen ja liittynyt sotilasliitto Natoon. Suomi ja sen historia antavat militarisaation kasvulle hedelmällisen maaperän. Suomessa on kuitenkin aina ollut tietynlaisia militarismien piirteitä. Historia, jota sodat

värittävät, ovat muokanneet kansallista identiteettiämme, ja Suomessa onkin esimerkiksi eurooppalaisella tasolla erittäin korkea maanpuolustustahto. Militarisaatio näkyy konkreettisesti sotaveteraanien erityisen aseman korostamisessa ja arvostuksen näyttämisessä, kuten myös Puolustusvoimien yhteiskunnallisesti erittäin korkeassa asemassa sekä arvostuksessa. Näitä korkealle arvotettuja asioita ei militaristisessa yhteiskunnassa sovi arvostella. Mieleeni tuli juutalaisten kuljetuksista keskitysleireille vastanneen Adolf Eichmannin oikeudenkäynnistä vuonna 1963 julkaistu Hannah Arendtin raportti ”Eichmann in Jerusalem: A Report on the Banality of Evil”, josta nousi valtava kohu. Yritys pahuuden ymmärtämiselle johti juutalaiselle Hannah Arendtille syytöksiin natsina ja juutalaisvastaisena olemisesta. Samankaltaisia narratiiveja on ollut havaittavissa siinä, miten sotaa kriittisesti tutkivista tai kommentoivista henkilöistä on puhuttu julkisuudessa. Näitä henkilöitä ovat olleet esimerkiksi tutkijat Noora Kotilainen ja Susanna Hast, joiden haastattelu julkaistiin Helsingin Sanomissa otsikolla ”sodan ilopilaajat”, sillä he tutkivat militarismia kriittisellä ja intersektionaalisella tutkimusotteella. Toimivaan ja avoimeen demokratiaan kuitenkin kuuluu sen ankara kritiikki.

Militarisaatio vaikuttaa myös erityisesti talouteen. On selvää, että se mitä arvostetaan, näkyy myös taloudessa. Olen luvussa 6.2 tuonut esiin sen, kuinka paljon valtion varoja käytetään puolustusteollisuuteen, kuten esimerkiksi uuden ilmatorjuntajärjestelmän hankintaan. Hallituksen esityksessä myös korostuu turvallisuuden argumentti, kun aletaan puhua taloudesta. Aseisiin nojautuvaan turvallisuuteen panostaminen taloudellisesti on itsestäänselvyys eikä sille esitetä vaihtoehtoja. Aineistosta käy myös ilmi, ettei Nato-jäsenyyden kaikkia taloudellisia vaikutuksia ole pystytty kartoittamaan etukäteen. Suomi on siis sitoutunut massiivisiin kansainvälisiin velvoitteisiin ilman budjettia. Se, kuinka budjetti rakentuu tai ei tässä tapauksessa rakennu, on erinomainen esimerkki militarisaatiosta.

Kolmantena olen halunnut nostaa esiin ydinaseet ja niihin liittyvän keskustelun. Nato-jäsenyyden yksi suurimpia vaikutuksia on se, että Suomi kuuluu nyt Naton pelotteen piiriin. Naton pelote luodaan erityisesti ydinaseilla. Suomi on historiallisesti suhtautunut ydinaseisiin aseidenvalvonnan ja -riisunnan kautta. Suomen roolin arvioidaan jatkuvan samankaltaisena kuin ennenkin. On kuitenkin huomattava, että liittokunnan jäsenenä Suomen odotetaan tukevan liittokuntaa ja sen aiempia päätöksiä. Tähän kuuluu näkökulma, jossa laajennetun ydinasepelotteen ja laajemmin Naton ydinasepolitiikan katsotaan olevan sopusoinnussa ydinsulkusopimuksen ensimmäisen ja toisen artiklan kanssa. Tämä on uusi näkökulma siinä moraaliin perustuvassa politiikassa, jota Suomi on aiemmin harjoittanut.

Onko militarisaatiolta sitten mahdollista edes välttyä tämän päivän suomalaisessa yhteiskunnassa? Militarismi ilmiönä vaikuttaisi olevan keskeinen osa suomalaista yhteiskuntaa. Miehillä on pakollinen varusmiespalvelus ja naisia kannustetaan suorittamaan vapaaehtoinen asepalvelus. Puolustusvoimat ja turvallisuussektori ovat suuria työllistäjiä ja julkisessa keskustelussa puhutaan jatkuvasti turvallisuudesta ja sen eri olomuodoista. Kansalaiset ovat valvotuneesti varautuneita erilaisiin kriisitilanteisiin enemmän kuin koskaan. Voi siis sanoa, ettei kukaan kuitenkaan ole immuuni militarisaatiolle (Hast & Kotilainen 2024, 53). Kenties vaikeina ja epävarmoina aikoina tuntuu helpommalta kääntyä sotilaallisen turvan puoleen, varsinkin silloin, kun vastapuolikin aseistautuu.

Sotilasliittoon liittyminen on kuitenkin ollut ennen kaikkea arvokysymys. Liittymispäätöksen poliittisuuden korostaminen ei ole ollut vain hyötyjen ja haittojen punnintaa. Naton nähdään palaavan tietyllä tapaa juurilleen luonnollisena seurauksena Ukrainan kriisistä sekä Naton ja Venäjän suhteiden kriisiytymisestä. 2010-luvulta eteenpäin Nato on palannut perinteisempään euroatlanttisen ja fyysisen toimintaympäristön merkitystä korostavaan narratiiviin (Särkkä 2019).

Jäsenyyttä puolustetaan sekä vastustetaan puhumalla turvallisuusintressistä. Kuitenkin jäsenyyden arviointi Suomen kansainvälisten velvoitteiden ja eettisten näkökohtien valossa tuo vahvan lisäargumentin. Jäsenyyden tavoittelu voidaan nähdä eettisenä velvollisuutena, kun huomioidaan Suomen sitoutuminen demokratian ja ihmisoikeuksien puolustamiseen osana länsidemokratioiden yhteisöä, joka suojaa ihmishenkiä, yksilön vapauksia, avoimia yhteiskuntia ja oikeusvaltion periaatteita. Nämä sitoumukset velvoittavat Suomen toimimaan vastavoimana näihin periaatteisiin kohdistuville uhkille. (Pihlström 2022, 119.) Vaikka Pihlström korostaakin länsimaalaisen demokratian suojelemista, sotilaallisen vallan ei tule antaa nousta yhteiskunnan vahvimmaksi voimaksi. Yhteiskunnallinen avoin keskustelu ja eri sidosryhmien mielipiteiden huomioon ottaminen on kriittisen tärkeää, jotta voimme luoda kaikille tosiasiallista turvallisuutta yhteiskunnallisella tasolla. Itse näen, että Suomen sisällä, sekä Naton sisällä, on ja tulee olla tilaa erilaisista lähtökohdista oleville ihmisille ja erilaisille mielipiteille, jotta on mahdollista yhdessä rakentaa turvallisuutta sanan monissa eri merkityksissä.

Jatkotutkimuksen aiheita tällä saralla voisi olla kriittisessä militarismitutkimuksessa, sillä sen lisääminen suomalaisessa kontekstissa olisi yhteiskunnallisesti tärkeää. Feministisen ja intersektionaalisen näkökulman korostaminen olisi myös tärkeää, sillä ala on tällä saralla

maskuliinisuutta korostava. Jatkotutkimuksena voisi myös perehtyä arvoihin, joita näistä suurista poliittisista linjoista on mahdollista löytää ja erotella. Myös näiden arvojen toteutumista politiikassa olisi mielenkiintoista tutkia tarkemmin.

LÄHTEET

Aineisto:

HE 315/2022 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle Pohjois-Atlantin sopimuksen sekä Pohjois-Atlantin liiton, kansallisten edustajien ja kansainvälisen henkilöstön asemasta tehdyn sopimuksen hyväksymiseksi ja voimaansaattamiseksi, 23.3.2023, https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/HE_315+2022.pdf (haettu 24.4.2023)

Asian käsittelytiedot: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/KasittelytiedotValtiopaivaasia/Sivut/HE_315+2022.aspx

Tutkimuskirjallisuus:

Aaltola, Mika (2003) *Suomen ulkopolitiikan kielipelejä - analyysi tieteenalankulttuurista 1970–2003*. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy – Juvenes Print.

Aaltola, Mika (2022) *Mihin menet Suomi? Pelon aika Euroopassa*. Helsinki: Tammi.

Baker-Beall, Christopher & Clark, Robert (2021) A “Post-Copenhagen” Analysis of China’s Securitization of the Uyghur: A Counterproductive Securitization? *Democracy and Security*, 17:4, 427–454

Balzacq, Thierry (2011) A theory of securitization: Origins, core assumptions, and variants. Teoksessa Balzacq, Thierry (toim.) *Securitization theory: how security problems emerge and dissolve*. London: Routledge.

Balzacq, Thierry (toim.) *Securitization theory: how security problems emerge and dissolve*. Lontoo: Routledge, 1–30.

Buzan Barry & Wæver, Ole & de Wilde, Jaap (1998) *Security. A new framework for analysis*. Boulder, Colorado: Lynne Rienner Publisher.

Buzan, Barry & Waever, Ole (2003) *Regions and Powers. The Structure of International Security*. Cambridge: Cambridge University Press.

Christie, Ryerson (2010) Critical voices and human security: To endure, to engage or to critique? *Security Dialogue* 41(2):169–190

Forsberg, Robin, Kähkönen, Aku-M. & Moyer, Jason C. (8.11.2022) *Finland’s Contributions to NATO: Strengthening the Alliance’s Nordic and Arctic Fronts*. Wilson Center,

<https://www.wilsoncenter.org/article/finlands-contributions-nato-strengthening-alliances-nordic-and-arctic-fronts> (haettu 25.3.2024)

Forsberg, Tuomas & Vaahtoranta, Tapani (2007) Inside the EU, outside NATO: Paradoxes of Finland's and Sweden's post-neutrality. *European Security*, Vol. 10, 2001 - Issue 1 <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09662830108407483> (haettu 24.3.2024)

Giles, Keir & Eskola, Susanna (2009) *Waking the Neighbour – Finland, NATO and Russia*. Defence Academy of the United Kingdom. Research & Assessment Branch.

Hakala, Emma (01.06.2023) NATO and climate security - Potential for a leading role for Finland and Sweden? *Nordic Review of International Studies*. No. 1 (2023): Special Issue on NATO and the Nordics

Harari, Yuval Noah (2019) *Sapiens. Ihmisen lyhyt historia*. Suom. J. Iso-Markku. Helsinki: Bazar.

Hast, Susanna & Kotilainen, Noora (2022) 'Kriittisen militarismitutkimuksen huutava tarve!', *Ydin: rauhanpoliittinen aikakauslehti*, Vol. 56, no. 4, 54–59.

Hast, Susanna & Kotilainen, Noora, toimittaneet (2024) *Sodan pauloissa – Militarismi suomalaisessa yhteiskunnassa*. Helsinki: Gaudeamus.

Kantola, Johanna, & Valenius, Johanna toimittaneet (2007) *Toinen maailmanpolitiikka: 10 käsitettä feministiseen kansainvälisten suhteiden tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Karvinen, Jyrki & Puistola, Juha-Antero (2015) *Nato ja Suomi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Auditorium.

Juntunen, Tapio & Lavikainen, Jyri & Pesu, Matti & Särkkä, Iro (2024) Naton ydinasepelote ja Suomi. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia, *Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja* 2024:2. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165400/VNTEAS_2024_2.pdf?sequence=1&isAllowed=y (haettu 15.3.2024)

Kajanmaa, Petteri & Koivula, Tommi (2022) Strategian tutkimus näkökulmana suomalaisen turvallisuuden tutkimukseen. *Kosmopolis*. Vol. 52 Nro 2 (2022) 131–141. <https://journal.fi/kosmopolis/article/view/120284> (haettu 3.2.2024)

Krause, Keith & Williams, Michael C. (1996) Broadening the agenda of security studies: Politics and methods. *Mershon International Studies Review* 40(2):229–254.

Lenz-Raymann, Kathrin (2014) *Securitization of Islam: A Vicious Circle: Counter-Terrorism and Freedom of Religion in Central Asia*. Bielefeld: Transcript Publishing

Linnainmäki, Joel (2023) Suomen ulkopolitiikan koulukunnat murroksessa. *Kosmopolis*. Vol. 53 Nro 1 (2023). <https://journal.fi/kosmopolis/article/view/127041> (haettu 23.3.2024)

Metsalo, Ilmar (08.08.2018) *Tasan 10 vuotta sitten käynnistyi sota, joka haastoi kansainvälisen järjestyksen – Georgian oppi jäi lännelle laiskanläksyksi*. <https://ulkopoli-tist.fi/2018/08/08/georgian-sodan-oppi-jai-lannelle-laiskanlaksyksi/> (haettu 3.2.2024)

Nato, 18.6.2022, Strategic Concepts, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_56626.htm (haettu 16.3.2024)

Nordenstreng, Kaarle & Rahkonen, Juho (2022) Suomen Nato-tsunami. *Kanava*. 2022; Vol. 53, No. 5. 6–11. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/151463/19d48148-suomen-nato-tsunami-kanavaan-2.pdf?sequence=1> (haettu 26.3.2024)

Nyman, Jonna (2018) Securitization. In Williams, Paul D & McDonald, Matt (ed.), *Security Studies: An Introduction*. Third edition. Oxon: Routledge, 100–113.

Ojanen, Hanna. Rethinking Finnish-Swedish relations, Nordic cooperation, and NATO. *Nordic Review of International Studies*. No. 1 (2023): Special Issue on NATO and the Nordics. 26–33

Paasikivi-seura, *Paasikiven linja ja ulkopoliittinen ajattelu*, <https://www.paasikivi-seura.fi/paasikiven-linja-ja-ulkopoliittinen-ajattelu/> (haettu 20.2.2024)

Pihlström, Sami (2022) Nato-jäsenyys ja turvallisuuspolitiikan etiikka. *Kosmopolis*. Vol. 52 Nro 2 (2022), sivut 119–130.

Puolustusvoimat 2024, *Nordic Response 2024*, <https://puolustusvoimat.fi/nordic-response-2024> (haettu 25.3.2024)

Rantanen, Teemu. Euroopan unionin ulkopolitiikka – Turvallisuusstrategiasta Strategiseen kompassiin. *Kosmopolis*. Vol. 52, Nro 2, 33-51 (2022) <https://journal.fi/kosmopolis/article/view/120270> (haettu 13.3.2024)

Remes, Matti & Ulkoministeriö, *NATO lyhyesti*, esite, Marraskuu 2022, https://cdn.accentuate.io/8013926269211/11692919193651/Nato_lyhyesti_esite_web_2022-v1669720416065.pdf (haettu 2.3.2024)

Salomaa, Markku (2022) *NATO-Suomi: Ukrainan sota käänsi Suomen 10 viikossa*. Helsinki: Lector Kustannus.

Sarajärvi, Anneli & Tuomi, Jouni (2018) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (uud. laitos). Helsinki: Tammi.

Stritzel, Holger (2007) Towards a Theory of Securitization: Copenhagen and Beyond. *European Journal of International Relations*, 13:3, 357–383.

Särkkä, Iro (2019) *NATO-retoriikka Suomen turvallisuuspoliittisessa keskustelussa*. Helsinki: Unigrafia.

Terriff, Terry & Croft, Stuart & James, Lucy & Morgan, Patrick M., (1999/2004) *Security Studies Today*. Cambridge. Polity Press.

Vuori, Jaana toimittanut (2021) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja] <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/laadullinen-sisallona-analyysi/> (haettu 1.2.2024)

Wæver, Ole (1995) *Securitization and Desecuritization*. Teoksessa: Lipschutz RD (toim.) *On Security*. New York: Columbia University Press.

Walt, Stephen M. (1991) The renaissance of security studies. *International Studies Quarterly*, 35 (2): 211-239.

Muut lähteet:

Brunnsberg, Magnus (8.4.2023) Demilitarisoitu Ahvenanmaa on nyt Nato-aluetta: Mitä sille pitäisi tehdä? Tätä mieltä on Pekka Toveri. *Iltalehti*, <https://www.iltalehti.fi/ulkomaat/a/6e3f65b5-d461-4054-af8f-cd8d61a8246e> (haettu 13.3.2024)

Freyborg, Hanna (13.12.2022) Kokoomuksen Kopra ehdottaa yhdeksäsluokkalaisille maanpuolustuskurssia, *Helsingin Sanomat* <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000009264639.html> (haettu 11.3.2024)

Herlin, Catharina (12.11.2023) Israel allekirjoitti sopimuksen ”Daavidin lingon” myynnistä Suomelle – tällainen se on. *Helsingin Sanomat* <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000009986114.html> (haettu 30.3.2024)

Huhtanen, Jarmo (17.4.2023) Suomi vaati Israelilta takuun ohjus-toimituksista myös sodan aikana. *Helsingin Sanomat* <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000009520793.html> (haettu 30.3.2024)

Huhtanen, Jarmo (24.11.2022) Suomi ottaa riskin ostamalla aseita maasta, joka pelkää Venäjää. *Helsingin Sanomat* <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000009218632.html> (haettu 30.3.2024)

Hämäläinen, Veli-Pekka & Töyrylä, Katriina & Rissanen, Juha & Tuominen, Stina (18.2.2022) Venäjän joukot ympäröivät Ukrainaa kolmelta suunnalta – neljä uutta satelliittikuvaa ja kartta kertovat sotavoimasta Ukrainan rajan takana. *YLE* <https://yle.fi/a/3-12323599> (haettu 24.4.2024)

Jokinen, Matilda & Aholainen, Saara, (27.3.2022) Unkari äänesti Suomen Nato-jäsenyyden puolesta. *Helsingin Sanomat* <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000009479211.html> (haettu 24.3.2023)

Jokisipilä, Markku (6.3.2022) Stubbin arvopohjainen realismi muuttaa Suomen perinteistä linjaa. Vieraskynä, 4. *Helsingin Sanomat*.

Kervinen, Elina (26.1.2024) Halla-aho ja Aaltola luopuisivat yli-päällikkyydestä sodan aikana – professori pitää ajatusta ”vanhan-aikaisena”. *Helsingin Sanomat* <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000010128129.html> (haettu 25.3.2024)

Kinnunen, Pekka (17.1.2024) Analyysi: Alexander Stubb avasi ovea Suomelle rauhanvälittäjänä – synkkä visio Venäjästä. *YLE*. <https://yle.fi/a/74-20069986> (haettu 19.2.2024)

Korhonen, Jussi (29.1.2024) Stubb ja Haavisto A-Studioissa: Jos Putin soittaisi, vain toinen vastaisi puhelimeen. *Iltalehti* <https://www.iltalehti.fi/politiikka/a/f0e7b21a-a8a8-4e36-9c09-0239d59c727b> (haettu 12.3.2024)

Korkala, Henna (14.3.2024) Suomeen perustetaan kaksi Naton uusien teknologioiden testikeskusta Ouluun ja Espooseen. *YLE* <https://yle.fi/a/74-20079197> (haettu 15.3.2024)

Koskela, Miika (20.5.2022) Jos Turkki ei hyväksy Suomen Nato-jäsenyyttä, se voi itse hävitä paljon – lue, mitä seuraavaksi tapahtuu, *YLE* <https://yle.fi/a/3-12454867> (haettu 24.4.2023)

Kotilainen, Noora (14.9.2023) Katri Valan tekstit herättelevät militarismin ja fasismin logiikkaan, joka on pirullisen nerokasta. *Tieteessä tapahtuu* 4/2023 <https://www.tieteessatapahtuu.fi/numerot/4-2023/katri-valan-tekstit-herattelevat-militarismen-ja-fasismin-logiikkaan-joka-pirullisen> (haettu 11.3.2024)

Kotilainen, Virpi (15.3.2024) Ukrainan sota viisinkertaisti Suomen ampumatarviketuotannon – EU-rahast voivat vielä auttaa kymmenkertaistamaan sen. *YLE*. <https://yle.fi/a/74-20079411> (haettu 29.3.2024)

Kotisaari, Kasper (31.3.2023) Harmaan sävyjä etsimässä, *Antimilitaristi* <https://antimilitaristi.fi/artikkeli/harmaan-s%C3%A4vyj%C3%A4-etsim%C3%A4ss%C3%A4> (haettu 11.3.2024)

Käihkö, Ilmari (1.8.2023) Ilmari Käihkön kolumni: Suomessa elää merkittävä joukko uusien sotien veteraaneja. *YLE* <https://yle.fi/a/74-20042939> (haettu 30.3.2024)

Körkkö, Hilla a (7.1.2024) Ministeri: Ruotsiin voi tulla sota, *Helsingin Sanomat* <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000010104354.html> (haettu 14.3.2024)

Körkkö, Hilla b (20.1.2024) Ministeri kehotti ruotsalaisia varautumaan sotaan – HS kysyi ruotsalaisilta, voiko sota tulla kotimaahan, *Helsingin Sanomat* <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000010129380.html> (haettu 29.3.2024)

Lehto, Mika (2.2.2024) Haavisto ja Stubb eri mieltä ydinaseiden liikuttelusta Suomessa – ”Olisi järjetöntä lähteä rajaamaan”- Stubbin mielestä ydinenergialaki kaippa uudistamista, Haaviston mielestä ei. *Ilta-Sanomat* <https://www.is.fi/politiikka/art-2000010200031.html> (haettu 8.3.2024)

Luukka, Teemu a (1.3.2024) Uusi tasavallan presidentti on edeltäjäänsä suora-sanaisempi, *Helsingin Sanomat* <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000010263741.html> (haettu 3.3.2024)

Luukka, Teemu b (7.3.2024) Järeän turva-paikan-hakijoiden ”käännytyslain” valmistelu takkuu, *Helsingin Sanomat* <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000010279419.html> (haettu 16.3.2024)

MTV uutiset (21.2.2022) Putin tunnusti Donetskia ja Luhanskin separatistialueiden itsenäisyyden, <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/putinin-on-maara-pitaa-televisioitu-puhe-pian-presidentti-kertoi-aiemmin-paattavansa-ita-ukrainan-separatistialueiden-itsenaisyyden-tunnustamisesta-viela-tanaan/8361316#gs.voens8> (haettu 22.2.2022)

Nurmi, Lauri (1.3.2024) Analyysi: Näin Alexander Stubb muuttaa Suomen linjaa – Sauli Niinistön vakauseräpolitiikka lentää lepikkoon, *Iltalehti* <https://www.iltalehti.fi/politiikka/a/106756ba-4f67-4585-b10c-5ffb267db2d6> (haettu 3.3.2024)

Pennanen, Veera (14.10.2022) Niinistö tyrmää spekulatiot eritahtisesta Natoon liittymisestä: "Olemme aloittaneet Ruotsin kanssa ja jatkamme Ruotsin kanssa", *YLE* <https://yle.fi/a/3-12658917> (haettu 25.3.2024)

Stenroos, Maria (3.10.2023) Ulkoministeriön arvio: Suomen ei kannata yrittää purkaa Ahvenanmaan demilitarisointia tai lakkauttaa Venäjän konsulaattia, *YLE* <https://yle.fi/a/74-20053192> (haettu 13.3.2024)

STT a (22.3.2024) Presidentti päätti Suomen liittymisestä Nato-sopimukseen. *Helsingin Sanomat* <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000010312191.html> (haettu 23.3.2024)

STT b (19.3.2024) Sysättiinkö Tarja Halosen niskoille liikaa kritiikkiä Suomen Venäjä-politiikasta, kysyy uutuskirja. *YLE* <https://yle.fi/a/74-20079786> (haettu 25.3.2024)

Ulkoministeriö, kolmenvälinen yhteisymmärrysasiakirja, <https://um.fi/documents/35732/0/Yhteisymm%C3%A4rrysasiakirja+Suomi-Ruotsi-Turkki+suo-meksi+%28%29.pdf/49a36778-b69a-1587-5af7-db14f651f3df?t=1656589425871> (haettu 23.4.2023)

Ulkoministeriö, tiedote, 5.12.2022, Suomen liittymistä Natoon koskeva hallituksen esitys eduskunnalle, <https://valtioneuvosto.fi/-/suomen-liittymista-natoon-koskeva-hallituksen-esitys-eduskunnalle> (haettu 24.4.2023)

Ulkoministeriö, 2023, Puolustusyhteistyösopimus Yhdysvaltain kanssa (DCA), <https://um.fi/puolustusyhteistyosopimus-yhdysvaltain-kanssa-dca> (haettu 13.3.2024)

VNS 4/2020 vp, Valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko, *Valtioneuvosto*, https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/VNS_4+2020.pdf (haettu 16.4.2023)

VNS 1/2022 vp, Ajankohtaisselonteko turvallisuusympäristön muutoksesta, *Valtioneuvosto*, https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/VNS_1+2022.pdf (haettu 15.4.2023)

Welling, Roosa (22.3.2024) Näillä tutkinnoilla tienaa eniten – Valtteri Vaskikarin alalla voi ”löytyä kolmessa vuodessa verokoneesta”. *Helsingin Sanomat*. <https://www.hs.fi/kaupunki/helsinki/art-2000010292583.html> (haettu 24.3.2024)

World Trade Organization (2023) World Trade Report 2023 - Re-globalization for a secure, inclusive and sustainable future, https://www.wto.org/english/res_e/publications_e/wtr23_e.htm (haettu 21.2.2024)